

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

SEYDİ BEŞİR ÜSERA KAMPI'NDAN HİLAL-İ
AHMER'E GELEN BAZI MEKTUPLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YASİR CENDEL FETEN

İSTANBUL, 2024

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

SEYDİ BEŞİR ÜSERA KAMPI'NDAN HİLAL-İ
AHMER'E GELEN BAZI MEKTUPLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YASİR CENDEL FETEN
(220121023)

Danışman
(Prof. Dr. Zekeriyya Kurşun)

İSTANBUL, 2024

07/02/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Tarih tezli yüksek lisans programı 220121023 numaralı öğrencisi **Ahmet Yasir Cendel FETEN**'in n hazırladığı, "Hilal-i Ahmer Belgelerine Göre Seydi Beşir Üsera Kampı" konulu tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 07.02.2024 Çarşamba günü saat 14:00'de yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çokluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Seydi Beşir Üsera Kampından Hilal-i Ahmer'e Gelen Bazı Mektupların Değerlendirilmesi şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN (Danışman)	Kabul
2. Prof. Dr. Hasip SAYGILI	Kabul
3. Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU	Kabul
4.
5.
6. (İkinci Danışman)*

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet Yasir Cendel Feten

TEŞEKKÜR

İlkokul'dan bugüne eğitim sürecim boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme, eŐime ve çocuklarıma bu tezin hazırlanmasındaki maddi ve manevi katkılarından ötürü içtenlikle teşekkür ederim. Tez çalışmam sırasında bana rehberlik eden ve değerli yönlendirmelerde bulunan sayın hocam Prof. Dr. Zekeriyya KURŞUN'a, araştırmanın temelini oluşturan Esir Mektupları'nı sağlayan Türkiye Kızılay Derneği'ne ve bu konuda bana desteklerini sunan kurumun saygıdeğer Genel Müdürü Dr. İbrahim ALTAN'a ve Kızılay Arşiv biriminde özveriyle çalışıp yardımcı olan Kızılay Arşiv çalışanlarına derin teŐekkürlerimi sunarım.

Ahmet Yasir Cendel Feten

SEYDİ BEŞİR ÜSERA KAMPI'NDAN HİLAL-İ AHMER'E GELEN BAZI MEKTUPLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmet Yasir Cendel Feten

ÖZET

I. Dünya Savaşı ve esir kampları hakkında bir çok çalışma yapılmıştır. Fakat Hilal-i Ahmer Seydi Beşir Üsera kampına ait esir mektupları ilk kez bu çalışmada ele alınmıştır. Çalışma I. Dünya savaşının genel durumu ve Osmanlı Devletinin konumu ile esirlerle ilgili gerek ulusal gerekse uluslar arası yapılan hukuki düzenlemeler hakkında bilgi verilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında esir edilen kişilerin hak ve hürriyetleri, bu kişilere yapılan muamelelerin neler olduğu sorularına cevap vermeye çalışılmış ve esir konusu üzerinden Türk Kızılay'ın arşiv belgeleri incelenmiş ve diğer yayınlar ışığında bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Esir mektupları konusu incelenirken Türk esirlerin savaş sırasında var olan koşullar arasında yaşadıkları maddi sıkıntılar, özel hayatları hakkında bilgiler sağlık koşulları hakkında karanlıkta olan bölümler esir mektupları aydınlığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimerler; Esir Mektupları, Hilal-İ Ahmer, Seydi Beşir, Esir Kampı, Mısır

EVALUATION OF SOME LETTERS RECEIVED FROM SEYDİ BEŞİR PRİSON CAMP TO HİLAL-İ AHMER

Ahmet Yasir Cendel Feten

ABSTRACT

Many studies have been conducted on World War I and prisoner camps. However, the prisoner letters from the Hilal-i Ahmer Seydi Beşir Üsera camp are addressed for the first time in this work. The study provides information about the general situation of World War I, the position of the Ottoman Empire, and both national and international legal regulations regarding prisoners. Efforts have been made to answer questions about the rights and freedoms of individuals captured during World War I and the treatment they received. Turkish Red Crescent's archive documents related to prisoners have been examined, and some evaluations have been made in light of other publications.

While examining the subject of prisoner letters, the financial difficulties and private lives of Turkish prisoners amid the existing conditions during the war have been explored. Efforts have been made to shed light on obscure sections regarding health conditions in the prisoner letters.

Keywords; Captive Letters, Red Crescent, Seydi Bashir, Captive Camp, Egypt

ÖN SÖZ

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber Osmanlı Devleti, uzun ve kanlı savaşın içine dahil olmak zorunda kalmıştır. I. Dünya savaşı süresince Osmanlı Devleti, hem taarruz hemde alanında müttefiklerine yardım için on cephede savaşmıştır. Bu çarpışmalar, Ortadoğu ve Kafkas coğrafyasından başlayarak Balkanlara kadar uzanmaktadır. Gerçekleşen savaşta 200.000 e yakın asker İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya ve Romanya bölgelerde esir düşmüştür. Bu esirler, Hindistan'dan İngiltere'ye, Kuzey Buz Denizi'nden Mısır'a kadar uzanan geniş bir coğrafya içerisinde değişik kamplarda esaret hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. Çalışmanın ana konusu Mısır Seydi Beşir Esir Üsera kampındaki esirlerin mektuplarının incelenmesi üzerine kurgulanmıştır. 1914 yılında başlayan esaret hayatında kimi Türk askerleri, 1927 yılına kadar esir kalmıştır. Bu süreçte kampın coğrafi koşulları, barınma ve yemek ihtiyaçları, haberleşme ve sağlık gibi durumlarda sıkıntılı süreçler geçirmişlerdir.

Mısır, Seydi Beşir Esir Üsera kampına esir düşmüş askerlerini araştırma konusu alan bu çalışmada haberleşme olanakları ve maddi durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde I. Dünya savaşı genel seyri ve cepheler tek tek incelenmiştir. Savaş öncesi Osmanlı devletinin durumu hakkında genel bilgi verilmiş ve savaşa katılma süreci işlenmiştir. Aynı zamanda savaş hukuku ve esir kavramı üzerine literatür çalışması yapılmıştır. İkinci bölüm birinci dünya savaşında Mısır ve Seydi beşir kampı olarak iki kısımda tasarlanmıştır. Birinci kısımda Mısır'ın I. Dünya savaşındaki genel rolü işlenirken, ikinci kısımda ise 'Seydi Beşir Esir Harbiye Kampı'nın mimari yapısı, esir sayısı, kampın genel durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin temel konusunun işleneceği üçüncü bölümde ise Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin genel tarihçesinin akabinde belge niteliğindeki esir mektuplarının analizi yapılmıştır. Mektuplar incelenirken çalışmanın dağılmaması

adına 3 ana guruba ayrılmıştır; ‘Haberleşme ve Özel Hayat’, ‘Maddi Sıkıntı ve Maaş’ ve ‘Sağlık’. Ancak, sadece esir mektupları değil, aynı zamanda Seydieşir esir kampındaki Abuluna esirlerle ilgili Türk Kızılayı'nda bulunan Hilali Ahmer Üsera Komisyonu'nun kayıtlarını içeren "Türk Kızılayı Arşiv Belgesi 1" adlı belge de incelenmiştir.¹ Bu belge, toplamda 8532 esir kaydını içermektedir ve bu veriler, üçüncü bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Esirlerin durumunun incelenmesinde birincil belge olan Türk Kızılay'ın arşivinden elde edilen mektuplar çalışma kapsamında tercüme edilmiş ve esirlerin durumu hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmaya konu olan Türk Kızılayı'ndaki esir mektuplarının toplam sayısı 25.504 adettir. Bu mektuplardan 31 tanesi incelenmiştir. Türk Kızılayı'nın özel bir transkripsiyon projesi olan bu çalışma, 4 yıllık bir projenin içinde yer almış olup, 1,5 yıl içinde tamamlanmıştır. Çalışma 2019 yılında başlamıştır. Konuyla ilgili esir mektuplarının transkripsiyon işlemi ise 3 günde tamamlanmıştır. Araştırmanın transkripsiyonları Türk Kızılayı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temalarını oluşturan mektuplar özel olarak diğer mektuplar içinden seçilmiştir.

Araştırmaya söz konusu olan esirlerin listesinin analizi ise 1 ayda tamamlanmıştır. Listede çok sayıda transkripsiyon sorunu, belirsiz olan ve bilgisi olmayan veriler bulunmaktadır. Belirsiz olan verileri standart hale getirmek oldukça uzun sürmüştür. Esir listesinde bazı tarihler örneği esirlerin doğum yılları ve esir düşülen tarihleri bazen miladi takvim, bazen de rumi takvim referans esas alınarak kayıt altına alınmıştır. Bazı tarihler tamamen yanlış yazılmıştır. Tüm tarihler miladi tarih referans alınarak düzenlenmiştir.

Bu çalışma sürecinde, Vedat Tüfekçi'nin 2019 tarihli "Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere Esir Düşen Türk Askerleri" adlı doktora tezinden büyük ölçüde destek alınmıştır. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı'nda gerçekleştirdiği bu doktora çalışması, Birinci Dünya Savaşı döneminde İngilizlere esir düşen Türk askerlerinin deneyimlerini ayrıntılı bir

¹ "Türk Kızılayı Arşiv Belgesi 1" adlı belgeye numara bizim tarafımızdan verilmiştir. Bu belge excel dosyası şeklinde verilen bir belge olduğu için herhangi bir belge numarası bulunmamaktadır.

şekilde ele almaktadır. Tüfekçi'nin sahadaki kapsamlı araştırması, esir düşen askerlerin yaşadığı koşulları, deneyimleri ve savaşın etkilerini derinlemesine anlatmaktadır ve kendisinin metodolojik yaklaşımı ve sağladığı temel kaynaklar, bu tezin yapılandırılmasına önemli bir katkı sağlamıştır.

Şubat,2024

Ahmet Yasir Cendel Feten

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SAVAŞ HUKUKU	3
1.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI	3
1.2. BÜYÜK SAVAŞTAN ÖNCE OSMANLI İMPARATORLUĞU	7
1.3. OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN SAVAŞA KATILMASI	10
1.4. OSMANLI'NIN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA YER ALDIĞI CEPHELER	11
1.4.1. Kafkas Cephesi	12
1.4.2. Irak Cephesi.....	12
1.4.3. Çanakkale Cephesi.....	13
1.4.4. Suriye-Filistin Cephesi.....	14
1.4.5. Kanal Harekâtı	14
1.4.6. Galiçya Cephesi	15
1.4.7. Hicaz-Yemen Cephesi	16
1.4.8. Trablusgarp Cephesi.....	17
1.5. SAVAŞ HUKUKU VE SAVAŞ ESİRLERİ	18
İKİNCİ BÖLÜM	22
2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA MISIR VE SEYDİ BEŞİR KAMPI	22
2.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA MISIR VE İSKENDERİYE ŞEHRİ	22
2.2. BİR ESARET KAMPI OLARAK SEYDİ BEŞİR KAMPI	26
2.2.1. Seydi Beşir Esir Kampı 'nda Mevcut Esir Sayısı ve Kampın Mimari Yapısı	28
2.2.2. Seydi Beşir Esir Kampı Genel Kuralları ve Esirlerin Beslenme Durumu	29
2.2.3. Seydi Beşir Esir Kampı nda Genel Sağlık Durumu	31
2.2.4. Seydi Beşir Esir Kampında Gündelik Hayat.....	33
2.2.5. Seydi Beşir Esir Kampında Türk Esirlerin Kültürel Faaliyetleri ...	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	39
3. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ ARŞİVİNDEKİ ESARET MEKTUPLARININ İNCELENMESİ	39
3.1. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ TARİHÇESİ VE USERA KOMİSYONU.....	39
3.2. KIZILAY ARŞİV BELGELERİNE GÖRE SEYDİ BEŞİR ESİR KAMPINDAKİ ESİRLERİNİN KİMLİĞİ.....	41

3.3. SEYDİ BEŞİR ESİR KAMPI 'NDAN YAZILAN MEKTUPLAR VE MEKTUPLARIN ANALİZİ	55
3.3.1. Haberleşme ve Özel Hayata Dair Mektupların Analizi	55
3.3.2. Maddi Sıkıntı ve Maaş'a Dair Mektupların Analizi.....	64
3.3.3. Sağlık'a Dair Mektupların Analizi.....	82
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	97

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1- Esirlerin Doğum Yerleri veya Geldikleri Şehirler.....	42
Tablo 3.2- Kamplardaki Esirlerin Yaşları	45
Tablo 3.3- Esirlerin Kampa Geliş yılları.....	46
Tablo 3.4- Esirlerin Rütbe ve Meslekleri	47
Tablo 3.5-Esirlerin Dahil Olduğu Kolordu	49
Tablo 3.6- Esir Askerlerin Bağlı Oldukları Alaylar.....	51
Tablo 3.7-Askerlerin Esir Düştüğü Yerler	54

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
c	cilt
s	sayfa

GİRİŞ

Dünya tarihinin en önemli siyasi olaylarından biri olan 1914-1918 yılları arasındaki Birinci Dünya Savaşı, dünyanın birçok bölgesini etkileyen büyük bir savaştır. Bu savaşın dikkate değer en önemli yönlerinden biri savaş esirleri meselesidir. Savaşın gerçekleştiği süreçte ve sonrasında milyonlarca asker esir düşmüş, bu durum ise savaşın sadece askeri değil aynı zamanda insani boyutunu da derinden etkileyen yönlerini ortaya çıkarmıştır.

Savaş esirleri düşman güçleri tarafından ele geçirilen askerlerden oluşmakta ve bu esirler, çoğunlukla zorlu yaşam koşulları, yetersiz beslenme ve sağlık sorunları ile mücadele etmek zorunda oldukları için esir düşen askerlere uygulanan muamele çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Çünkü bazı esir kampları uluslararası hukuka uygun bir biçimde yönetilirken, diğerleri insan hakları ihlallerine ve kötü muameleye maruz bırakılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle birlikte gerçekleşen uluslararası düzenlemelere rağmen, savaş esirleri konusundaki sorunlar, tarihsel bir bakış açısından değerlendirildiğinde, insanlık trajedisi olarak kalmaya devam etmektedir.

I. Dünya Savaşı'nın 1914'de ortaya çıkması sonucunda Osmanlı Devleti'nin savaşın içine dahil olması ve 10 cephede mücadele etmesi birlikte Formun Üstü, Rus ve İngiliz kuvvetlerine karşı mücadele eden Osmanlı askerleri, savaşın acı gerçekleriyle yüzleşmek durumunda kalmıştır. Özellikle Rus esir kamplarında soğuk kış şartları, yetersiz beslenme ve zorlu yaşam koşulları Osmanlı esirlerini olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda, Güney Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerine karşı mücadele eden askerler de İngiliz esir kamplarında Mısır'dan Hindistan'a kadar farklı bölgelere aktarılmıştır. Her iki cephede de Osmanlı esirleri, düşmanla savaşın yanı sıra iklim koşullarının ve kamplardaki zorlukların da etkisiyle zor bir süreçten geçmiş ve bu süreçleri farklı eserlerle kayıt altına almışlardır. Bu kayıtlardan en meşhur olanı anılar ve mektuplardır.

Osmanlı cephesinden savaşan esirlerin kamplardaki mektuplarının ve bazı ihtiyaçlarının karşılanmasında Hilal-i Ahmer görevlidir. Hilal-i Ahmer belgeleri,

tarihsel bir öneme sahip olmanın yanında teze konu olan Seydi Beşir Üsera Kampı'nın detaylı bir incelemesini destekleyen zengin bir kaynak materyalini içermektedir, özellikle de mektuplara dair bilgilerle ön plana çıkar. Seydi Beşir Üsera Kampı, özellikle Türk Kızılayı'nın müdahale ettiği ve Osmanlı Cephelerinde savaşıran esirlerin konakladığı bir kamp olarak bilinmektedir. Hilal-i Ahmer belgeleri, bu kampın iç işleyişinden, sağlık hizmetlerine ve diğer koşullara benzer konularda önemli detayları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı cephesinden savaşıran esirlerin kamplardan gönderdikleri mektuplar, araştırmanın temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır ve Türk Kızılayı'nın arşiv belgeleri üzerinden Seydi Beşir Esir Üsera Kampı'nda kalan esirlerin analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde söz konusu kamptaki esirlerin mektupları incelenmiş ve I. Dünya Savaşı'nda 'Seydi Beşir Esir Üsera Kampı'nda esir düşen kişilerin maddi durumları, özel hayatları ve sağlık durumları kişilerin özel mektupları incelenerek ortaya konulmuştur. Bu çalışma, esirlerin şartlarının daha iyi anlaşılması için yapılmış detaylı bir incelemedir. Tarihe birincil kaynaklık eden arşiv belgelerinin kullanılması da esirlerin esaret hayatını anlaşılmasında önemli bir gerçeklik ortaya koymuştur.

Seydi Beşir Esir Kampında esirlerin genel sağlık durumu, günlük hayatları, kültürel faaliyetleri ve kampların durumunu ele alan bu çalışmada, sivil esirlerden de bahsedilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda devletin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve askeri durum nedeniyle bu insanlara gerekli önem verilemediği görülmüş ve bazı bölgelerde büyük zorluklar yaşanmıştır. Çalışmanın amacı, esir alınan bu insanların Hilal-i Ahmer Cemiyeti sayesinde yaşadıkları zorlukların kolaylaşması yönünde atılan adımları ortaya koymaktır.

Bu çalışma, tarihi belgelerle esirlerin hayatına ışık tutmanın yanında savaşın insanlar üzerindeki etkilerini ve yardım kuruluşlarının savaşlardaki rolünü anlamak isteyenlere önemli bir kaynak sunmayı da amaçlamaktadır. Elde edilen bilgiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş dönemindeki koşullarında zorlu mücadelesi veren esirlerin deneyimlerini ve Türk Kızılayı'nın bu süreçte oynadığı rolü derinlemesine anlamamıza yardımcı olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SAVAŞ HUKUKU

1.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

1914-1918 yılları arasında kıtalararası birçok devletin katılımıyla gerçekleşmiş, savaştan devletleri iki gruba ayırmış, o tarihe kadar yapılmış savaşlar içerisinde eşi benzeri olmayan büyük savaşın adı Birinci Dünya Savaşı'dır. 19. ve 20. yüzyılda Avrupa'da cereyan eden iktisadi, fikrî, sınaî, askeri, siyasi ve dahi sosyal değişim ve gelişimler devletlerin birbirleriyle olan rekabetlerini ileri düzeye taşımış ve her rekabetin sonucunda gerçekleştiği gibi çatışmalar meydana gelmiştir.²

1815'te Viyana Kongresi ile başlayan Avrupa'nın siyasi geleceğini tayin etme isteği, devletlerin siyasi kolektifleşmesi, 1870 yılında gerçekleşen Sedan Savaşı'nın ardından siyasi ve askeri biçimden güçlenen Almanya ve İtalya'nın Avrupa'da ve bölgede söz sahibi olmak istemesi, devletlerarasında itibar yükseltme kaygısı, Viyana Kongresi ile oluşan siyasi kolektifleşmeye darbe vurmuş, oluşan güçler dengesi nihayetinde bozulmuştur. Hususiyetle Almanya'nın güçlenmesi ve kendi içerisinde yaşadığı siyasi ayrılıklara son verip yeni bir oluşuma gitmesi, Avrupa'da köklü bir tahavvüle yol açmıştır.³

*"İlk kaynağı Alsas-Loren sorunu olan ve devamında sömürgecilik çatışmalarıyla ilerleyen ve daha sonra da yerini bloklaşma ve silahlanma yarışına bırakarak 1871'den 1914 yılına kadar bu şekilde devam eden döneme 'Silahlı Sulh Devri'"*⁴ denilmiştir.

Emperyalizm'in tesiri altına aldığı Avrupalı devletler süregelen siyasi askeri ideolojilerinden yavaş yavaş yön değiştirmeye başlamış ve uyguladıkları denge politikası değişmiş, Fransız İhtilali'nin de dünyaya yaymış olduğu milliyetçilik fikri devlet politikalarında bariz bir aksiyona sebebiyet vermiştir.⁵

Jonathan Steinberg, Bismarck'ı anlattığı biyografik eserinde şöyle söylemiştir:

² Yücel Özkaya, **1914-1918 Yılları Arasında Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele Tarihi Makaleler**, c. I, Atatürk Araştırma Merkezi (yayına hzl. Berna Türkdoğan), Ankara 2002, s. 4.

³ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul 1987, s. 402.

⁴ A. Halûk Ülman, **Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol**, Ankara 2002, s. 300.

⁵ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, 1914-1995, c. I-II, İstanbul, s. 99.

*“Fransız Devriminden daha büyük bir siyasi hadise niteliğindeki Alman Devrimini temsil eden şey savaştır... Artık yeni bir dünya, etkisini gösteren yeni etkiler, baş edilmesi gereken yeni tehlikeler ve unsurlar vardır. Güçler dengesi bütünüyle yerle bir olmuştur.”*⁶

Siyasi birliğini diğer Avrupa devletlerine nazaran geç tamamlayan dönemin Almanya’sı devletinin sınırları genişletme ve ekonomik büyüme arzusuyla ilerlemek istemektedir. Hususiyetle dünya üzerinde söz sahibi olmanın ve büyük bir devlet olmanın gerekliliklerinden birinin de büyük denizlere hükmetmek olduğunu düşünmüştür. İngiltere’nin denizlerde hâkim olduğunu bilmekte, askeri, ekonomik ve siyasi hamleleriyle İngiltere’yi tehdit etmektedir.⁷

İngiltere, Almanya’nın kendisi için bir tehdit olduğunun farkına varmış ve Almanya’nın gücünü, mukavemet edilemez bir duruma gelmeden önce kırmak istemiştir. Bir diğer büyük devlet olan Rusya da Alman tehdidinin fark etmiş boğazlarda oluşabilecek bir Alman hegemonyasının önüne geçmek istemiştir. Rusya’nın boğazlar üzerinde güttüğü bu niyet Birinci Dünya Savaşı’nın cereyan etmesinin en mühim nedenlerinden biridir.⁸

Aynı süreçte, Avrupa devletleri iktisadi gelişimlerini sağlam temeller üzerine kurma niyeti ile kendi sınırlarının uzağında, ulaşım altyapısı oluşturup teknik kabiliyetlerinin verdiği özgüven ile bölgede bulunan devletler üzerinde siyasi hâkimiyet sağlamak ve nüfuzlarını, devletlerin en içre kademelerine yerleştirmek istemektedir. Emperyalizm’in sızmış olduğu muhtelif dünya devletleri üzerinde, gözle görülür bir şekilde hâkimiyet kurmak istediği ve var olan bütün ticari alanları kendi muhakeme alanı altına alma mücadelesi görülmektedir.⁹

Bölge devletlerini görünürde ani bir müreffeh düzeyine çıkartabilecek projeler ki: Süveyş Kanalı Projesi, Bağdat Demiryolu Projesi, Trans-Sibirya Projeleri bu projelerdendir devletlerarası çatışmalara, menfi ittifak ve siyasi trajedilere yol açmadan hayata geçirilemediği gerçeği, “*emperyalizm*” siyasi akımının ne denli akaret dolu olduğunu göstermektedir.¹⁰

⁶ Steinberg Jonathan, **Bismarck**, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015,s,376

⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan-1918’e**, Ankara 1989, s. 248

⁸ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı 1914-1918**, (çev. Adnan Cemgil), 1982, s. 119.

⁹ Louis Dallot, **Siyasi Tarih** (çev. Oktay Akbal), İstanbul 1966, s. 57.

¹⁰ Edward Mead Earle, **Bağdat Demiryolu Savaşı**, İstanbul 1972, s. 14-15.

Büyük savaşın adım adım yaklaştığını hisseden Rusya ise, kendi emelleri gereğince Osmanlı İmparatorluğu üzerinde planlar yapmakta, Osmanlı İmparatorluğu tebaasında kendi ırkına yakın olan Slavlar başta olmak üzere Ermeniler, Yunanlar, Bulgarlar, Arnavutlar ve Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında bulunan Balkan ülkelerini kışkırtmaktadır. Rusya, sıcak denizlere inmenin hayati adımının boğazları ele geçirmek olduğunu farkında ve önündeki en hususi mahzurun Osmanlı İmparatorluğu olduğunu bilmektedir. Siyasi ve askeri hamlelerini ekseriyetle Osmanlı İmparatorluğu üzerine tasarlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünün yok olması, bölgede kendisine mukavemet edecek bir gücün olmaması Rusya'nın yararına olacaktır.¹¹

Bölgede bulunan bir diğer büyük devlet olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Rus politikalarının kendi bütünlüğüne zarar vereceğini bilmektedir, nitekim imparatorluğunun hükmü altında bulunan Slav milletinin azımsanamayacak nitelikte olduğunu ve Rusya'nın bu durumdan faydalanabileceğini öngörmektedir. Sırbistan'ı işgal ederek bölgeyi tamamen kendi hükmü altına alma planları yapmakta ve Rus tehlikesini bölgeden uzaklaştırma amacı gütmektedir.¹²

Almanya gibi siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya da Emperyalizm rüzgârına kapılmış, büyük ve güçlü bir devlet olma politikası neticesinde zengin kaynaklara sahip olan devletlere saldırmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında bulunan Rodos ve çevresindeki küçük adaları bir Afrika'nın kuzeyinde bulunan Trablusgarp 'ı istila ve işgal etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu aynı anda Balkanlarda savaş vermesinden ötürü bu saldırılara karşı gerekli önlem ve tedbirleri alamamış ve işgalden sonra zayıf bir mukavemet göstermiştir.¹³

1914 yılına gelindiğinde, ülkelerin yılladır yürüttüğü politikalar, askeri ve siyasi hamleler, maddi getirisi büyük olacak pazar arayışları, ülkelerin siyasi, askeri, ekonomik manada çıkar çatışması büyük bir savaşa meydan verecek hâl almıştır. Geri dönüşü olmayan insan kayıplarına, toprak kayıplarına devletlerin otoritesinin sarsılmasına hatta büyük imparatorlukların parçalanmasına sebep olan bu savaş, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı

¹¹ Ali İhsan Sabis, **Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi**, İstanbul 1990, s.26.

¹² **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, c. I, s. 72.

¹³ Fahri Belen, **20. Yüzyılda Osmanlı Devleti**, İstanbul 1973, s. 188.

Ferdinand'ın Sırp kökenli Gavrilia Principe tarafından elim bir suikast sonucu öldürülmesi ile başlamıştır.¹⁴

Uzakdoğu ülkelerinden olan Japonya'nın, Asya kıtası üzerinde hızlı bir biçimde yayılmak ve etkisini genişletmek niyetiyle eline geçen fırsatları değerlendirme doğrultusunda, Çin'de bulunan Alman topraklarını ve Pasifik Okyanusunda yer alan Alman adalarını ele geçirmek adına Almanya'ya 23 Ağustos 1914'te savaş ilan etmiştir.¹⁵

Amerika Birleşik Devletleri 1823 yılında ilan ettiği *Monroe Doktrini*¹⁶ ile Amerika kıtasında bulunan işgalci ve emperyalist devletleri kendi hüküm alanından uzak tutmayı başarmış, kıtada güçlenmeye devam etmiş ve dünyanın geri kalanına kayıtsız kalmıştır. Siyasi, ekonomik ve askeri anlamda gücünü ileri düzeye taşıyan Amerika Birleşik Devletleri, Almanya'nın kendi ticaret gemilerine saldırmasıyla 2 Nisan 1917 yılında, İtilaf devletleri tarafında Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin de savaşa müdahil oluşu savaş alanının, dünyanın birçok bölgesine yayılmasına sebebiyet vermiştir.¹⁷

O döneme kadar olan bütün savaşların en büyüğü ve korkuncu olan Birinci Dünya Savaşı, ardında geri dönüşü olmayan toprak kayıplarına, devletlerin, imparatorlukların çökmesine, devletlerarası hukukun bozulmasına, milletlerarası sosyal karışıklıklara sebebiyet vermiştir.

Millet, bölge, inanç ve fikir ve dahi hiçbir sosyal ayırım yapmadan milyonlarca insanın hayatına mâl olmuş bu savaş, özellikle ülkelerin genç nüfusunu yok etmiş, oluşması gereken sosyal gelişmişlik, bilimsel ilerlemeler, milletlerarası hukuksal formlar, müttekâmil ticaret ve bayındır dünya mevcudiyetinin uzun bir müddet geri kalmasına neden olmuştur.¹⁸

¹⁴ Alev Gözcü "I. Dünya Savaşı Ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 16.32 (2016):133-137.

¹⁵ Ülman, *a.g.e.*, s. 307

¹⁶ Nuray Çalık, "Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül Sonrası Asya Pasifik Politikası", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Aydın, 2013

¹⁷ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi** 1914-1918, c. II, çev. Adnan Cemgil, İstanbul 1969, s. 91.

¹⁸ Mufassal Osmanlı Tarihi, İstanbul 1963, c. VI, s. 3517.

1.2. BÜYÜK SAVAŞTAN ÖNCE OSMANLI İMPARATORLUĞU

Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Osmanlı İmparatorluğu, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından çıkmış, mevcut askeri ve ekonomik gücü bu savaşlarda alınan yenilgilerle zayıflamıştır. Osmanlı İmparatorluğu uzun yıllar boyunca iktisadi, askerî ve idari yapısında gerekli reformları uygulayamamış, kendi hâkimiyet alanında diğer devletlere tanıdığı askerî, iktisadi ve yönetsel imtiyazlardan ötürü sömürülen bir devlet hâline gelmiştir. İhtişam dolu yıllarında mevcut olan refah seviyesi, bu dönemde sekteye uğramış, sanayileşme sürecini dahi tamamlayamamıştır. Avrupa’da artarak devam eden milliyetçilik akımı, emperyalizm ve kirli ittifaklar yaşanacak büyük savaşın ayak sesleridir. Osmanlı İmparatorluğu, zayıf durumundan istifade edileceğinin, büyük toprak kayıpları yaşayacağını farkında ve bu bağlamda ittifak arayışlarına girmektedir. Her ne kadar savaş başlamadan önce denge politikası gütmüş olsa dahi bunun bir işe yaramayacağını farkındadır.¹⁹

Avrupa’daki modern gelişmeleri takip eden Osmanlı İmparatorluğu, askerî yapısının düzen ve gelişimi için Avrupa’dan uzmanlar getirmiş, askerî yapısında bulunan yerleşik yöntem ve stratejileri değiştirmeyi amaçlamıştır. Ordudaki bu yenilenmenin tedrisatı hususunda Almanya başta olmak üzere İngiltere, Fransa’dan uzmanlar getirmiş nitekim Alman etkisi askerî yapıya o derece işlemiştir ki; görünürde Osmanlı İmparatorluğu’nun askerî itibarını yükseltmek gayesiyle hareket eden Almanya, Osmanlı İmparatorluğu’nun askerî tüm sahalarını kendi ticari pazarı hâline getirmiştir.²⁰

Osmanlı İmparatorluğu donanmasını güçlendirme gayesiyle İngiltere’den iki adet savaş gemisi sipariş etmiş fakat 1914 yılında son taksidi ödenen Sultan Osman ve Reşadiye isimli gemiler, İngiltere’nin o dönem Bahriye Nâzırı olan Winston Churchill, hiçbir açıklama dahi olmadan İngiltere’nin gemilere el koyduğunu açıklamıştır.²¹

Birinci Dünya Savaşı’nın adım adım geldiğini hisseden Osmanlı İmparatorluğu, savaşta yalnız kalmamak adına müttefik arayışlarına girişmiştir. Siyasi diplomasi çabası boşa gitmemiş ve 1913 yılında Bulgaristan, Osmanlı

¹⁹ Nurhan Aydın, ve Kübranur Öztürk “İttihat ve Terakki’nin Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kafkasya Politikası”, Tarih ve Günce, 2 (2019): 469–504, s. 475

²⁰ İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu**, İstanbul 1983, s. 87.

²¹ Cemal Paşa, **Hatıralar**, Yayınları Haz. Behçet Cemal, İstanbul , 1959, s, 132-133

İmparatorluğuyla bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bulgaristan olası bir ittifak için Almanya'nın da müdahil olmasını istemiş fakat Almanya bu teklifi reddedince herhangi bir diplomatik başarı ve sonuca ulaşılamamıştır.²²

Büyük savaş başlamadan önce Osmanlı İmparatorluğu, Cemal Paşa öncülüğünde 1914 yılında Fransa ile bir ittifak anlaşması yapmak için masaya oturmuş fakat Fransa'nın da bu ittifak teklifini reddetmesiyle Osmanlı İmparatorluğu adeta Almanya ile ittifak yapmaya mecbur kalmıştır.²³

Osmanlı İmparatorluğu'nun mevcut hükümeti İttihat ve Terakki Partisi, Alman hayranlığı sebebiyle bu itfaka sıcak bakmıştır. Dönemin Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Almanya'nın, Avrupa'da yer alan en güçlü ve büyük askeri yapılanmaya sahip olduğunu düşünmektedir. İttihat ve Terakki'ye göre; Almanya ile birlikte girilecek bir savaş, Osmanlı İmparatorluğu için kaybedilen bilâdın geri alınması ve uzun yıllar boyunca yenik düştüğü Rusya'yı yenme ve dahi Orta Asya'daki kandaşlar ile birleşme gibi büyük faydalarla sonuçlanacaktır. Tarih ile sabittir ki; tüm bunlar Enver Paşa'nın tasavvur ve tahayyülünden öteye gidememiştir.²⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya ile yapacağı ittifak görüşmeleri, 27 Temmuz 1914'te başlamış ve 2 Ağustos'ta neticelendirilmiştir. Osmanlı padişahının haberdar edilmediği bu gizli ittifak antlaşması, Sadrazam Said Halim Paşa, Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Dâhiliye Nâzırı Talât Paşa ve Meclis-i Mebusân Reisi Halil Bey tarafından imzalanmış, onay sonrası kabine haberdar edilmiştir.²⁵

İmzalanan bu antlaşma gereği Osmanlı İmparatorluğu, Almanya tarafında savaşa girmek zorunda idi. Hâlihazırda Rusya ile savaşta olan Almanya'ya ait iki savaş gemisi olan Goben ve Breslau 10 Ağustos 1914 tarihinde Çanakkale Boğazı'ndan giriş izni almış ve 11 Ağustos 1914'te savaş gemileri İstanbul'a gelmiştir.²⁶

Osmanlı İmparatorluğu daha önce dünya kamuoyuna bildirdiği tarafsızlık ilkesi gereğince gemileri satın aldığını beyan etmiş, Kazım Karabekir Paşa tarafından

²² Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 107.

²³ Cemil Bilsel, **Lozan**, c. I, İstanbul 1933, s. 149.

²⁴ Muzaffer Türk, "Enver Paşa'nın Osmanlı Dış Politikasına Etkisi", Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018 s. 5

²⁵ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 108.

²⁶ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, c. I, çev. Adnan Cemgil, İstanbul 1982, s. 209.

Osmanlı donanmasını güçlendirme için gemilerin satın alındığı ve Almanya'ya 80 milyon mark ödendiği bildirilmiştir.²⁷

Satın alınan savaş gemilerinden Goben "Yavuz Sultan Selim", Breslau ise "Midilli" isimlerini aldıktan sonra 16 Ağustos tarihinde Osmanlı Sancağı altında bekleyişe geçmişlerdir. Alman Amiral Souchon, Osmanlı donanmasının amirali tayin edilmiştir.²⁸

Amiral Souchon, Osmanlı askeri ile Marmara denizinde kısa süreli bir savaş taliminde bulunmuş, Osmanlı donanmasını savaşa hazır hâle getirme bahanesiyle, Karadeniz'e çıkması gerektiğini yetkililere bildirmiş ve 24 Ekim 1914'te Osmanlı donanması ile birlikte Karadeniz'e açılmıştır. Amiral Souchon komutasındaki Osmanlı donanması aynı gün, Odessa, Kefe, Sivastopol, Teodursiya ve Nevorosvki limanlarını bombardımana tutmuştur. Dönemin sadrazamı Said Halim Paşa, Rus hükümetine, kışkırtma sonucu bu olayın yaşandığını bildirmişse de Rusya bu olayın ardından Osmanlı İmparatorluğuna resmen savaş ilan etmiştir.²⁹

Rus limanlarının bombardımana tutulduğunu öğrenen Osmanlı tebaası, haberi önce kısa bir şaşkınlıkla ardından sevinç gösterileriyle karşılamıştır zirâ Kırım'ın Ruslar tarafından ilhak ve işgal edilmesinin halk üzerinde etkisi hâlihazırda devam bir teessür addetmektedir.³⁰

²⁷ Kâzım Karabekir, **Cihan Harbi'ne Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik**, c. I, İstanbul 1938, s. 136.

²⁸ Cemal Paşa . *a.g.e.*, s. 137-138

²⁹ Mehmet Biçici "Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi Memories of the Ottoman Empires Entry into the Frist World War" Gaziantep University Journal of Social Sciences (<http://jss.gantep.edu.tr>), 13.3 (2014): 693-722, s.719

³⁰ İbrahim Bozkurt, "Tanin Gazetesi'ne Göre Birinci Dünya Savaşı'nın Başlama ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Giriş Süreci", Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Sosyal Bilimler Dergisi .2018 s. 257

1.3. OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN SAVAŞA KATILMASI

Kasım 1914'te Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı İmparatorluğu'na resmen savaş ilan etmiştir. Bombardıman ile fiilen savaşa giren Osmanlı İmparatorluğu, artık hukuken de savaşın içerisinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu, savaşa iştirak ettikten sonra İtilaf Devletleri'nin sömürgesi altında bulunan ülkelerde, Alman Genelkurmay Başkanı Von Moltke'nin telkinleriyle cihat için gerekli organizasyon ve istihbarat çalışmalarında bulunmuştur. Von Moltke, artık müttefiki olan Osmanlı İmparatorluğu Harbiye Nâzırı Enver Paşa'ya müslüman topraklarında ayaklanmalar çıkartılması beyan etmiş, çıkabilecek ayaklanma ve isyanlarla İngiliz ve Rus askerlerinin oyalanacağını tahayyül etmiştir. Mısır ve Kafkasya'da askerî bir hareketi de öngören Von Moltken hem düşmanı oyalayacak hem de cihat ilanı için uygun ortamı oluşturacaktı.³¹

Osmanlı İmparatorluğu 23 Kasım 1914 tarihinde müslüman halkın yoğun olduğu Hindistan, Afganistan, Kırım, Türkistan ve Afrika müslümanlarını harekete geçirmek ve İtilaf Devletleri'ne karşı savaştırmak amacıyla Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi tarafından Fatih Camii'nde fermanı verilen "Mukaddes Cihad"ı ilan etmiş ve Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte savaşa çağırmıştır. Savaş planları artık yapılan cihat çağrısına göre şekillenecekti.³²

Dönemin Osmanlı padişahı ve Halifesi Mehmet Reşâd, orduya bildirdiği iradesinde şunları söylemiştir;

Hak ve adl bizde, zulüm ve edva' düşmanlarımızda olduğundan düşmanlarımızı kahretmek için Cenab-ı Âdil-i Mutlak'ın inâyet-i Samedâniyesi ve peygamber-i zîşânımızın imdad-ı maneviyyesi bize yâr-u yâver olacağında şüphe yoktur. Bu cihaddan mâzîsinin zarârlarını telâfi etmek sanlı ve kavi bir devlet olarak çıkacağımıza eminim. Bugünkü harbde birlikte hareket ettiğimiz dünyanın en cesûr ve muhteşem iki ordusuyla silâh arkadaşlığı ettiğimizi unutmayınız. Şehidlerimiz şühedayı salifeye müjde-i zafer götürsün. Sağ kalanlarımızın gazası mübarek kılıcı keskin olsun³³. (Mehmet Reşâd Fî 22 Zi'l-Hace 1332 ve fî 29 Teşrin-i Evvel 1330)

³¹ Bozkurt, *a.g.e.*, s 258

³² Belen, *a.g.e.*, s. 201.

³³ "Beyanname-i Hümayun Sûretidir", *Tanin*, 13 Kasım 1914.

Almanya, cihat ilânından sonra savaşın gidişatının büyük ölçüde değişeceğini, Müslüman halkların büyük çoğunluğunun Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte aksiyon vereceğini zannetmekte idi. Birbirinden coğrafi olarak uzak yaşayan ve dağınık hâlde bulunan Müslüman toplumları Almanya'nın büyük beklentileri boşa çıkarmıştır. Nitekim bazı cephelerde Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte savaşan Arap Müslümanları, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ittifak devletlerinin istihbarat çalışmaları, fikir kışkırtmaları, tam bağımsızlık propagandaları yüzünden savaşta siyasetleri tamamen değişmiş, Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde yön almıştır. Beka ve bağımsızlık mücadelesi verdiğini düşünen Arap toplumları ise en büyük hatayı Osmanlı aleyhine hareket ederek yapmışlardır.³⁴ Süregelen tarih ile sabittir ki; Arap coğrafyasında akan kanlar durmamış, tarihin en kanlı coğrafyalarından biri hâline gelmiştir.

Var olan bütün imkânlarıyla mücadelesini sürdüren Osmanlı İmparatorluğu, mevcut gücünü bu savaştan sonra tamamen yitirmiş fikrî teşkilâtı ve idarî gücünü de tamamen kaybedince imparatorluk yok olmuştur. İttihat ve Terakki'nin Alman hayranlığı, Almanya'nın diğer Avrupa ülkelerinden daha faikiyyet sahibi olduğunu düşünmesi savaşın Osmanlı için hüsrarla sonuçlanmasına neden olmuştur. İttihat ve Terakki'nin sebep olduğu parçalanış, tarihin unutulmaz bir hatası olarak milletin hafızasında yer almaya devam edecektir.³⁵

1.4. OSMANLI'NIN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA YER ALDIĞI CEPHELER

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu 4 stratejik ana cephede savaşmıştır: Suriye-Filistin, Kafkasya, Irak ve Çanakkale. Osmanlı İmparatorluğu bu cephelerin yanı sıra kendi müttefiklerine yardım amacı ile: Galiçya, Makedonya, Arabistan, Romanya, Trablusgarp ve İran'da mücadeleler vermiştir. Bu cephelerde yaşanan olaylara kısaca değinelim.

³⁴ Bozkurt . *a.g.e.*, s. 259

³⁵ “**Mufassal Osmanlı Tarihi**”, c. VI, İstanbul 1963, s. 3523.

1.4.1. Kafkas Cephesi

Goben ve Breslau savaş gemilerinin Rus limanlarını bombalamasının ardından Rus askeri Kasım 1914'te Kafkas sınırını geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ivedi bir biçimde diğer cephelerden asker çekmeye başladı. Savaşta yorgun düşmüş Osmanlı ordusunda, bölgenin coğrafi şartları ve geçirdikleri çetin yolculuktan sonra firar sayısında bir artış olmuştur. Durumun vehâmetinin farkında olan Enver Paşa zorunlu bir biçimde orduyu Erzurum'a çekmişse de Rus hâkimiyet ve istilasını altında olan Güney Kafkasya ve İran'ın kuzeyine saldırmayı planlamıştır. Enver Paşa bu bölgelerde çıkabilecek ihtilâl ve karışıklıklarla Rus ordusunu püskürtmeyi amaçlamıştır. Mevsimin elverişli olmasını beklemeden taarruza geçen Osmanlı ordusu, Rus askerinin de savunma yapmaya uygun mevkide olmadığını geri çekilmeye başladığı görmüş ve bölgede ilerlemeye başlamıştır. İyice cesaretlenen Enver Paşa Rusların tamamen yok edilmesini istemiştir. 25 Kasım'da başlayan taarruz ilk başta istenildiği gibi sonuç verse de Enver Paşa, Alman baskısı ile harekâtı hızlandırmış, 3. Ordu Komutanı'nı görevden alarak bizzat kendinin yönettiği bu harekâta hezimete uğramıştır. Mevcudiyeti 800.000 olan 3. Ordu'nun Kafkas cephesinde yaşanan bu felaket sonrası asker sayısı 90.000'e düşmüştür. Ruslarla işbirliği yapan Ermeniler İçin Tehcir Kanunu da bu dönemde çıkartılmıştır.³⁶

1.4.2. Irak Cephesi

Savaşın en önem arz eden cephelerin Irak cephesinde, Enver Paşa askerinin kemiyet ve keyfiyetinden memnundu. Hindistan'a giden yol buradan geçmekte idi, Enver Paşa cephedeki askerinin diğer cephelere teşebbüs ve sevkini ilk zamanlarda düşünmemiş ise de İngilizlerin Irak'a yönelik bir harekât girişiminde olduğunu idrak edememiş, Irak Cephesinde bulunan askerinin bir kısmını Suriye ve Kafkasya'ya sevk ettirmiştir. İngilizler bu durumdan faydalanarak Basra üzerinden başlayacak bir işgal harekâtı düzenlemiştir. İngilizlerin amacı Irak'ın kuzeyinden Ruslara yardım etmek, Abadan'da bulunan petrolü korumak ve hâlihazırda kendi sömürgesi olan Hindistan'a olası bir saldırıyı önlemektir. İngilizlerin güneyden hızlı bir saldırı tertiplemediğini gören Enver Paşa hatasını anlamış ve sevk ettirdiği askeri geri

³⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa**, İstanbul, 1970, s.119

çağırmıştır. Bir diğer İttihatçı olan Süleyman Askeri Bey'i Irak kumandanlığı ve Bağdat valiliğine tayin edilmiştir. İvedi bir biçimde bölgedeki tüm askerle birlikte karşı taarruza geçen Süleyman Askeri Bey, saldırının ani ve plânsız oluşundan ötürü yenilgiye uğramış ve ardından hayatına son vermiştir.³⁷

General Townshend'in komutasındaki İngiliz ordusunun hedefi Kut'ül Amâre idi Osmanlı ordusu şiddetli çarpışmaların ardından Kut'ül Amâre'yi İngilizlere bırakarak geri çekilmiş, Enver Paşa'nın kararı ile amcası olan Halil Paşa buraya tayin edilmiş askerî dehası ve şüphe götürmez cesareti ile İngiliz işgali altında bulunan Kut'ül Amâre'yi ve çok sayıda İngiliz askerini esir almıştır. Yaşanan bu zaferden sonra Enver Paşa, İran üzerine doğru harekete geçilmesini istemiş, Halil Paşa, durumun uygun olmadığını belirtse de Enver Paşa'nın ısrarı nihayetinde kuvvetlerin büyük kısmı İran üzerine hareket etmiş ve Irak Cephesi zayıflamıştır. Durumdan istifade etmeye çalışan İngilizler, yapılan bu askerî harekât hatasını affetmemiş ve Bağdat'a kadar ilerlemiştir. Bağdat artık İngilizlerin istilasına altındadır ve İngilizler Mondros Ateşkesi imzalanana kadar Musul'u ele geçirmiş olacaktır.³⁸

1.4.3. Çanakkale Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nda en hususiyet arz eden bölgelerden biri de Çanakkale Boğazı idi. İtilaf Devletlerine göre Doğu Sorununun çözümünde kilit nokta Çanakkale Boğazı idi. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşın en başında tarafsız olduğunu belirtmesi Çanakkale'ye yapılacak bir harekâtı ertelemiştir. Osmanlı İmparatorluğu savaşa dâhil olunca İngilizlerin İtilaf Devletlerine sunduğu işgal ve ele geçirme plânı 25 Ocak 1915'te hayata geçirilmiştir. İngiliz ağırlıklı bir savaş donanması 19 Şubat 1915'te Çanakkale kıyılarını bombalamaya başlamıştır³⁹.İlerleyen zamanlarda iç kısımlara geçmeye çalışan savaş donanması, yedi adet büyük savaş gemisi Osmanlı tarafından hercümerç edilince geri çekilmiştir. İngiltere'nin planları suya düşmüş ve İtilaf Devletleri artık tek çarenin karaya asker çıkarmak olduğunu düşünmüşlerdir.

³⁷ Türk, *a.g.e.*, s. 81

³⁸ Türk, *a.g.e.*, s.82

³⁹ Gürol Baba, "Birinci Dünya Savaşı'na Varan Gelişmeler İçerisinde Çanakkale'nin Yeri". 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005, s, 76

Limon Von Sanders komutasındaki Osmanlı ordusu, olası bir kara çıkarmasına karşı gereken önlemleri almış idi. İtilaf Devletleri rahatlıkla kara çıkarması yapacağını tasavvur ediyordu fakat hesaba katmadıkları Mustafa Kemal'in burada olması idi. Yaptığı askerî strateji ve manevralar sayesinde düşmanı bozguna uğratmış ve büyük bir zaferin elde edilmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal, bu başarısından sonra Osmanlı İmparatorluğu tarafından taltif edilecektir. Zaferle nihayetlendiren ağır çarpışmalar İtilaf Devletlerinin 250.000 kayıpla yarımadayı terk etmesiyle son bulmuştur.⁴⁰

1.4.4. Suriye-Filistin Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusu birden fazla cephede çok çetin savaşlarda yer almış ve cepheden cepheye sevk edilmiştir. Yapılan asker sevkleri Suriye-Filistin Cephesinin zayıflamasına neden olmuştur. İngilizler her zaman olduğu gibi fırsatlardan istifade etmek amacıyla 1916 yılının sonlarına doğru Sina çölünü aşır Suriye hududuna gelmiştir. Bu cephedeki en yoğun çatışmalar Gazze bölgesinde meydana gelmiştir. Uzun süren çarpışmalar sonucunda İngilizler, Filistin'i istila ve işgal etmiştir. İngilizlerin Kudüs'ü de işgali sonucunda Osmanlı İmparatorluğu bölgeye asker takviyesinde bulunmuştur, Mustafa Kemal'in bu cepheye gelişi cephedeki mevcut durumu değiştirmiş, İngilizlerin saldırılarının püskürtülmesiyle nihayetlendirilmiştir 1918 yılına gelindiğinde Mustafa Kemal komutasındaki 7. Ordu, Halep yakınlarında kurduğu savunma hattı ile İngilizleri bertaraf etmiş fakat Mustafa Kemal, Anadolu'nun güvencesi sebebi ile savunma hazırlıkları yapmış Birinci Dünya Savaşı'nın kısa süre sonra bitmesi ile de bu cephe kapanmıştır.⁴¹

1.4.5. Kanal Harekâtı

Almanya, Osmanlı İmparatorluğu'nun, savaşa iştirak ettikten sonra yapacağı en önemli harekâtlardan birinin de Süveyş Kanalı üzerine olmasını tasarlamıştır. Savaşın en stratejik bölgelerinden olan Mısır, İngilizlerin Uzak Doğu'dan getirdiği sömürgelerin en önemli duraklarından biridir. İngilizlerin cepheye asker takviyesi Mısır, dolayısıyla Süveyş Kanalı üzerinden gerçekleştirmesi buranın ele geçirilmesinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Almanya Süveyş Kanalı'nın

⁴⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 119

⁴¹ Sümeyye Bektaş, "Birinci Dünya Harbi'nde Suriye-Filistin Cephesi", Karabük Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, s. 90-110

kapatılmasını istemekte, Osmanlı İmparatorluğu ise daha önceden kendi toprağı olan Mısır'ın fethedilerek kendi hükmüne girmesini tasavvur etmekte idi. Mısır'ın tekrar alınması konusunda en arzulu kişi Cemal Paşa idi. Süveyş Kanalı'na yapılacak askerî harekâtın başında Cemal Paşa bulunuyordu. Kısa sürede hazırlanıp Süveyş Kanalı üzerine giden Cemal Paşa 20.000 mevcutlu ordusu ile ki; yorgun düşmüş, cepheden cepheye sürekli sevk edilmiş, mental anlamda bitkin bir ordu, İngilizlerin hazırlıklı, tahkimatı iyi durumda olan 150.000 mevcutlu ordusunu yenememiş Suriye-Filistin cephesine geri çekilmesi ile harekât son bulmuştur.⁴²

1.4.6. Galiçya Cephesi

Galiçya Cephesi, I. Dünya Savaşı'nda Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasındaki çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Doğu cephesi açısından önemli bir cephe olmakla birlikte Galiçya, günümüzde Polonya ve Ukrayna arasındaki bir alanı işaret etmekte ve geçmişte Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun oldukça önemli bir eyaleti konumunda olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda, farklı bölgelere doğru topraklarını genişletmek isteyen Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı bir merkez olan Galiçya'yı ele geçirmeye çalışmıştır.⁴³ Ancak Alman-Avusturya'nın ittifakı nedeniyle 1915'te geri çekilip, 1916'da Almanya'nın Verdun Savaşları'nı başlatmasıyla, Rusya Galiçya'yı tekrar işgal etmek için bir fırsat bulmuş bu da Almanya'nın Avusturya'ya desteğini gerektirmiştir.⁴⁴ Çünkü, 1914'te Doğu Cephesi olarak bilinen Galiçya Cephesi'ni oluşturmak durumunda kalan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanlardan alınan önemli ölçüdeki desteklerle Ruslara karşı korunmuştur.⁴⁵ Dolayısıyla bu sert savaş sonrasında Almanya müttefiki olan Osmanlı Devleti'nden yardım istemek zorunda kalmıştır. Aynı dönemde Osmanlı Devleti de cepheye asker göndermek istemiştir çünkü cepheye asker göndermek için önemli sebepleri vardır. Dönemin bakanlarından Enver Paşa, Filistin ve Irak cephelerindeki durumun o zamanlar endişe

⁴² Türk, *a.g.e.*, s, 80.

⁴³ Oya Dağlar Macar "Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)." Osmanlı Bilimi Araştırmaları" X/2 (2009) :35-58. S36

⁴⁴ Yakup Kaya "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi." İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 .4 (2018): 2474-2489 s.2480

⁴⁵ Dağlar Macar, *a.g.e.*, s.36

verici olmamasından yararlanarak, Kafkas Cephesi'ndeki yenilgilerini unutturarak Turan idealini gerçekleştirmek istemiş ve Galiçya üzerinden ilerlemek için ittifaklarına yardım etmeyi düşünmüştür.⁴⁶

Osmanlı Devleti'nden biri Galiçya Cephesi'ne, ikincisi Romanya Cephesi'ne, diğeri de Makedonya Cephesi'ne yönlendirilmek üzere 3 kolordu desteği istenmiştir.⁴⁷ Yapılan planlar çerçevesinden bölgeye gönderilen Osmanlı orduları, 23 Temmuz 1916'dan itibaren Galiçya'ya sevk edilmiş lakin başlangıçta Ruslara büyük kayıplar yaşatsa da zamanla Rus kuvvetlerinin sayısının artmasıyla kayıplar yaşamak zorunda kalmıştır.⁴⁸

1.4.7. Hicaz-Yemen Cephesi

Toplumda Yemen Cephesi olarak da tanımlanan Hicaz-Yemen Cephesi İslam şehirlerinin korunması açısından oldukça önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nda özellikle Hicaz cephesi başta olmak üzere, Yemen ve Asir bölgelerinde bulunan cephelerde bölgenin stratejik konumu ve kutsal toprakları bünyesinde barındırması sebebiyle Arap isyancılara karşı büyük mücadeleler vermiştir.⁴⁹ İngilizler milliyetçilik akımını kullanarak Arapları Osmanlı'ya karşı kışkırtmak istemiş, bu noktada Mekke Emiri Şerif Hüseyin'den yararlanmışlardır.

Mekke Emiri Şerif Hüseyin, Arap topraklarında Arap krallığı ve halifeliği birleştirme hedefi doğrultusunda İngilizlerle işbirliği yaparak onlardan önemli destek almış, ancak isyanı gerçekleştirirken halifeye karşı doğrudan bir tavır almaktan kaçınmıştır.⁵⁰ Hicaz cephesi, Osmanlı ordularının kendi halkıyla mücadele ettiği, Şerif Hüseyin liderliğindeki isyancı Arap aşiretlerine karşı verdiği bir harp alanı olmuştur.⁵¹ Hicaz İsyanı 1916 yılında başlasa da isyanın ilk çalışma yılları 1912 yılına işaret etmektedir. Osmanlı yönetimi, Hicaz stratejisinde Şerif Hüseyin'in 1912'de başlattığı

⁴⁶ Piotr Nykiel "16 İle 1919 Yılları Arasında Krakov Müstahkem Mevkii Hastanelerinde Osmanlı Askerleri (Polonya Kaynakları Işığında)." *Bellekten*, 1.287 (2016): 261-278 s. 261

⁴⁷ Dağlar Macar, *a.g.e.*, s.36

⁴⁸ Kaya, *a.g.e.*, s.2488

⁴⁹ Levent Ünal "Birinci Dünya Harbi'nde Hicaz Cephesi ve Medine Müdafaası." *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 49 2021: (126-153) s.126

⁵⁰ Umut Akçakaya ve Erdal Aydoğan "Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 106 (2022): 349-390 s.385

⁵¹ Akçakaya ve Aydoğan, *a.g.e.*, s.351

gizli görüşmeleri geç fark edip, bölgedeki diğer kabileleri kullanarak engellemede geç kaldığı için Şerif Hüseyin, Osmanlı Devleti'nin gönderdiği kaynakları kullanarak kabileleri kontrol altına alarak büyük zarar vermiştir.⁵²

1916'da başlayan Şerif Hüseyin'in isyanı, başlangıçta Mekke'nin kurtarılması amaçlanmasına rağmen, savaşın ilerleyen sürecinde öncelik Medine'nin ve demiryolu hattının korunmasına kaydırılarak Osmanlı kuvvetlerini Hicaz'da stratejik bir zorlukla karşı karşıya bırakmıştır.⁵³ Osmanlı yönetimi, Birinci Dünya Savaşı süresince Arabistan Yarımadası'nda sadece Medine Müdafaası ve Medine'ye giden demiryolu hattını korumak amacıyla gönderilen 300.000 civarında birlik bulundururken, Filistin cephesinin kaderini belirleyen Nablus Muharebesi'nde ise yaklaşık 100.000 kişilik bir İngiliz ordusuna karşı Osmanlı kuvvetleri 30.000 kişiden oluşmuştur.⁵⁴ Ne yazık ki Hicaz'ın demir yolunun korunmasına rağmen demir yolunun bombalanması sonucu Hicaz kaybedilmiştir.

1.4.8. Trablusgarp Cephesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sırasında İtalya'ya karşı yürüttüğü bir savaş olan Trablusgarp Savaşı Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya arasındaki Trablusgarp bölgesindeki hak iddiaları sebebiyle ortaya çıkan önemli bir siyasi olaydır. İtalya'nın Fransız ve Sanayi Devrimlerinin etkisiyle Almanya'yla beraber sömürgecilik yarışına katılmıştır. İngiltere ve Fransa kısa sürede hedeflerine ulaşırken, Almanya ve İtalya da birliklerini kurarak rekabeti artırmış ve pazar arayışlarına hız vermiştir.⁵⁵ 1881'de Fransızlar Tunus'u, 1882'de ise İngilizler Mısır'ı işgal etmişlerdi; Tunus'un Fransızların kontrolüne geçmesi, 1870'e kadar ertelenen

⁵² Ünal, *a.g.e.*, s.126

⁵³ Yüksel Nizamoglu "1917 Yılında Hicaz Cephesi: Arap İsyanının Yayılması ve Medine'nin Tahliyesi Programı." *Bilig Yaz* 66 (2013):123-148 s.141

⁵⁴ Ünal, *a.g.e.*, s.149.

⁵⁵ Çağla Tağmat "Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na On İki Ada Konusunda (Gizli Görüşmeler". *Journal of Turkology* 28/1 (Haziran 2018), 139-161. 2

ulusal birliği tamamlayan ve Avrupa güç dengesinde yer edinmeye çalışan İtalya için bir hayal kırıklığına neden olmuştur.⁵⁶

İtalya, ilk olarak ele geçirmeyi planladığı Arnavutluk ve Tunus'u Fransızlar tarafından işgal edilince, stratejisini değiştirerek Afrika'da bağımsız olan Habeşistan'a (Etiyopya) odaklandı; Habeşistan, maden ve hammadde açısından değil, coğrafi konumuyla ticari avantajlar sunabilecek bir ülkeydi.⁵⁷ 1911 yılında gerçekleşen İtalya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilanı, sadece Libya topraklarıyla sınırlı kalmayarak Nisan 1912'de gerçekleşecek deniz saldırısı haberiyle Osmanlı'da geniş bir tedirginlik yaratmış, aynı zamanda saldırının yapılacağı yer konusundaki belirsizlik de gündemi oldukça meşgul etmiştir.⁵⁸

1.5. SAVAŞ HUKUKU VE SAVAŞ ESİRLERİ

Savaş, devletler ve siyasi idare-irade sahiplerinin, menfaatleri hususunda karşı karşıya geldiği, net biçimde ilân edilen büyük silahlı güç çatışmalarının genel adıdır.⁵⁹

Savaş hukuku, dini kuralların ve genel hukuksal normların, insanları iyiliğe yöneltmek ve kötülükten alıkoymaya teşvik etmesi sebebiyle ortaya çıkmıştır. Savaş hukuku, devletlerin çatışma sürecinde birbirleri ile olan ilişkilerini, savaşa katılmayan devletler ile olan ilişkilerini düzenleyen ve savaşta yer alan kişilerin, davranış sınırlarını, vazifelerinde uyması gereken kuralları düzenleyen ve ilân eden hukuk dalıdır. Savaş hukukunun insanlık açısından yararı ise, hiç şüphesiz savaşlarda meydana gelebilecek facia ve katliamların önüne geçebilmektir.⁶⁰

Savaş hukuku, savaş başlamadan önce ve savaş hâli devam ederken uyulması gereken, savaşan taraflar arasında uygulanması esas görülen, genel kabul görmüş yasalar bütünüdür. En önemli niteliği, savaşta oluşabilecek gereksiz can ve mal kaybına engel olmak ve gerek askerlerin gerekse sivil vatandaşların hukuktan kaynaklanan haklarını gözetmek ve güvence altına almak olan savaş hukuku, aynı

⁵⁶ Oya Dağlar Macar “Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kurumsal Tarihinde Önemli Bir Deneyim: Trablusgarp Savaşı (1911-1912).”*BELLETEREN* 81/292 (Aralık 2017), 947-986..

⁵⁷ Dağlar Macar, *a.g.e.*, s.298.

⁵⁸ Tağmat, *a.g.e.*, s.142.

⁵⁹ Hugo Grotius, **Savaş ve Barış Hukuku**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, s.17.

⁶⁰ Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri.”*TBB Dergisi*, Sayı 79(2008): 235-274 s. 236.

zamanda hukuksuzların tezahür etmesine engel olmaya çalışır. Savaşamayacak durumda olan sivil vatandaşların ve dahi savaş esnasında artık savaşamayacak hâle gelenlerin, haklarına saygı gösterilmeli, yaşam bütünlüğe zarar verilmemelidir. İnsan onuru, her şeyin üzerinde tutulmalıdır. Savaşta yer alan taraflar, her eylemi yapabilecek özgürlükte değillerdir. Savaşta esaret altında bulunan, savaşacak hâlde olmayan düşmanı niteliğindeki askeri öldürmek, yaralamak, işkence ve eziyet etmek savaş kural ve hukukuna, insanlığın her durumda muhafaza edilmesi gereken temel prensiplerine aykırıdır.⁶¹

Tüm bu kurallar, insanlığın düzenlediği muhtelif sözleşmeler ışığında belirlenmiştir. Kuralların, kaide ve istisnaların geçerliliği olması için şüphesiz resmiyet kazanması gerekir. Muhtelif sözleşmeler içerisinde ilk ciddi protokollere sahip olanı, 1907 yılında imzalanan “*Lahey*” sözleşmesidir. Savaş ve savaşla ilgili uluslararası kaideleri düzenleyen bu sözleşme, genel savaşa dair talimatlar, tarafsız ülkelerin hukuksal durumu, deniz ve kara savaşlarına dair genel kurallar ve savaşan ülkelerin genel sorumluluklarını içeren savaş hukukunun temellerini oluşturabilecek nitelikte hassas bir sözleşmedir.⁶²

Esirlere gelince, “*Esir*” kelime kökeni itibariyle Arapçadaki “*isâr*” yani ip ile bağlanmak anlamında kullanılan kelimedenden türetilmiştir. Esir kelimesinin çoğulu “*Üserâ, esârâ*” biçimindedir.⁶³ Kelimenin bu şekilde tezahür etmesinin nedeni insan davranışındaki gizemdir, şöyle ki: ‘savaşlarda ele geçirilen kişilerin ellerinin ip ile bağlanması’ esir kelimesinin oluşmasında etkili olmuştur. Genel literatürde bakıldığında ise savaş esnasında yahut silahlı bir çatışma hâlinde rakip devlet tarafından canlı olarak ele geçirilen ve gözaltında tutulan asker veya askerlere savaş esiri yahut savaş tutsağı denir.⁶⁴

Cenevre Konferanslarında birçok devletin müşterek olarak riayet ettiği kararlar neticesinde savaş esiri sayılmanın belli şartları vardır. Devletlerin silahlı kuvvetlerine mensup geri hizmetlerde çalışan, tıbbi destek personeli olan ve dinî hizmette bulunan

⁶¹ Murathan Doğanışık, “Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları”, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020 İstanbul, S.26-27.

⁶² Yasin Aslan, *a.g.e.*, s. 240.

⁶³ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 1999, s.234

⁶⁴ Mahmut Akkor, “Birinci Dünya Savaşı’nda Anadolu’daki İngiliz Esirleri ve Esir Kampları” Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2008, s. 51

personeller de mevcuttur. Bu meslek sıfatında hizmet verenler görevinin gereğini ifa ettiği müddetçe saygı ile karşılanır ve canlarına kast edilmez, esir alınmaz fakat görevinin dışında herhangi düşmanca bir eylemleri tespit edilirse savaş esiri niteliğinde alınabilirler.⁶⁵

“*Esir*” olan askerler, belli kurallar oluşmadan önce ele geçiren tarafın keyfi muamelesine maruz kalmış, olağan hayatının gözetim altına alınması ve mahpus hâlde yaşaması nedeni ile birçok zorluklarla karşılaşmış ve tarihte esaret ve esirlikle ilgili kurallar koyulmadan önce işkencelere tabi tutulmuş, onuru ayaklar altına alınmış ve dahi esaret altında iken hayatlarına kast edilmiş, toplu biçimde imha edilmişlerdir.

1856’da Paris Deklarasyonu ile savaş esirlerine karşı tutum ve muamele hususunda bir düzenleme yapılmıştır. Daha sonraları 1874’te Brüksel Deklarasyonu ile esaret koşulları hakkında birtakım düzenlemeler yapılmış fakat kabul edilmemiş ve yürürlüğe girmemiştir. Lahey’de, 1899 ve 1907 tarihlerinde düzenlenen iki farklı konferans neticesinde esirlere yaklaşım ve esirlerin hukuksal durumu ile ilgili on yedi maddeden oluşan bir sözleşme hazırlanmış ve Avrupa’nın esirlerin hukuksal durumu ile ilgili ilk ciddi aksiyonu gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Avrupalı devletlerin bu sözleşmelere riayet etmemesi ve hukuksal açıdan yetersiz kalması yeni, ciddi ve ayrıntılı düzenlemeler yapma zaruretini ortaya koymuştur. 1906, 1929, 1949 ve 1974 tarihlerinde Cenevre’de düzenlenen konferanslar ve imzalanan protokoller neticesinde savaş hukukuna ve esaret şartlarına dair ciddi ve geçerlilik sahibi hukuksal adımlar temellendirilmiştir. Birçok kez toplanan uluslar, savaşta oluşabilecek muhtemel durumlara karşı net bir çözüm getirememiştir. Farklı tarihlerde gerçekleşmesi ve sürekli ek protokollerin eklenmesi bunun bir göstergesidir.⁶⁶ Nihayetinde muhtelif devletin müşterek kararı ve riayeti ile hususiyet arz eden Cenevre konferanslarında dört genel madde hâlinde ele alabileceğimiz düzenlemeler yer almıştır. Bunlar;

a) Savaş hâlindeki silahlı kuvvetler mensuplarının yaralı ve hasta personeli hakkında düzenleme.

⁶⁵ Zeki Mesud Alsan "1949 Cenevre Sözleşmeleri" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7.3. (1950):37-57

⁶⁶ Özel, *a.g.e.*, s. 122.

b) Savaş hâlinde denizdeki askeri kazazede yaralı ve hastaların durumu hakkında düzenleme.

c) Savaşta esir düşenlere yönelik muamele hakkında düzenleme.

d) Savaş esnasında sivil halkın korunmasına yönelik düzenleme.⁶⁷

Görüldüğü üzere birçok düzenleme yapılmasına rağmen, sözleşmeler çoğu kez uygulanmamış ve ihlâl edilmiştir. Siyasi otoritelerin hukuksal anlaşma ve sözleşmeleri yok saydığı, silahlı ve iktisadî gücün insan hayatına, hukuksal normlara riayet etmediği birçok defa görülmüştür. Şöyle ki: 20. yüzyılda İsrail ve muhtelif Arap devletleri arasında tezahür eden savaşlarda, Afrika kıtasında zuhur eden savaşlarda, Bosna-Hersek'te, Hindistan ve Pakistan arasında vuku bulan savaşta, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Afganistan'ı, Irak'ı işgal ve istilası esnasında uyguladıkları fiiller bu ihlâllerin çağımızdaki göstergesidir.

⁶⁷ Alsan, *a.g.e.*, s. 37-57.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA MISIR VE SEYDİ BEŞİR KAMPI

2.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA MISIR VE İSKENDERİYE ŞEHİRİ

Osmanlı İmparatorluğu savaşa girmeden evvel Mısır'ın savaştaki rolü ile ilgili İtilaf Devletleri, plân ve stratejilerini hazırlamışlardır. 1914 yılında İstanbul'a gelen Mısır hıdivi Abbas Hilmi, İngiliz işgali altındaki Mısır konusunda ne Osmanlı'ya ne de İngiltere'ye karşı net bir tavır takınmamıştır. Savaş başlamadan önce defalarca ittifak girişimlerinde bulunan Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ittifak girişimlerini olumsuz karşılaması nedeniyle, Almanya tarafında er geç savaşa gireceği ön görülüyordu. Osmanlı İmparatorluğu savaşa müdahil olduğunda ise hangi bölgelerin öneminin artacağını anlamak pek de zor değildi. Osmanlı İmparatorluğu, Mısır'da yıllardan beri yavaş yavaş kaybetmekte olduğu hükümler ve iradeyi savaşa vesile ile yeniden tesis etmek istemekte idi. Mısır halkının Osmanlı taraftarı olması ve dinî paydaşlık Osmanlı'nın yapacağı herhangi bir askerî harekâtın sonuçlarının Osmanlı'nın lehine olacağı hususunda şüphe yer vermeyecek bir öngörüye sahiptir. İngiltere için ise Mısır yıllardır sömürdüğü ve tarihî, kültürel zenginliklerini içten içe boşalttığı bir kaynak olmanın yanı sıra, Uzak Doğu'da bulunan sömürgeleri için mutlak önem arz etmekte idi. Mısır'ın coğrafi yapısı savaşın gidişatını değiştirebilecek nitelikte idi. Bir taraftan Akdeniz'i yerleşke hâline getirebilecek askerî bir donanma diğer taraftan ise, Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'den Uzak Doğu'ya açılan limanlar büyük önem arz etmekte idi. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa müdahil olması durumunda Mısır için kayıtsız kalmayacağı İngiliz taraflarınca biliniyor ve İngiltere yıllardan beri uyguladığı diplomatik kurnazlık ile Osmanlı'yı Mısır hususunda teskin ve teselli edecek sözlerle oyalıyordu. Nitekim bu doğrultuda İngiltere, İstanbul Büyükelçisi Mallet aracılığı ile gerekli adımları atmakta idi. İngiltere, Osmanlı'ya savaştaki tarafsızlığını koruması durumunda Mısır'ın işgal ve ilhak edilmeyeceği hususunda sözler beyan ediyordu. İngiltere, İstanbul başkonsolosu Beamont aracılığı ile Said Halim Paşa ile bir görüşmede bulunmuş ve Osmanlı'nın savaşa girmeyeceği yönünde beyanlar almıştır. Her ne kadar diplomatik görüşmelerde verilen beyanlar

olsa da Osmanlı İmparatorluğu Harbiye Nâzırı Enver Paşa ve İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimleri, Almanya ile müttefik olarak savaşa girmenin büyük avantajları olduğunu düşünmüş ve İngilizlerin ciddiyet arz etmeyen diplomatik çabaları boşa gitmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ile müttefik olup savaşa müdahil olunca Mısır'ın önemi daha artmış ve İngilizlerin siyasî ve askerî stratejileri Mısır üzerine yoğunlaşmıştır.⁶⁸

İngiltere, Uzak Doğu'daki sömürgelerinden ötürü Mısır'ı ve büyük önem arz eden Süveyş Kanalı'nı da kendi iradesi altında tutmaya çalışmakta ve Mısır ile ilgili askerî politikalarını bu yönde oluşturmakta idi. Birinci Dünya Savaşı henüz tezahür etmemişken 1882'de Mısır'da çıkan bir ayaklanmayı bahane etmiş ve Mısır'ı işgal etmiştir. Bu sayede Hindistan ve Uzak Doğu'daki sömürgelerine giden yolu garanti altına almıştır. Mısır'ı işgal etmesinin yanında bu topraklarının Osmanlı hükümdarlığı ve idaresinde olduğunu da kabul etmiştir. Süveyş Kanalı'nı askerî ve ticari bir üs hâline getiren İngiltere artık Uzak Doğu'daki sömürgelerinden gelecek olan askeri yardımı, hammaddeyi, askerî personel sevkiyatını bu yolla güvenle gerçekleştirmiştir. Mısır, aynı zamanda İngiltere için askeri eğitim kampı ve savaşlarda yaralanan askerler için hastane vazifesi görecektir. İngiltere'nin Mısır'ı tahakküm altına aldığı süreç zarfında politik, askerî ve ekonomik manevraları kendi lehine çok iyi derecede kullandığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ise işgal süresince diplomatik yollardan Mısır'ın haklarını dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı başlayınca ise diplomatik yollar bir tarafa bırakılmış, askerî manevraları harekete geçmiştir.⁶⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu, Almanya'nın müttefiki olarak savaşa müdahil olmuş ve Alman askerî stratejisine göre Mısır ve Süveyş Kanalı İngiltere için '*şah damarı*' niteliğinde idi ve Almanlar bu şah damarını kesmek için stratejiler yürütüyor idi. Almanya var olan askerî stratejileri ve planlarını eğer hayata geçirebilirse İngiltere'ye büyük bir darbe indirmiş olacaktı. Osmanlı İmparatorluğu içinse, Mısır'ın yeniden fethedilmesi ve Osmanlı himayesine

⁶⁸ Ümmügülsüm Polat, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Mısır'a Yönelik Strateji ve Faaliyetleri", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2011, s. 21-29.

⁶⁹ Süleyman Kızıltoprak, **Mısır'da İngiliz İşgali: Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)**, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s. 137-144.

girmesi, İslam dünyasında Mısır yüzünden oluşan itibar kaybını yeniden elde etmek ve Emperyalizm 'in dışları arasında sıkışmış bir Osmanlı toprağını yeniden kazanmak fırsatı olarak değerlendiriliyor idi. Osmanlı İmparatorluğu açık savaş ilânından önce gizli ittifak antlaşması yaptığı Almanya ile ortak askeri strateji ve plânlar üretmiştir. Bu plân ve stratejilere göre; Alman Genelkurmay Başkanı Von Moltke, 10 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu Harbiye Nâzırı Enver Paşa'ya bir yazı göndermiş ve büyük bir coğrafyaya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, mümkün olduğunca çok sayıda İttifak Devletlerine ait askerî kuvveti üzerine çekmesini, sahip olduğu Müslüman tebaa vesilesiyle ayaklanma ve isyanlar çıkarmasını ve özellikle Mısır olmak üzere Kafkasya'ya bir askerî harekât düzenlenmesini istemiştir. Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Mısır'a yönelik bir askerî harekât için 2. Ordu Müfettişi Zeki Paşa'yı görevlendirmiş bölgenin keşfi ve durumu hakkında bilgi istemiştir. Zeki Paşa oluşturduğu ve ilettiği raporda bölgenin askerî harekât için henüz hazır olmadığını, bölgeye takviye asker sevk edilmesi gerektiğini ve coğrafi şartların iyi olmadığını zaman ve gerekli takviyeler ile durumun üstesinden gelebileceğini belirtmiştir.⁷⁰ Almanların baskısı yüzünden bir an önce harekete geçmek isteyen Enver Paşa, askerî harekât için vatanseverliği bilinen ve vazifesini mukaddes olarak addeden Cemal Paşa'ya teklif götürmüş ve Cemal Paşa harekât için Enver Paşa'ya teşekkürünü bildiren bir mektup yazarak derhâl harekete geçeceğini bildirmiştir. 21 Kasım 1914'te İstanbul'dan hareket eden Cemal Paşa, olası Kanal Harekâtı başarısızlığı sonrası kendisinden sonra gelecek askerlerin gerekirse cesetlerini çiğnemesini ve İngiliz tahakkümünde bulunan Mısır'ı bu tasallut ve işgalden kurtarmasını beyan etmiştir.⁷¹

Kanal Harekâtı için askerî hazırlıklarını tamamlayan Cemal Paşa, 15 Ocak 1915'te toplanma bölgesi olarak kararlaştırılan Gazze Birüssebi'ye 25.000 kişilik Osmanlı askeri ile harekete geçmiştir. Türlü meşakkatler ile Tih Sahrasını geçen Cemal Paşa, 3 Şubat 1915 tarihinde kanal bölgesine taarruza geçmiştir. İngilizler gereken hazırlıklarını yapmış mevzilerini ağır silahlarla donattıktan sonra, saldırıya geçen Osmanlı ordusuna ağır kayıplar vermiştir. Cemal Paşa taarruz sahasını kontrol

⁷⁰ Meltem Sarıoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında İkdam Gazetesine Göre Mısır Meselesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi 2019, s.8-12

⁷¹ Cemal Paşa, *Anılarım*, 1913-1922, Yayınları Haz., Fahri Parin, Paraf Yayınları, 2010, s. 162-167

ettikten sonra burayı ele geçirmenin ne derece zor olduğunu anlamış, orduyu 15 Şubat 1915'te Gazze Birüssebi'ye mevzilendirmiştir.⁷²

Birinci Kanal seferi, dönemin askerî mühimmat yetersizliği, bölgenin coğrafi durumu, gerekli askerî hazırlıkların eksik olması ve sefer esnasında yaşanan zorlu yolculuk koşulları sebebiyle başarı ile sonuçlanamamıştır. Mısır'ı ele geçirmek ve İngiltere'nin savaş esnasında asker, hammadde silah takviyesine engel olmak için ikinci bir harekâtın mutlak surette gerçekleştirilmesi gerekiyor idi. Almanya bölgeye Kreb Von Kressenstein'in sevk ettikten sonra Cemal Paşa ile birlikte saldırı hazırlığı yapan Kressenstein, ilk harekâttan bir yıl sonra 1916'da ikinci harekâtın gerçekleştirilmesi adına aksiyonda bulunmuştur. 10.000 kişilik asker ile harekete geçen 7. Ordu, ilkinde olduğu gibi ağır bir yenilgi almıştır. Ordu yenilgiden sonra El-Ariş'te mevzilenmiştir. Coğrafi koşullar, lojistik yetersizlik, ordunun gerektiği biçimde tahkim edilmemesi yenilginin sebepleri arasındadır. Cemal Paşa, ikinci harekât gerçekleştirilirken Mısır halkının İngilizlere karşı ayaklanacağını ümit etmiş fakat gerek Araplar gerek ise Osmanlı'ya ihanet etmek için fırsat kollayan Yahudilerin İngilizlerle işbirliği yapması bu ümitleri boşa çıkarmıştır.⁷³ Birinci Dünya Savaşı'nda askerî harekâtların, büyük ve yoğun biçimdeki çatışmaların, ihanetlerin, siyasi entrikaların merkezi olan Mısır, yüzyıllardan beri Osmanlı'nın bölgede sağladığı huzuru, asayiş ve nizamı kaybetmiştir. Tarihî ve kültürel varlıkları Emperyalizm 'in dışlıları arasında yok olmuş ve Avrupalı devletler tarafından talan edilmiş, kaçırılmış ve dahi Avrupa'nın medeniyet müzeleri içerisinde uzun yıllar sergilenmiştir.

Mısır'ın en hususiyet arz eden ve kadim şehirlerinden olan İskenderiye, coğrafi konumu itibariye Asya, Afrika ve Avrupa'nın ticaret yollarını birbirine bağlayan Akdeniz'e kıyısı olan önemli bir ticaret liman kenti ve ulaşım merkezidir. Kurulduğu zamandan itibaren savaşların ve çatışmaların yoğun olduğu İskenderiye şehri, adını Makedonya kralı ve tarihin gördüğü en büyük askerlerden biri olan Büyük İskender'den almıştır.⁷⁴

İskenderiye şehri, ulusal ticaret yollarının önemli duraklarından biri olması nedeniyle devletlerin dikkatini çekmiş ve cazibe merkezi olmuştur. Osmanlı

⁷² Cemal Paşa , *a.g.e.*, s. 173-188

⁷³ Cemal Paşa , *a.g.e.*, s.173 -188.

⁷⁴ Narçın, *a.g.e.*, s. 180.

İmparatorluğu'nun üç kıtada varlığını sürdürmesi ve ticarî, askerî, idarî sevklerinin çok olması İskenderiye şehrinin ve limanının hükümdarlık süresince hareketliliğin çok olduğu bir yer olmasına sebep olmuş ve şehir gelişimi Mısır'ın diğer şehirlerine göre çok hızlı olmuştur. Avrupa ülkelerine ihraç edilen envai çeşit ürünler bu limandan gitmekte ve Avrupa'dan ithal edilen ürünler de çoğu defa İskenderiye limanına sevk edilmekte idi.⁷⁵

Osmanlı İmparatorluğu ve Mısır'a tayin ettiği yöneticiler şehrin ihyası için önemli adımlar atmışlardır. İskenderiye- Kahire Demiryolu hattının inşası, Mahmudiye kanalının yapılması, ticarî ve endüstriyel yatırımların çoğalması, İskenderiye limanının sürekli ihya edilip geliştirilmesi, kamusal yatırımlar İskenderiye şehrinin o dönemde Osmanlı İmparatorluğu için en gözde şehirlerden biri olmasını sağlamıştır. Abbas Paşa, Arabi Paşa Mehmet Ali Paşa ve Said Paşa'lar da şehrin gelişimine azımsanmayacak katkıda bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıllardan beri tesis ettiği modern İskenderiye şehri 11 Temmuz 1882 tarihinde milliyetçi bir ayaklanma bahane edilerek İngilizler tarafından işgal edilmiştir. İşgal esnasında İskenderiye bombardımana tutulmuş ve İngiliz tasallutu ile tahrip edilmiştir. İngilizlerin bölgeyi işgalinden sonra sanayi faaliyetleri azalmış, tarımsal faaliyetler artmıştır. İskenderiye limanından ihraç edilen mallar işgalden sonra tahıl ürünleri ağırlıklı olmuş fakat gelen ürünler ise sanayi mamûlleri olmuştur. İşgalden sonra bölge nüfusunda aşırı bir artış olmuştur. 1800'lü yıllarda 3.000.000 olan nüfus, 1917 yılına gelindiğinde 11.300.000 olmuştur. Şehrin önemi hususunda demografik artış bir gösterge olacaktır. Birinci Dünya Savaşı başladığında ise İngilizlerin tahakkümünde olan Mısır ve İskenderiye'de sıkıyönetim ilân edilmiş artık İngilizler, istediği tarzda okul, hastane, karakol ve esir kamplarını inşa etmiştir.⁷⁶

2.2. BİR ESARET KAMPI OLARAK SEYDİ BEŞİR KAMPI

Birinci Dünya Savaşı'nda Mısır'da Türk askerlerinin esir edildiği kamplardan biri de Seydi Beşir Esir Harbiye Kampı'dır. Tam adı ise 'Seydi Beşir Esir Kuveysna

⁷⁵ Recep Kürekli, "Mısır İskenderiye'sinin Sosyo-Ekonomik Yapısı", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2015, s.6-7

⁷⁶ Kürekli, *a.g.e.*, s.50.

Dört Numaralı Osmanlı Üserâ-yı Harbiye Kampı'dır. Kuruluş tarihi İngilizlerin Mısır Konsolosluluğuna göre 1916'dır. Cenevre Konferanslarından sonra kurulan ve temel ilkeleri: dini, ırkı, toplumsal ve politik görüşleri fark etmeksizin insan hayatına, sağlığına ve onuruna saygı göstermek, insanların varoluşlarına itibar etmek olan insanî hareket organizasyonu olan Kızılhaç heyeti tarafından 6 Ocak 1917 tarihinde teftiş edilen Seydi Beşir Esir Harbiye Kampı için heyet tarafından hazırlanan rapora göre: İskenderiye şehrinin 15 km kadar kuzey doğusunda, denize nazır ve insanî sağlık şartlarının gereklerine göre kurulan, bir vadi ve kumul tepelerinin bağıntı hâlinde olduğu bir yerleşkede bulunmakta idi. Şehrin imarını yapan Mehmet Ali Paşa, o dönemde palmiye ağaçları ile bezenmiş alanlarda vergi muafiyetini getirmiş ve Seydi Beşir Esir Kampı imar edilmeden önce etrafı palmiye ağaçları ile bezenmiş idi. Etrafı denizdeki etki sebebi ile havadar ve nezafet dolu olan, konumu itibari ile çevresini kuş bakışı görebilen yüksek bir yerde idi. Esir askerlerin spor faaliyetleri için bir alan ayrılmış idi. Kamp ve şehir arasındaki ulaşımı sağlamak adına yeni bir yol inşa edilmiş idi. Kampın komutanı İngiliz subayı Yarbay Norman Coates idi.⁷⁷

Kızılhaç heyetinin ziyareti sonrası hazırladığı esir askerler hakkındaki raporun bir nüshası İngiltere Hükümetine verilmiş, İngiltere ise daha sonra raporu Osmanlı Hükümetine iletmıştır. Kızılhaç heyetinin İsviçreli yetkilileri raporun bazı bölümlerini çıkardıktan sonra İngiltere'ye sunmuş oradan da Osmanlı Hükümetine iletmıştır bu durum raporun netliği ve objektifliği bakımından tartışmalıdır.⁷⁸

İngiltere Hükümeti yetkilileri, raporda kendileri için tehlike arz eden ve savaş hukukunda uyulması gereken kuralların çiğnendiğine dair kısımları sansürlemiş ve bunu kendi menfaatine yaraşır biçimde diğer ülkelere göndermiştir. Raporu göre: Seydi Beşir Esir Kampı 'nda sağlık şartları, insanî koşullar, iletişim ve haberleşme

⁷⁷ Vedat Tüfekçi, "Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere Esir Düşen Türk Askerleri", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2019, s.249

⁷⁸ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

yöntemleri tam teşekkülü biçimde sağlanmış, esirlere yönelik herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir.⁷⁹

2.2.1. Seydi Beşir Esir Kampı 'nda Mevcut Esir Sayısı ve Kampın Mimari Yapısı

Başta Kızılhaç heyeti raporu olmak üzere tarafsız devletler, nitelikli muhtelif kurumlar esaret altındaki subay ve askerlerin hatıratları dahil olmak üzere belirlenen bilgilere göre: Seydi Beşir Esir Kampı, Mısır'da esaret altında bulunan Türk askerlerinin mevcudiyeti bakımından en büyüğü olma özelliğine sahiptir. Kızılhaç heyeti raporlarına göre 1917 tarihi itibarıyla kampta 3.906 Türk subayı ve rütbesiz asker, 3 adet sıhhiye işleri kâtibi ve 2 adet Ermeni sıhhiye askeri bulunmakta idi. Kampta 1915 yılından beri tutulan 430 subay var idi ve 410 adet rütbesiz asker de subayların emir eri tahsis edilmişti.⁸⁰ Ayrıca kampta 10 adet imam ve 20 adet sivil bulunmakta idi, siviller Mekke emiri Şerif Hüseyin tarafından yakalanmış ve İngiliz askerine teslim edilmiş idi. Hicaz-Filistin ve Çanakkale Cephesi'nde esir edilip buraya sevk edilen üç yüz kadar subayın olduğu bilinmekte idi.⁸¹

Kampın inşaat faaliyetleri ve eksik kısımları için yapılan çalışmalar, Kızılhaç heyetinin ziyareti esnasında dahi devam etmekte idi. İngilizlerin, Mısırlı işçiler vasıtası ile tesis ettiği kampın yapısı, ahşap binalar şeklinde oluşturulmuş olup kampın bazı kısımları ise işçiler tarafında çimento ve tahta malzeme kullanılarak yapılmış idi. Uzunluğu 25 metre, genişliği ise 8 metreye varan baraka tarzındaki yapıların odalara geçişini sağlayan 1,75 metre boyutlarında koridorları mevcut idi. Tabanda tavana kadar ahşap malzeme ile dizayn edilmiş olan odalar, 4 metre yüksekliğinde ve 3.5×4 metre şeklinde tasarlanmış idi. İç duvarları tamamen kireç ile kaplanmış hâlde idi.

⁷⁹ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom>(Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

⁸⁰ Türk Kızılay Arşivi'nden alınan bir belgeye göre esir sayıları farklılık göstermektedir. Esirlerin gündelik olarak değişen sayıları sebebiyle kamptaki esirler hakkında kesin bir sayı vermek mümkün değildir. Seydi Beşir Kampındaki Esirlerinin Kimliği: Kızılay Arşiv Belgeleriyle Derinlemesine İnceleme” başlığı altında detaylı inceleme yapılmıştır.

⁸¹ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 252

İçeriye sinek vb. haşerenin girişini engellemek adına demir saç malzemedan yapılmış sineklik bulunmakta ve odalar iki adet pencereye ve mandallı kapıya sahip bulunmakta idi. Ayrıca odaların üzerinde katran ile kaplanmış bacalar mevcut idi.⁸²

2.2.2. Seydi Beşir Esir Kampı Genel Kuralları ve Esirlerin Beslenme Durumu

İngilizlerin oluşturduğu mevcut kamp kurallarına göre, odalarda bulunan esir mevcudiyeti, esirlerin rütbelerine göre düzenlenmekte idi. Odalarda yüzbaşı rütbesine kadar olan subay esirler dört kişi hâlinde, yüzbaşı rütbesinde olan subaylar üç kişi hâlinde, albay rütbesindeki subaylar ise iki kişi olarak kalmakta idi. Yüksek rütbeye sahip birkaç subay için ise tek kişilik birer oda tahsis edilmiş idi. Esir olan ve subaylara tahsis edilen emir erleri için ayrıca odalar mevcut idi. Kamp elektrik sistemi ile aydınlatılmış olup odalara sağlanan ışık çoğu zaman kasıtlı olarak kesilip esirler karanlıkta bırakılıyor idi. Odalarda metal malzemedan yapılmış kerevetler bulunmakta idi. Yastıklar ve yataklar tamamen ottan üretilmiş ürünler olup ayrıca esirler için battaniyeler verilmiş idi. Bazı yüksek rütbeli subaylar ise odalarına ilâveten perde ve kilim tahsis ettirmiş idi. Kamp kurallarına göre her sabah saat sekizde yoklama alınıyor idi. Esir sayısının yeteceği biçimde bir alana kireç ile çizilmiş çizgiler bulunmakta ve esirler yoklama düdüğü çalmadan çizgi gerisinde hazır biçimde beklemekte idi.⁸³

Esir durumdaki subaylar için, rütbesiz askerlerden ayrı olan bir yemekhane tahsis edilmiş idi. Subay yemekhanesinin yemekleri dışarıdan geliyor ve esir subaylar içerisinden seçilen bir kişi yemek menüsünü düzenleyip gerekli kontrolleri sağlıyor idi. Yemek menüsünün seçiminde ve yemek miktarında yapılan herhangi bir sınırlama yok idi fakat günlük olarak uygun görülen 2,5 frank lirasının aşılması gerekiyor idi. Genel meşrubatlar, şeker, reçel ve dahi diğer istekler bu ücrete dahil edilmiş idi. Kamp kurallarına göre, kamp içerisinde alkollü içecekler yasaklanmış olup diğer tüm meşrubatı kampta bulunan kantinden ya da İskenderiye şehir merkezinden temin etme hususunda özgür idiler. Kızılhaç heyeti ziyareti sonrası oluşturduğu raporda yemekler konusunda herhangi bir şikâyet olmamış idi. Türk esir subayları için iki adet yüz elli

⁸² Tüfekçi. *a.g.e.*, s.253

⁸³ Vedat Tüfekçi. *a.g.e.*, s.253

kişi kapasiteye sahip yemekhaneler mevcut idi. Yemek masaları örtü ile kaplanmış tabaklar ise porselen malzemeden tahsis edilmiş idi. Kamp içerisinde bulunan kantin fiyatları uygun ve hesaplı idi fakat alışverişlerde nakit para yerine marka kullanılıyor markalar tükendiği zaman aybaşında nakit para ile tekrar satın alınıyor idi.⁸⁴

Türk subayları sağlık açısından uygun ve kampın durumuna müsait kıyafetler giyiniyor idi. Esir subayların giyimi hususunda herhangi bir kısıtlama yok idi. İstedikleri kıyafetleri tedarik etmelerinde özgür idiler. Esir subayların çoğu bir fes ile birlikte sivil şekilde giyinebilme idiler. Kıyafet ihtiyaçlarını karşılamaları adına belli zaman dilimlerinde İskenderiye'den tüccarlar geliyor ve ihtiyaçları nakit para karşılığında tedarik ediyor idi. Esaret altındaki emir erleri için ise durum biraz farklı idi. Maddi anlamda esir subaylara göre kısıtlı idiler. İç çamaşırı ve diğer özel kıyafetler hususunda şikâyetçi idiler. Maddi imkânların yetersizliğinin ötürü çoğu kendilerine verilen iç çamaşırı vb. özel kıyafeti subaylara para karşılığı satmak mecburiyetinde kalmışlardı.

Osmanlı İmparatorluğu tarafından modernizasyonu ileri seviyelere taşınan İskenderiye şehrinde kampa gelen su, bol ve sağlıklı idi. Tuvaletler ise beton malzemeden inşa edilmiş olup içerisinde yapıya uygun sayıda musluk bulunuyor idi. Lavabo ve tuvaletlerdeki atık sular modern olmayan kanalizasyon aracılığı ile kampa yakın bir gölete sevk ediliyor idi. Esir subaylar günde bir defaya mahsus olmak üzere kamp içerisinde bulunan ve basit hasır örgülerle birbirinden ayrılmış bölümlerde banyo ihtiyacını karşılayabiliyorlardı. Esir subayların çamaşırları ise emir erleri tarafından, kamp içerisinde inşa edilmiş çamaşırhaneyi andıran yapılarda yıkanır temizlenir idi. Kamp içerisinde barakalardan biraz uzak konumda 44 adet alaturka tarzında tuvalet mevcut idi. 6 metre derinliğinde lağım çukuru kazılmış olup günlük olarak krizol ve kireç ile dezenfekte edilmekte idi.⁸⁵

⁸⁴ Emin Çöl, **Çanakkale-Sina Savaşları**, Ankara, 1977, s. 128-129

⁸⁵ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

2.2.3. Seydi Beşir Esir Kampı nda Genel Sağlık Durumu

Seydi Beşir Esir Kampı ndaki sağlık faaliyetleri İngiliz Tabip Yüzbaşı Gillespie koordinasyonu ve öncülüğü ile yürütülüyor idi. Daha önce Halep kentinde görev yapmış Ermeni kökenli bir doktor da Gillespie'nin yardımcısı konumunda idi. İki doktor da Arapça ve Türkçe dillerine hâkimdi. Doktorlara yardım etmek adına kampta bir İngiliz Onbaşı ve 5 İngiliz hastabakıcı görev yapmakta idi. Bunların dışında Mısır yerel halkından seçilmiş 21 adet hastabakıcı mevcut idi. Kampın imkânlarının yetersiz kaldığı durumlarda ciddi vakalar İskenderiye şehir merkezindeki İngiliz hastanesine sevk ediliyor idi. Seydi Beşir Esir Kampı nda esaret hâlinde bulunan Osmanlı Tabip Binbaşı İbrahim Bey de Osmanlı esirlerine yapılan operasyonlara müdahil oluyor ve yardım ediyor idi. İbrahim Bey, hastaların bakımı ve hasta esirlere yaklaşım hususunda memnuniyetini dile getirmiş idi. Hasta esir askerlerin yatak takımları kıyafetleri ve malzemeleri için steril hâlde bir oda ayrılmış idi. Hastalar için ayrılan oda iyi şekilde dizayn edilmiş ve ilaçlar, tıbbi malzemeler yeterli miktarda intizam hâlinde idi. Bir baraka enfeksiyonlu hastalar için ayrılmış ve diğer hasta barakalarından izole edilmiş hâlde idi ve hasta esirler için ayrıca bir banyo var idi. Hastalar için özel yemeklerin pişirildiği bir mutfak da bulunmaktaydı.

Seydi Beşir Esir Kampı na yeni sevk edilen esirler önce kampın uzak bir alanında 14 gün süre ile karantina altına alınıyor ve olası bir bulaşıcı hastalık taşımadıklarından emin olunduktan sonra kampta bulunan diğer esirler ile iletişimine izin veriliyor idi. 1917 Ocak ayında kampta karantina hâlinde olan 70 subay ve emir eri bulunmaktaydı. Osmanlı esir subaylarının tamamı çiçek hastalığı, tifo, kolera ve dahi dönemin diğer bulaşıcı hastalıklarına karşı aşı olduğu için kampta çok ciddi vakalar görülüyor idi. Bununla birlikte haftada birkaç adet subay viziteye çıkıyor, sıtma ve dizanteri gibi vakalara rastlanıyordu. Çok ciddi duruma olan dizanteri hastalarının İskenderiye'deki İngiliz Hastanesine sevk edildiği bilinmekteydi. Esir askerler içerisinde iki adet trahom vakası tespit edilmişti. Hicaz'dan Seydi Beşir Esir Kampı na sevk edilen esirler arasında dört adet tüberküloz vakası tespit edilmiş, bu vakalar kampa yerleştirilmeden İskenderiye İngiliz hastanesine sevk edilmişlerdi. Yaklaşık bir ay kadar bir müddet sonunda bu hastalardan ikisinin şehit düştüğü haberi

gelmişti. Mekke kadısı Salih Sıtkı'nın bu kampta olduğu ve mide ameliyatı olduktan sonra İngilizlere bir teşekkür mektubu yazdığı bilinmekte idi.⁸⁶

Tarafsızlığı tartışmaya açık olan ve sansüre uğramış hâlde sunulan Kızılhaç Heyeti raporlarına göre sağlık koşulları ne kadar iyi ve istenilen biçimde görülse dahi, esir asker ve subayların hatıratlarında yer alan ifadelerde durumun daha farklı olduğu dile getirilmekte idi. Cidde Hastanesinde görev yapan daha sonra esir düşen bir binbaşının verdiği ifadelere göre kamptaki sağlık şartları yeterli düzeyde değildi. Binbaşının hatıratlarına göre, kampta ilk başlarda Ermeni bir doktor sağlık faaliyetlerini yürütmüş esir sayısı artınca da bir görevli daha buraya sevk edilmiştir. Hayra Hastanesinde Baştabip olarak görev yapan Trablusgarplı Binbaşı Arif Bey de Seydi Beşir Esir Kampı na atanmış idi. Kampta yatak sayısı yirmi beş olan bir hastane tarzında bir yapının mevcut olduğu bildiriliyor idi. Hastalanan esirlerin ilk tedavileri burada yapılıyor ve gerekli görüldüğü takdirde hastalığın önemi ve ciddiyetine göre hastalar İngiliz hastanelerine sevk ediliyordu. Esirlere tahsis edilen bölümler büyük hastanelerin yanında kurulmuş baraka şeklindeki küçük yapılardan ibaret idi. Hastalar için hazırlanan gıda ve ilaçlar hazırlanmış özel bir listeye göre temin ediliyor idi. Hastaya yaklaşım hususunda ise; önceliğin kişinin insan olması gerekirken onun bir esir olduğu ve muamelenin buna göre yapıldığı belirtiliyor idi. Bütün bu ifadeler de gösteriyor ki: İngilizler, Kızılhaç heyetinin sunduğu raporda belirtildiği üzere kampta her faaliyeti düzenli ve sunulduğu gibi yapmıyor idi. Kampta bulunan esir rütbesiz askerler için ise durum daha kötüydü. Subayların genel olarak şartları iyi olmasına rağmen rütbesizler için aynı şeyi söylemek tarihî gerçeklere aykırıdır. Şöyle ki: Rütbesiz askerin sevkleri zamanında yapılmıyor tedaviye geç kalınıyor idi. Rütbesiz esirlerin vücut direnci düşük ve yeteri düzeyde sağlıklı beslenememiş olması bedenlerinde birçok hastalığa davetiye çıkarıyor idi. Hastanelere sevk edilen rütbesiz askerlerin çoğunun da şehit düşmesinin altında yatan temel faktörlerden biri beslenmelerinin yetersiz olması ve sağlık şartlarına uygun olmaması idi. İlk zamanlarda esirlere sunulan yemekler sağlıklı ve iyi olmasına rağmen zamanla sağlık standartlarına uygun olmadığı tespit edilmiş öyle ki verilen ekmek bile buğday ekmeği iken zamanla mısır unu, darı ve daha başka malzemelerden elde edilen sert ve siyaha

⁸⁶ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 685-686.

yakın renkte bir ekme  verilmiş idi. Sadece ekmeğin dahi sağlıksız olması birçok hastalığın oluŐmasına mahal vermiştir.⁸⁷

Kamptaki esirlerin teessür hâlindeki durumuna dair bir hatırat ise Teğmen Ahmet Rıfat Efendiye aittir. 3 Nisan 1917 tarihli hatıratında, kamptaki durumun pek üzüntü verecek hâde olduğunu belirtmektedir. Esirlerin birçoğu romatizma, dizanteri ve tüberküloz hastalığından dolayı ıstırap içerisinde esaretini sürdürmekte idi. Esirlerin hastaneye sevk edildiklerini belirtmiŐ fakat tedavilerinin yarım bırakıldığını ve esirler tam sağlığına kavuŐmadan hastaneden çıkarıldıklarını belirtmiştir. Türk esir hastalarının çoğu takati kalmamıŐ, vücut direnci düşmüş vaziyette ve hastalıkların pençesinde yaşam ile cebelleŐmekte idi. Gereken insani Şartların yeterli düzeyde sağlanmamasından dolayı subaylar da dahil olmak üzere birçok askerin vefat ettiği belirtilmekte idi. Filistin cepesinde esir düşen  steğmen Halid Bey'in ifadelerine göre kampta esir askerlerin beslenmelerinin yetersiz ve sağlık Őartlarından uzak idi. Yetersiz beslenmelerine rağmen gün içerisinde azımsanamayacak vakit zarfınca çalıŐtırıyor ve dolayısı ile hastalıklar t r yor idi. Esir askerlerin ifadelerinden hazırlanarak elde edilen 19 Temmuz 1917 tarihli bir rapora göre ise, hastaların tedavi ve bakım faaliyetleri için Rum ve Ermeni asıllı doktorlar tayin edilmiş bu doktorlar hasta askerlerin % 30 unu k r etmiş %15 ila 20'sini ise zehirleyerek yaŐamlarına bilinçli olarak son vermiştir. Konuyla ilgili Türk esir subayları duruma müdahale etmiş İngilizlere yapıla⁸⁸n başvuru nihayetinde kampa Türk doktorlar gönderilmiştir

2.2.4. Seydi Beşir Esir Kampında Gündelik Hayat

Esaret kampında, günlük hayatın bir parçası olarak, esirlerin kısıtlı dıŐarı çıkma imkanları, sınırlı kültürel etkinlikler ve paylaŐılan yemek deneyimleri, kamptaki rutin yaŐamın önemli unsurlarını oluŐturmuŐtur. Kamplardaki subaylar, ka mayacakları taahhüdünde bulunmaları Şartıyla, silahsız bir askerin nezaretinde her gün belirli gruplar halinde kamp dışında dolaŐma izni verilse de subaylar, bu Őartlı teklifin bir imtiyaz olmadığını belirterek kabul etmemiŐlerdir.⁸⁹

⁸⁷ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 687-688

⁸⁸ Selçuk Ural "Mütareke Döneminde İngilizlerin Elindeki Türk Esirlerinin İadesi ve Ortaya  ıkan Sorunlar". *Atatürk Yolu Dergisi* 10 (37) (Temmuz 2006): 187-210.

⁸⁹ Tüfekçi, *a.g.e.*, s.445

Üst düzey rütbe sahibi esir askerler, İngiliz Savaş Ofisi'nce belirlenmiş, rütbeleriyle orantılı olarak maaş almış, bu durum da onların esarete ihtiyaçlarını kolaylaştırmıştır.⁹⁰ Gündelik hayatı kolaylaştıran bu maddi desteğin yanında, esirlerin kamp içerisinde oldukça boş vakti bulunması sebebiyle, bu boş vakitlerini değerlendirerek para kazanmışlardır. Ayrıca bazı esirler, günlerini boş geçirmeyip faydalı işlerde bulunmuşlardır; kimi marangozluk, berberlik gibi mesleklerle meşgul olurken, diğerleri el işleri yaparak ve bunları satarak gelir elde etmişlerdir.⁹¹ Esirler arasında farklı kurslarda düzenlenmiştir. Hatta bu kurslar profesyonel anlamda meslek edindirmeye doğru da gelişmiştir. Esirler arasında Fransızca öğrenenler, roman okuyanlar, müzik dinleyenler ve enstrüman etrafında bir araya gelenler, kurslara devam edenlerin yanında boş zamanlarını hatıra defterlerine şiir ve hesap işleri yazarak geçirenler de bulunmuştur.⁹² Bugün bu esirlerin hatıra defterleri önemli edebi eserlere dönüştürülüp günümüze taşınmıştır.

Esir kampındaki sosyal faaliyetler arasında yer alan sinema izleme olanağı, Haziran 1918'de temin edilen sinema makinesiyle kolaylaşsa da ara sıra çalışmayan makine nedeniyle esirlere film izleme izni verilmediği için boş zaman etkinlikleri tam anlamıyla değerlendirilememiştir.⁹³ Bu sebeple bu zamanlar için alternatif boş zaman çalışmaları geliştirilmiştir. Kampta işsizlikten sıkılan esirler arasında, futbol takımı kuranlar, dans kursları düzenleyenler ve güreş müsabakaları yapanlar da bulunmuştur.⁹⁴

Gündelik hayatın en aktif görüldüğü dini yaşama gelince, İngilizler, Mısır'daki tüm esir kamplarında dini yaşam, ibadet, vb. hususunda hiçbir kısıtlama getirilmediği, esirlerin dinî yükümlülüklerini yerine getirmesi konusunda özgür olduklarını beyân etmişlerdir. Esir kampları, Kızılhaç heyeti tarafından teftiş ve ziyaret edilmiş, İngilizlerin iddialarına aksi bir beyanda bulunmadıklarını raporlarında bildirmişlerdir. Kızılhaç Heyetinin raporuna göre diğer esir kamplarında olduğu üzere Seydi Beşir Esir Kampı 'nda da ibadet etmek özgür idi. Kampın içerisinde bir bina elektrik ile

⁹⁰ Akkor, *a.g.e.*, s.98

⁹¹ Tüfekçi, *a.g.e.*, s.370

⁹² Tüfekçi, *a.g.e.*, s.373

⁹³ Tüfekçi, *a.g.e.*, s.382

⁹⁴ Tüfekçi, *a.g.e.*, s.373

aydınlatılmış ve mescit hâline getirilmişti. Ayrıca kampta bir de camii bulunmakta idi.

95

Bu kampta esir olan ve uzun bir müddet kalan Gelibolu Jandarma Taburu mensubu Abdürrahim Bey, kamptaki esir askerlerin ibadetlerini yerine getirmeleri hususunda İngilizlerin pek yardımcı olmadıklarını ve Kızılhaç Heyeti raporunun aksine kısıtlı olduklarını bildirmiştir. Esaret sürecince Cuma namazı ve bayram namazlarından mahrum kaldıklarını dile getirmiştir. Seydi Beşir Esir Kampı komutanı İngiliz Yarbay Coates tarafından kişisel temizlik ve ibadet etmeden önce yapılması gereken şartlar kesin bir surette yasaklanmış idi. Örneğin: tırnak çakısı, ustura ve makas kullanımı yasaktı. Esirlerin ibadet etmeleri için inşa edilen camii diye nitelendirilen yer, zemini çöl kumları ile doldurulmuş ve birkaç tahta malzeme ile oluşturmuş, camii niteliği taşımayan bir yapı idi. Esir askerler kişisel temizliklerini ancak İngiliz usulü yapılmış ve her mevsim soğuk suyun sağlandığı banyo adındaki bölümlerde yapılmış idi. Bünyesi yetersiz beslenme, kampın ağır şartları ve diğer kötü koşullar ile zedelenen zayıf düşmüş askerin bu şartlarda hastalanmaması hayatın olağan şartlarına aykırı idi. İbadetler ancak kampın yetersiz koşulları içerisinde gerçekleştirilebiliyor idi.⁹⁶ Seydi Beşir Esir Kampı nda esir olan yedek subay Tevfik Efendi'nin ifadelerine göre ise Ramazan ayında esirlere yemek ve aydınlatma sağlanıyor fakat Bayram namazına müsaade edilmiyor idi.⁹⁷

2.2.5. Seydi Beşir Esir Kampında Türk Esirlerin Kültürel Faaliyetleri

I. Dünya Savaşı'nda, yaklaşık 202 bin Osmanlı askeri düşman güçler tarafından esir alındı; özellikle İngilizlere verilen esir sayısı Filistin Cephesi'nde yoğunlaşmış ve İngilizlerin esir aldığı Osmanlı askeri sayısı 134 bini bulunduğu söylenmektedir.⁹⁸ Vatanlarının ve ailelerinin özlemi ve tabii ki özgürlükten mahrum

⁹⁵ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). S.80 Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 30.03.2021

⁹⁶ Genelkurmay ATASE Arşivi, İHK., 82/1.

⁹⁷ Genelkurmay ATASE Arşivi, İHK., 123/80.

⁹⁸ Umut Akçakaya, "Esaret Yıllarını Hatırlamak: I. Dünya Harbi'nde Osmanlı Askerinin Esaret Deneyimi." *CTAD* 19.37 (2023): 453-490 s.456

olma gibi nedenlerle derin bir hüznün ve sıkıntı gibi durumlarla baş etmek için, esirler, kamp içinde çeşitli aktivitelerde bulunmuşlardır.⁹⁹ Esaretin zorluklarına rağmen, mücadele edebilmek adına gazete çıkarma, spor kulüpleri kurma, turnuvalar düzenleme, farklı kurslar açma, tiyatro ve gösteriler düzenleme gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁰⁰ Esirlerin kampta geçirdikleri süre boyunca en özgün çalışmalarını gazete ve dergi yayınlamakla gerçekleştirirken bu yayınların içeriği kamptaki şartlara göre değişmekle birlikte hepsi bir şekilde siyasetten uzak yayınlar çıkarmıştır.¹⁰¹ Dolayısıyla esirlerin bu tür yayın faaliyetleri, kamp yönetimi için disiplini koruma açısından uygun bulunmakta olduğu için dergi ve gazete çıkarılmasına sansür uygulama şartıyla kamp yönetimi tarafından izin verilmiştir.¹⁰² Çünkü esirlerin bu tür aktivitelerle uğraşması durumunda, bu tür faaliyetlerde bulunan esirlerin kamplarda sorun çıkarmayacakları düşünülmektedir.¹⁰³

Kamplarda yayımlanan gazete ve dergiler içerik olarak oldukça çeşitlidir. Bilim, fen, edebiyat, tenkit, şiir ve mizah gibi olabildiğince çeşitli türlerde odaklanmış olup, kesinlikle siyasi türde yazılar ve eserler yayımlamak yasak hale getirilmiştir.¹⁰⁴ Bununla birlikte Mısır kamplarında üretilen gazete ve dergi sayılarının oldukça fazla olduğu söylenmektedir. Mısır kamplarında üretilen yayınların fazla olmasında Mısır'daki esirlerin daha rahat bir yaşam sürmeleri ve çalışma kamplarında zorla çalıştırılmamalarının önemli bir etken olduğu görülmektedir ve Mısır ve Hindistan'da çıkarılan eserlerin birçok nüshası günümüzde Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.¹⁰⁵

Esirlerin moralini yüksek tutmak ve eğitim faaliyetinde bulunmak amacıyla hazırlanan bu gazetelerin bazılarının hangi kampta olduğu bilinirken, bazılarının hangi kampta olduğu bilinmemektedir. Örneğin, Işık gazetesi bunlardan bir tanesidir. Araştırmalara göre Kahire'deki esir kampları arasında Kahire Kalesi dışında "Birinci", "İkinci", "Orta" ve "Çadırılı" adlarıyla bilinen kamplarda bu kamplardan birinde, 29

⁹⁹ Genç Osman, Geçer "Esarete Edebiyat Ve Burma Thayetmyo Esir Kampında Türkçe Bir Gazete: İravadi." *Türkbilig* 39 (2020):121-145 s.125

¹⁰⁰ Akçakaya, *a.g.e.*, s. 479

¹⁰¹ Akkor, *a.g.e.*, s. 194-195

¹⁰² Akkor, *a.g.e.*, s. 195

¹⁰³ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 855

¹⁰⁴ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 855

¹⁰⁵ Tüfekçi, *a.g.e.*, s. 855

Ocak 1917 tarihinde (Hicri) 5. 4. 35 tarihli olarak yayımlanan "Işık" adlı gazetenin varlığı tespit edilse de hangi kampta çıkarıldığı tespit edilememiştir.¹⁰⁶

Bununla birlikte gazeteler bazen günlük, bazen birkaç günde bir, bazen de haftalık olarak çıkmaktadır. Mısır'da Seydi Beşir'de esirlerin çıkardığı gazetelerin bazıları;

1919 tarihli günlük çıkan *Badiye Dergisi*,

1920 tarihli Süresi belirsiz *Esaret Dergisi*,

1920 tarihli genelde resimlerin esas alındığı *Esaret Albümü Dergisi*,

Edebi ve mizahi gazete, haftada iki defa yayınlanan *Karikatür Dergisi*,

Haftada iki defa yayınlanan 18 sayı çıktığı bilinen *Nilüfer Dergisi*,

İlk üç sayının haftalık olduğu, dördüncü sayıda haftada iki kez çıkan *Sada Dergisi*,

El yazması, teksir olan *Tetebbu Dergisi*,

iki haftada bir yayınlanan *Türk Varlığı Dergisi* şeklindedir.¹⁰⁷

1919-1920 yılları arasında çıkan Türk Varlığı dergisi üzerine çalışma yapılan dergilerden en çok bilinenidir. Bu derginin içeriği oldukça zengin olmasıyla birlikte, dil, üslup ve edebî dil açısından oldukça zengindir ki hedef kitlenin entelektüel seviyesini yansıtmada noktasında önemli veriler sağlamaktadır.¹⁰⁸ Türk Varlığı dergisi, içerik açısından oldukça zengindir. Milliyetçi bir kimlik taşıyarak, Turancılığı eleştirmiş ama Ziya Gökalp'in Malta'dan gönderdiği şiirleri yayınlamaktan çekinmeyip, esirlerin vatan sevgisi ve moralini canlı tutma amacıyla memleket özlemi ve kültürel konuları işlemiştir.¹⁰⁹

Esirlerin Seydi Beşir Esir Kampın'da çıkardığı gazeteler, sosyal yaşamla ilgili önemli veriler sunmalarının yanı sıra, bu gazetelerin ortaya çıkarılması süreci de bu çalışmaların ne kadar değerli olduğunu vurgulamaktadır. Esir askerlerinin ve sivillerinin çabalarıyla çıkarılan Türk Varlığı gibi birçok gazete ve dergi, kâğıt sıkıntısı, basım tekniklerinin ilkel olması, bilgi akışının kısıtlandığı sansüre rağmen,

¹⁰⁶ Ali Taştekin, "Mısır'da Bir Esir Kampında Çıkarılan Işık Gazetesi'ndeki Şiirler." *Kesit Akademi Dergisi* 4.1 (2018): 99-116 s.100

¹⁰⁷ Akkor, *a.g.e.*, s. 195

¹⁰⁸ Fehim Kuruloğlu, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Savaş Esirlerinin Yayın Faaliyetlerine Bir Örnek: Türk Varlığı (1919-1920)" *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu 19-21 Ekim 2016 / Elazığ II Cilt*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 53-557 s.553

¹⁰⁹ Kuruloğlu, *a.g.e.*, s.553

muazzam derece de bilgi, görgü ve seciyelerin ortaya konduğu bir dergi olmuştur, ne yazık ki sadece 6 sayısının bulunduğu bilinmektedir.¹¹⁰

¹¹⁰ Kuruloğlu, *a.g.e.*, s.554

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ ARŞİVİNDEKİ ESARET MEKTUPLARININ İNCELENMESİ

3.1. HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ TARİHÇESİ VE USERA KOMİSYONU

İnsanlığın doğuşundan itibaren meydana gelen savaşların, olumsuz neticeleri olmuştur. Bu neticeler ile alakalı önlemlerin alınması ve bu kötü sonuçların değiştirilmesinde devletler bazen tek başlarına yeterli olmayabilir. Açlık, sefalet, hasta ve yaralı askerlere yardım gibi konularda verilen destek insanlık borcu olduğu fikri benimsenmeye başlanmıştır. Bu fikirden yola çıkarak devletler üstü iki kurum meydana gelmiştir. Bunlar; ¹¹¹

- 22 Ağustos 1864 tarihinde kurulan Avrupa’da Salib-i Ahmer (Kızıllağ),
- 11 Haziran 1868 tarihinde kurulan Osmanlı Devleti’nde Hilâl-i Ahmer’dir (Kızılay).

Bu kurumlar savaşta ve barışta tarafsız olup dokunulmazlığa sahiptir. Ayrıca Osmanlı Devleti’nde “Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdad ve Muavenet Cemiyeti” de kurulmuştur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adını 1877 yılında adını almıştır. Hilâl-i Ahmer kuruluş, ilk dönemlerinde uluslararası antlaşmaların sağladığı imkânlar ve II. Meşrutiyet dönemindeki aydınlanma hareketi ile daha aktif bir rol üstlendiği bilinmektedir. Hilâl-i Ahmer’in ilk faaliyetlerinden biri Trablusgarp ve Balkan Savaşları’nda olmuştur. Bu savaşta yaralı askerlere, esir ve göçmenlere yardım eden kurum savaşın olumsuz sonuçlarını hafifletmeye çalışmıştır. Hilâl-i Ahmer sadece yaralananların bakım ve tedavisini üstlenmemiş aynı zamanda sosyal ve iktisadi alanlarda da milli bilincin oluşması hedeflemiştir. Bu bakımdan hizmetlerini daha farklı coğrafyalara taşımak için yurtiçi ve yurtdışında merkezler açmıştır.¹¹²

¹¹¹ Yücel Namal ve Kerem Kesbiç. “Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1912-1922).” *Uluslararası sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12.66 (2019):369-377, s.9

¹¹² İbrahim Öztürk, “Niğde Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1912-1929).” *Electronic Turkish Studies* 13.16 (2018). s.58

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, dünyanın neresinde olursa olsun siyasi görüşten uzak din, ırk farkı gözetmeksizin her türlü muhtaç insanların yardımına koşmayı kendisine şiar edinmiş bir kurumdur. Kuruluş amacı doğrultusunda, uluslararası teşkilatlanmanın bir uzantısı olarak 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı esnasında resmi olarak faaliyete geçen Hilal-i Ahmer Cemiyeti, savaşın sonlanmasıyla dağılmıştır. Cemiyet 1911 yılında yeniden faaliyete geçerek, eskisinden daha güçlü olabilmek için tüm Osmanlı topraklarına yaymayı hedef haline getirmiş ve başarılı da olmuş 28 Ekim 1911 tarihinde açılan İzmir Hilal-i Ahmer Merkezi olarak Anadolu’da kurulan ilk teşkilatlanmasını kurmuştur.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin ilk faaliyetinin 1877-78 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı olduğundan daha öncesinde bahsedilmiştir. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin dağılması ve yeniden canlandırmak için bazı teşebbüsler olmuşsa da, her türlü kurumsallaşmaya kuşkuyla bakılmıştır. Bu sebeplerden dolayı II. Abdülhamit döneminde tam olarak bir varlık göstermesi söz konusu olmamıştır. Fakat II. Meşrutiyet’in ilanı ile beraber ilk kez açık ve özgür parti hayatının başladığı bir dönemde, Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin yeniden canlanma çalışmaları başlamıştır. Cemiyet’in eski kurucularından Faik Paşa ve birçok aydın kişinin gayretleri sayesinde yeniden kurulmuştur. Yaşanan gelişmeler ve büyüme sayesinde Padişah’ın himayesi altına giren kuruluşun Yusuf İzzettin Efendi (Veliâht) de fahri başkanlığı üstlenmiştir.¹¹³

İtalya’nın Trablusgarp’a taarruz etmesi Osmanlı-İtalya Savaşına sebebiyet vermiştir. Bu süreçte yeniden kurulmaya çalışan Hilal-i Ahmer’in sermayesi 15.000 lirayı bulmadığı gibi malzeme adına da hiçbir şeyi yoktur. Savaş mağdurlarına gerekli yardımı verebilecek konuma henüz ulaşmamış Cemiyet, bu sıkıntılı sürece rağmen, en azından halkı kısa sürede örgütleyebilecek konuma gelmiş, kuruluşunu tamamlamıştır. Cemiyet İstanbul maliyesine borçlanarak, orduya yardım çalışmalarına hazırlanmış ve akabinde yeni nizamname düzenlenerek yürürlüğe konulmuştur. Bu nizamnameye göre Hilal-i Ahmer’in, genel merkezi olan İstanbul’un dışındaki vilayetlerde merkez,

¹¹³ Cahit Talas, “Kızılay Düşüncesi ve Sosyal Politika”, Kızılay Dergisi, 15 (Temmuz 1964), s.12.

sancak ve kazalarda ise şubeler teşkil edileceğine ilişkin maddeyi uygulamaya koymak üzere çalışmalar başlatılmıştır.¹¹⁴

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Müfettişi, Aydın Vilayetinin merkez sancağı olan İzmir'e, 20 Ekim 1911 tarihinde bir yazı gönderilmiş ve bu yazı, gazeteler aracılığı ile halka duyurulmuştur. İttihat gazetesinde yayınlanan söz konusu yazı şöyledir: ¹¹⁵

*Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti idare-i emrine ait istihzarını ikmal edilerek Tophane'de Kılıç Ali Paşa Türbesi karşısında kâin daire-i mahsusaya merkez ithas itmiş ve gerek ianeden verilecek meblağ ve eşyanın ahz ve kabzına ve gerek aza tahriratına başlamış olduğundan esasen mecruhin-i askeriyyeye ve kazazedelere muavenetten ibaret olan maksad-ı hayır cemiyetin temini ile her tarafta cemiyete aza tedariki hususunda hamid buyrulmak üzere irşat ve delalet ve asar hamid-i aliyelerine müracaat ve keyfiyetin zir-i idare-i aliyelerinde bulunan liva ve kaza merkezlerine teminen işarı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkezi kararıyla rica olunduğu maruzdur.*¹¹⁶

3.2. KIZILAY ARŞİV BELGELERİNE GÖRE SEYDİ BEŞİR ESİR KAMPINDAKİ ESİRLERİNİN KİMLİĞİ

Seydi Beşir Kampı'ndaki esirlerin tam sayısını belirlemek o döneme ait belgelerin eksikliği ve kamp içinde gündelik olarak sürekli nüfus değişimlerinin oluşturmuş olduğu düzensizlik gibi sebeplerle mümkün gözükmemektedir. Esirlerin dönemsel olarak farklı günlerde gelmeleri, başka kamplara gönderilmeleri, yaşanan ölümler gibi faktörler, kesin bir sayıya ulaşmayı engellemektedir. Belgelerdeki boşluklar ve net verilerin eksikliği, o döneme ait esirlerin kesin sayısını belirlemenin zorluğunu göstermektedir. Ancak, Kızılay tarafından tutulan liste gibi bazı belgeler, bu belirsizlik içinde önemli veri kaynakları olsa da buna rağmen, tam sayısal bir

¹¹⁴ Cevriye Yıldırım, "Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi'nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911-1945)", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2013, s. 5

¹¹⁵ Yıldırım, *a.g.e.*, s..5

¹¹⁶ Eray Serdar Yurdakul ve Nuray Güneş, and Fatih Namal. "Osmanlı Hilal-i Ahmer Şeref Defteri." Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 11.1 (2021): 173-192. S.178

kesinlik sağlanamamaktadır. Bununla birlikte daha önce yazdığımız gibi Seydi Beşir Kampı'nın, Mısır'da esaret altında bulunan Türk askerlerinin mevcudiyeti bakımından en büyüğü olma özelliği gösterdiği daha önce dile getirilmiş, Kızılhaç heyeti ve Kızılay Arşivi belgelerince doğrulanmıştır.¹¹⁷ 1915-1917 yılları arasında kampta kalan 3.906 Türk subayına kampın ev sahipliği yaptığını söyleyen Kızılhaç Komitesinin yanı sıra, Kızılay Arşivinden alınan bir esir listesine göre, kampta 8532 esir bulunmaktadır.¹¹⁸

Çalışmanın bu bölümünde Kızılay'ın arşivinden alınan bu listedeki esirlerin unvanları, rütbeleri, meslekleri, yaşadıkları ve geldikleri şehirler, kampa geliş tarihleri, bağlı oldukları kolordu ve alaylar hakkında analizler yapılmış ve ilgili veriler tablo halinde sunulmuştur. Ancak, esir kamplarındaki tutukluların doğum yerleri veya geldikleri şehirler konusunda hem transkripsiyon hem de tarih açısından bilgi eksikliği bulunmaktadır. Özellikle şehirlerle ilgili belirsizlik önemli bir sorun teşkil etmektedir. Esirlerin geldiği bölgeler ve doğdukları şehirler kayıtlara geçirilse de kaynaklarda esirlerin kendi kimlik ve şehir algılarıyla dolayısıyla eksik ya da belirsiz bilgiler bulunmaktadır. Çalışmanın ilk tablosunu oluşturan esirlerin yaşadıkları ya da geldikleri yerlere yönelik verilerin tespitinde ortak ve standart bir cevap alabilmek için 1858 yılında uygulanmaya konulan ve 1864 yıllarında “Vilayet kanunu” olarak yasalaşan idari taksimat¹¹⁹ referans alınmıştır.

Tablo 3.1- Esirlerin Doğum Yerleri veya Geldikleri Şehirler

VİLAYETLER		MÜSTAKİL SANCAKLAR		RUMELİ VE DİĞER	
Yemen	11	Zor Sancağı	1	Arnavutluk Vilayeti	1
Vilayeti					

¹¹⁷ Kızılay'dan Arşiv Belgesi 1, Türk Kızılay Arşiv'inden alınan Seydibeşir kampındaki esirlerin bilgilerinin olduğu bir listedir. Bu listede Hilali Ahmer Cemiyeti'nin tutmuş olduğu kayıtlarda 8532 esirin bilgileri yer almaktadır. Bu bilgiler farklı tablolarla incelenecektir.

¹¹⁸ Gerekli izinler dahilinde Kızılay Arşivinden alınan bu listedeki esirlerden 8532 esire dair tüm verilerin incelemesi yapılmıştır.

¹¹⁹ Araştırmada, şehirler kategorik bir yapıya dönüştürülürken Torun'un makalesinden faydalanılmıştır. Torun, dönemin vilayetlerini ve müstakil sancaklarını kapsayan şehirleri detaylı bir şekilde makalesinde ele almıştır. Torun, Sadık Fatih. “Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı.” Türk İslam Dünyası sosyal Araştırmalar Dergisi.4.14 (2017): 85-110.

Van Vilayeti	12	İzmit Sancağı	173	Şarkı Rumeli Vilayeti (Bulgaristan)	29
Trabzon Vilayeti	81	Canik sancağı	48	Bosna Vilayeti	13
Suriye Vilayeti	208	Urfa Sancağı	33	Dağıstan	1
Sivas Vilayeti	118	Teke (Antalya) Sancağı	136	Adres belirsiz	724
Musul Vilayeti	27	Niğde Sancağı	126	Selanik Vilayeti	124
Mamerat'ül Aziz Vilayeti	69	Menteşe (Muğla) Sancağı	105	Sırbistan-Bosna hersek	2
Konya Vilayeti	471	Maraş Sancağı	127	Rusya	1
Kastomonu Vilayeti	341	Kütahya Sancağı	204	Romanya	2
İstanbul Vilayeti	500	Kudus-ü Şerif Sancağı	76	Rodos	3
Hüdavendigâr Vilayeti	446	Kayseri Sancağı	31	Mısır	9
Hicaz Vilayeti	47	Karesi (Balıkesir) Sancağı	286	Kırım	1
Haleb Vilayeti	258	Karahisar-1 Sahib Sancağı	161	Kıbrıs	2
Erzurum Vilayeti	56	Kale-i sultaniye Sancağı	91	Sudan	1
Edirne Vilayeti	450	İçel Sancağı	43	Girit	7
Diyarbakır Vilayeti	54	Eskişehir Sancağı	75	Tiflis	1

Cezayir- Bahri Sefid Vilayeti	7	Çatalca Sancağı	28	Dersaadet	218
Bitlis Vilayeti	20	Cebel-i Lübnan Sancağı	13	Cebeli bereket	2
Beyrut Vilayeti	138	Bolu Sancağı	240	Buhara	1
Bağdat Vilayeti	46	Asir Sancağı	2	Afrika/Trablus	13
Aydın Vilayeti	1077			Afrika	8
Ankara Vilayeti	445			Trablusgarp	9
Adana Vilayeti	241			Acemistan	1
				Yunanistan	28
				Kosova Vilayeti	155
				Manastır Vilayeti	54

Vilayetlere ve sancaklara göre kampta bulunan esir sayıları incelendiğinde, İstanbul, Ankara, İzmir, Edirne, Konya ve Aydın vilayetleri en çok esir veren bölgeler olarak öne çıkmaktadır. İstanbul, 500 esir ile en yüksek sayıya sahipken, Ankara ve İzmir gibi önemli merkezler de yoğun esir veren bölgelerdendir. Edirne, Konya ve Aydın vilayetleri de dikkate değer esir sayılarına sahip olup, Aydın vilayeti en yüksek esir sayısına sahip vilayet olarak öne çıkmaktadır. Bu veriler, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı bölgelerinden esirlere dair bir perspektif sunmaktadır.¹²⁰

¹²⁰ Tabloda, vilayetler ve müstakil sancaklar dışında bazı yerler, bugünkü adlarıyla belirtilmiştir. Örneğin, Afrika şeklinde kaydı bulunan bir esir hakkında, doğduğu yerle ilgili başka bir kayıt bulunmamaktadır. Benzeri özellik gösteren şehirler orijinal halleriyle korunmuştur. Dersaadet cevabında belirtilen yerin neresi olduğu tam olarak anlaşılamadığından, bu ifade aynen muhafaza edilmiştir. Adresi belirsiz olan veya anlaşılmayan, ilçesi belli olan ancak şehir veya ülkesi belirli olmayan yerler de “adres belirsiz” kısmında değerlendirilmiştir (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çeşitli sancaklarda esir sayılarına dair veri seti incelendiğinde, Karesi (Balıkesir) Sancağı'nın yüksek esir sayısı ile öne çıktığı görülmektedir. Bolu ve Kütahya sancakları da yüksek esir sayılarıyla dikkat çekerken, İzmit Sancağı 173 esirle diğer sancaklara göre daha düşük bir konumda bulunmaktadır. Cebel-i Lübnan Sancağı'nın 13 esirle en düşük sayıya sahiptir. Özellikle, Selanik Vilayeti, Kosova Vilayeti ve Yanya Vilayeti gibi bölgelerin yüksek esir sayıları, bu bölgelerin stratejik önemini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'nden alınan asker sayılarına dair önemli veriler de sağlamaktadır.

Tablo 3.2- Kamplardaki Esirlerin Yaşları

Yaş Aralıkları	Yaş toplam Sayı
9-17	38
18-22	1968
23-26	1765
27-29	937
30-35	1501
36-40	829
41-45	499
46-50	136
51-55	51
56-60	18
3.62-81	8
Yaş belirsiz	782

Tablodaki yaş gruplarına göre esir sayılarında belirgin bir azalma eğilimi görülmektedir. Özellikle 18-22 yaş aralığındaki esir sayısı (1968), genç ve

muhtemelen askerlik çağındaki bireylerin yüksek katılımını yansıtmaktadır. 23-26 ve 30-35 yaş aralıklarındaki esir asker sayıları da dikkate değerdir ve bu yaş grupları, askeri hizmet için önemli bir katılım sağlamaktadır. Ancak, yaş grupları ilerledikçe, özellikle 46 yaş ve üstü kategorilerde esir asker sayılarında belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir. "Yaş belirsiz" kategorisindeki 782 sayısı, kaynakların belirli bir yaş grubunu belirleme konusundaki zorluğu veya belirsizliği yansıtabilir. Toplamda, bu tablo, farklı yaş gruplarındaki asker sayıları üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'nun esir askerlerin profilini anlamamıza yardımcı olan bir veri de sunmaktadır. Bununla birlikte esirlerin yaş ortalaması 28 olarak çıkmaktadır ki oldukça yüksek bir gruba da işaret etmektedir.

Tablo 3.3- Esirlerin Kampa Geliş yılları

Kampa Geliş Yılları	Yıllardaki Toplam Sayı
1919	155
1918	5716
1917	778
1916	23
1915	4
1914	1
1913	1
Belirsiz	1854

I. Dünya Savaşı'nın etkilerini yansıtan bu tablo, belirli yıllara göre Osmanlı esir sayılarını göstermektedir. 1918 yılı, savaşın yoğunluğu nedeniyle en yüksek esir sayısına sahiptir ve bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa büyük bir askeri katılım sağladığını göstermektedir. 1919 yılında asker sayısında belirgin bir düşüş

görülmektedir, muhtemelen savaşın sona ermesindedir. 1917 yılındaki esir sayısı, savaşın ortalarında olması nedeniyle önemlidir. "Belirsiz" kategorisindeki 1854 sayısı, muhtemelen belirli yıllara atfedilemeyen veya net bir şekilde belirlenemeyen asker sayılarını temsil etmektedir. Ayrıca 1913 ve 1914 yıllarından esirlere dair verilerin olması da ilginçtir.

Tablo 3.4- Esirlerin Rütbe ve Meslekleri

SUBAYLAR		GÖNÜLLÜ ASKERLER		DİĞER	
İhtiyat Zabit Vekili (Yedek Subay)	467	Nefer	3013	Müdür	8
Zabit (Subay)	94	Onbaşı	1214	Tabip	2
Mülazım-ı Sani (Teğmen)	103 4	Çavuş	993	İmam	20
Mülazım-ı Evvel (Üsteğmen)	223	Başçavuş Muavini	3	İnzibat Vekili	3
Yüzbaşı	479	Başçavuş	107	Jandarma	2
Kolağası	2			Katib	58
Binbaşı	150			Bilgi Yok	37 3
Kaymakam/kaymakam vekili	22			Kumandan	2
Miralay	5			Kumandan Vekili	1
				Memur	35
				Polis	9
				Sivil	13 9
				Kadı/Hukuk sınıfı	3
				Diğer	71

Tablodaki veriler, çeşitli rütbelerde bulunan esirlerin sayılarını temsil etmektedir. İhtiyat Zabit Vekili rütbesinde 467 kişi bulunurken, Zabit rütbesinde 94 kişi yer almaktadır. Mülazım-1 Sani rütbesindeki esir sayısı 1036 iken, Mülazım-1 Evvel rütbesinde 222 kişi bulunmaktadır. Yüzbaşı rütbesindeki asker sayısı 478 iken, Kolağası rütbesinde sadece 2 kişi vardır. Binbaşı rütbesindeki esir sayısı 150'dir ve Kaymakam/Kaymakam Vekili rütbesinde 22 kişi bulunmaktadır. En üst düzey rütbe olan Miralay'da ise sadece 5 kişi bulunmaktadır.¹²¹

Türk Kızılay Arşiv Belgelerine göre, Esirlerin eğitim durumlarına ve mesleklerine göre, buldukları rütbede ya da geçmişte ne tür işlerle meşgul olduklarına dair bazı veriler de bulunmaktadır;¹²²

Zabit; jandarma, inzibat, takım zabiti, emniyet, katib, baytar gibi gruplandırmaların içinde yer almaktadır. İnzibat, emniyet ve jandarmaların içinde zabit vekilleri de bu kategoride incelenmiştir.

Mülazım/Mülazım-1 Sani; Kimyager, baytar, istihkam, jandarma, imam, katib, sıhhiye, tabib, yaver, sivil ve askeri hastane personelleri, liman personelleri, hesap memuru, telgraf ve telefon zabitleri, topçu, demirci ustası.

Mülazım-1 Evvel; kimyager, tercüman, tabib, yaver, eczacı, tüfenkçi, jandarma, tabib

Yüzbaşı; tabib, baytar, jandarma, katib, mütekaid, yaver, bahriye, eczacı, imam, kimyager, mühendis

Binbaşı; kumandan, tabib

Nefer; tüfenkci, arabacı, aşçı, bahriye, bıçakçı, ekmekçi, mitralyöz, muhafız, mühendis, nizamiye, süpürgeci, terzi, tetikçi, ranker

Onbaşı; süvari, telefon emiri, tüfenkçi, borazan, mustahfiz

Çavuş; tüfenkci, aşçı, hastane vekil, imam, karargâh, katib, muavin, nizamiye, sıhhiye, yazıcı

¹²¹ Zabit ve zabit vekili kategorileri tek başlık altında incelenmiştir. Zabit, askeri sistemde subaylık kategorisine girmektedir. Aynı zamanda ihtiyat (yedek) ve namzedi(aday) subaylarda bulunmaktadır. Kategori işlemini tek başlık altında toplamak ve sınıflandırma yapmak için, ihtiyat ve namzediler tek zabit başlığı altında birleştirilmiştir. Mülazım-1 sani ve evvel içinde hem ihtiyat hem de namzediler de vardır. Aday ve yedekler aynı kategori içinde değerlendirilmiştir. Emniyet, inzibat, jandarma gibi rütbelere ise sani ve zabitlerin dışında kalan rütbelere ya da mesleki tanımları kapsamaktadır. Mülazım ve Mülazım-1 sanilerin içinde mülazımların deniz kuvvetlerine işaret etme ihtimali bulunmaktadır. Mülazım ve Mülazım-1 saniler beraber değerlendirilmiştir (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi1)

¹²² Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi1

Başçavuş; jandarma, katib, tüfenkçi¹²³

Kamptaki esirlerin yanısıra Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sırasındaki askeri gücünü gösteren bir başka tablo, farklı kolordulara ait asker sayılarını ortaya koymaktadır. Tablodan alınan verilere göre, 8. Kolordu'nun 1025 askerle en yüksek sayıya ulaştığı görülmekte, bu da söz konusu kolordonun olası önemli bir cephede veya bölgede görev aldığını düşündürmektedir. Aslında kolordulara bakarak, en çok esirin hangi cephede yer aldığını görmekte mümkündür.

Tablo 3.5-Esirlerin Mensup Olduğu Kolordu¹²⁴

Kolordu ve Sayıları			
26. Kolordu	4	13. Kolordu	9
25. Kolordu	12	14. Kolordu	10
1. Kolordu	77	15. Kolordu	74
2. Kolordu	713	16. Kolordu	2
3. Kolordu	726	17. Kolordu	84
4. Kolordu	356	18. Kolordu	9
5. Kolordu	1	19. Kolordu	5
5. Kolordu	26	20. Kolordu	875
6. Kolordu	110	21. Kolordu	24
7. Kolordu	284	22. Kolordu	690
8. Kolordu	1025	23. Kolordu	4
9. Kolordu	1	24. Kolordu	13
10. Kolordu	32	Diğer	31
11. Kolordu	10	Bilgi Yok	3270
12. Kolordu	19		

¹²³ Diğer grubunda Papaz, musiki ustaları ya da eczacı gibi meslek grupları ya da takım başı gibi rütbelere bulunmaktadır. Memur kadrosunun içinde normal memurların yanı sıra muhasebe ve veznedarlar da bulunmaktadır. Müdürler ise bölgenin önemli idari ve mülkü amirlerinden oluşmaktadır (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi 1)

¹²⁴ Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi 1

Tablodaki kolordu sayıları incelendiğinde, en fazla askerin bulunduğu kolorduya bakarak, esirlerin hangi bölgeden geldiklerini ya da hangi cephede savaştıklarını anlamak oldukça kolaydır. Birinci Dünya Savaşı'na girerken, Osmanlı İmparatorluğu, Arap Yarımadası'nda Mekke'de stratejik bir konumda bulunan bağımsız 7. Kolordu'yu kullanmıştır.¹²⁵ Medine Savunması ile öne çıkan Fahrettin Paşa Medine Komutanı olarak atanırken, 12. Kolordonun komutanıdır. Savaş başladığında 12. kolordu Musul'da bulunmaktadır, sonrasında Filistin Cephesinde savaştı.¹²⁶ En kalabalık askeri birliğin bulunduğu 8. Kolordu, o dönemde Şam'da konuşlanmıştır. Aynı zamanda, 2. Kolordu ve 22. Kolordu, Filistin cephesinde savaşıırken, 3. Kolordu ise Sina ve Filistin Cepheleri'nde çarpışmıştır. 6. Kolordu ise Halep cephesinde savaştı. Bu nedenle, bu kolordulardan daha fazla esir alınmış olması, bölgesel olarak da dengeli bir durumu yansıtmaktadır.

Alaylar dikkatli incelendiğinde Tablo üzerinde, asker sayılarına dair tam bir özet sunulmamıştır; yalnızca 100 ve üzeri askere sahip öncelikli alaylarla ilgili örnek bir tablo oluşturulmuştur. Ancak, tüm alaylara ait sayısal bilgilerin verileri tablo oluşturulmamıştır. Dipnotta gerekli veriler incelendiğinde hemen hemen tüm alaylardan askerlerin esir kampında olduğu görülmektedir. Özellikle Hicaz Bölgesi'nde demir yolunu korumak için bölgeye gönderilen asker sayısı düşünüldüğünde, esirlerin neden bu kadar çok alaydan farklılaştığını görebilmekte mümkündür. Örneğin, dipnotta geçen alayların verileri incelendiğinde, Hicaz Cephesinde 42., 55. ve 130. Alayların hicaz bölgesinde savaşan alaylardan oluştuğu görülmektedir.¹²⁷ Türk Kızılay Arşiv Belgesi

¹²⁵ Ünal, *a.g.e.*, 129

¹²⁶ Ünal, *a.g.e.*, 132

¹²⁷ Ünal, *a.g.e.*, 140

Tablo 3.6- Esir Askerlerin Bağlı Oldukları Alaylar¹²⁸

12. Alay	170
125. Alay	106
128. Alay	130
146. Alay	154
152. Alay	105
161. Alay	106
2. Alay	155
39. Alay	133
48. Alay	153
75. Alay	174

Birinci dünya savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'na ait çeşitli askeri alaylara ait esir sayıları incelendiğinde, alayların numaraları ve bu alaylara ait esir sayıları listelenmiştir. Örneğin, 75. Alay'ın 174 esiri, 2. Alay'ın ise 155 esiri olduğu belirtilmiştir. Genellikle Şam, Adana, Antep, Hayfa, Filistin gibi bölgelerde ve cephelerde konumlanan ya da bu bölgelere nakil olan askerler, esir kamplarındaki bölgesel dağılım hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Esirlerin nerede esir düştüğü incelenirse kolordu ve alayların dağılımları da daha iyi anlaşılacaktır.

¹²⁸ Esir kampında bulunan diğer alaylarda da oldukça fazla asker bulunmaktadır. Aşağıda aynı esir kampından bulunan ama esir sayılarının 100'den daha az olduğu alaylar da dipnotta detaylı olarak verilmiştir. Oldukça fazla sayıda olan bu alayların asker sayılarının tabloda verilmesi zor olacağı için şu şekilde ifade edilmiştir: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 89, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 172, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 191, 201, 212, 224, 250, 256, 303, 506, 539, 541, 553, Jandarma, Sahil, Sıhhiye, Şimendifer, Telgraf/Telefon, diğer başlığında toplanan ya da bilgisi bulunmayan alaylarda bulunmaktadır. Bununla birlikte Çanakkale'deki 57. Alay'dan ve 1918 yılında esir düşen ve çeşitli tartışmalara konu olan 48. Alay'dan esirlerde bulunmaktadır (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi1).

Seydi Beşir Esir Kampı'ndaki esirlerin hangi bölgelerden geldiklerini gösteren aşağıdaki tablo, esir kamplarındaki cephelerin coğrafi dağılımına dair önemli bir veri sunmaktadır. Ancak tablo, askerlerin savaştıkları cepheler hakkında yeterince bilgi sağlamamaktadır. Ancak, tabloda belirtilen vilayetler, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı coğrafi bölgelerinden askerlerin geldiğini göstermektedir. Özellikle Şam Vilayeti, Filistin, Mısır Vilayeti ve Hicaz Vilayeti gibi bölgelerin, savaşın özellikle Ortadoğu ve Doğu Cephesi'nde yaşandığı bölgelerden olduğuna dair önemli veriler sağlamaktadır. Türkiye Kızılay Derneği'nden elde edilen arşiv belgesine göre, askerlerin özellikle kutsal bölgelerde saatlerce süren çatışmalar sonucunda esir düştüğüne dair ibarelerde bulunmaktadır.¹²⁹

Şam Vilayeti (4357): En yüksek sayıya sahip vilayet, bölgenin nüfus yoğunluğunu ve askeri katılımının büyüklüğünü gösterir. Esirlerin esir düştükleri bu vilayete bağlı şehirler; Akabe, Humus, Hama, Damaskus, Baalbek, Nablus, Der'a, Lazkiye, Maan, Kuneytera, Amman, Ramadiye, Salt, Şam, Ürdün, Amman şeklindedir.

Filistin (796): Filistin'den gelen asker sayısı dikkat çekici. Bu, bölgenin stratejik önemini ve Osmanlı'nın bu bölgeyi savunmaya verdiği önem oldukça dikkat çekicidir. Türkiye Kızılay Derneği Arşiv bilgilerinde Filistin bölgesinden esir alınmış askerlerin bilgilerine göre bu bölgelerde esir alınma noktasında uzun süren çatışmalar olmuş, askerler esir düşmemek için saatlerce savaştırmıştır.¹³⁰ Askerlerin bu bölgeden geldikleri şehirler ise, Akka, Biressebi, Cenin, Bizan/Bisan, Haliliye, Gazze, Han Yunus, Hayfa, El Halil, Lut, Mecdel Yaba, Ramla, Batı Şeria/Şeria, Teberiyeye/Tabariye, Yafa, Zeytindağı.

Mısır Vilayeti (715): Mısır, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bölgelerinden biridir, ayrıca coğrafi yakınlıktan dolayı hemen hemen tüm şehirlerden esir askerler bulunmaktadır. Cize, İskenderiye, Kanal, Süveyş, Bilbeis, Kahire,

¹²⁹ Örneğin “7 Kanûn-ı Evvel 332 Tarihinde salı günü alafranga saat beş buçuk raddelerinde refah mıntıkasında on iki saat devam eden şiddetli bir harp neticesinde arkadaşları ile birlikte esir düşmüştür” gibi bir ibare bulunmaktadır (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi).

¹³⁰ Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi

Hicaz Bölgesi (110): Hicaz Bölgesi'nden gelen asker sayısı, kutsal şehirler Mekke ve Medine çevresindeki asker sayılarını göstermektedir. Cidde, Taif, Hac bölgesi, demir yolu civarı, Hira, Huneyn.

Belirsiz (2303): "Belirsiz" kategorisindeki sayı oldukça yüksek, bu da kayıtların tam olarak belirlenemediği veya hangi vilayete ait olduklarının belirsiz olduğu yerleri temsil etmektedir, bilinmesi halinde tabloda önemli değişiklik sağlayacaktır. Bununla birlikte Hicaz Cephesi'nde yazılan metinde Osmanlı Devleti'nin bölgeyi korumak için çok sayıda askeri Hicaz' gönderdiği düşünülünce "belirsiz" kısmının daha çok Hicaz Bölgesi'ndeki askerler olabileceği tahmin edilmektedir.

Hicaz Bölgesi'nden gelen asker sayısı, özellikle kutsal şehirler Mekke ve Medine çevresindeki asker sayılarını yansıtmaktadır. Ayrıca, askerler kendilerinin esir düştükleri yerden bahis ederken "Şimendifer civarı"¹³¹ gibi bir tanımlama kullanmışlardır. Bu tanımlama ile bu bölgede çok sayıda esir düştüğü görülmektedir. Bu durum, Osmanlı'nın Hicaz bölgesindeki demiryolunu koruma amacıyla verdiği kararlı mücadeleyi bir kez daha gözler önüne sermektedir. Hicaz Cephesi'nde incelendiği gibi, çok sayıda asker Hicaz demiryolunu korumak için özellikle gönderilmiştir.

Ancak, esirlerin bulunduğu kamp alanında, farklı cephelerden gelen esirlerin olduğuna dair veriler de bulunmaktadır. Örneğin, daha önce Çanakkale Cephesi'nde esir düşen askerlerinde kampta olduğuna dair veriler Seydi Beşir kampındaki esirlerin sayılarının incelendiği bölümde değerlendirilmiştir. Türkiye Kızılay Derneği'nden sağlanan arşiv belgesine göre, Çanakkale'den gelen esirler bu kampta bulunmaktadır.

Ayrıca, Kafkas, Limni, Selanik, Tebriz, Hindistan gibi farklı bölgelerden gelen esirlerin de listede belirtilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum, esirlerin coğrafi çeşitliliğini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli cephelerdeki askeri faaliyetlerini ve mücadelelerini daha geniş bir perspektiften yansıtmaktadır. Bununla birlikte kamptaki

¹³¹ Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi

esirlerin, esir düştükleri bölgeler; şam, Filistin, Mısır ve Hicaz bölgeler olarak gözükmektedir.

Tablo 3.7-Askerlerin Esir Düştüğü Yerler¹³²

şEHİRLER	SAYILAR
şam Vilayeti	4357
Belirsiz	2303
Filistin	796
Mısır Vilayeti	715
Hicaz Bölgesi	110
Bilgi Yok	48
Cizre	45
Beyrut Vilayeti	39
Yemen Vilayeti	36
Kudüs Vilayeti	29
Haleb Vilayeti	20
Bağdat Vilayeti	7
Irak	6
Bitlis	3
Manisa	3
Asir Sancağı	2

132 Esirlerin, esir düştükleri bölge düzenleme sonrasında kategorik hale getirilmiştir. Osmanlıca'dan Transkripsiyon yapılırken, bazı şehirlerin dönemsel olarak kayıtları ile ilgili belirsizlikler bulunmaktadır. Ayrıca bazı şehirlerin İngilizce olarak kayıt edildiği de görülmektedir. Birbirine benzer şehirler tek kategorik olarak düzenlense de, bazı şehirlerin nereleri işaret ettiği anlaşılamamıştır. Bu yüzden belirsiz olarak değerlendirilmiştir (Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi).

Çanakkale	2
Diyarbakır	2
Trablusgarp Vilayeti	2
Hindistan	1
Kafkas	1
Limni	1
Roma	1
Selanik	1
Tebriz	1
Basra	1

3.3. SEYDİ BEŞİR ESİR KAMPI 'NDAN YAZILAN MEKTUPLAR VE MEKTUPLARIN ANALİZİ

Seydi Beşir Esiresir kampı kapsamında incelenen mektuplar üç başlık altında kategorize edilmiştir. Bunlar; 'Haberleşme ve Özel Hayat', 'Maddi Sıkıntı ve Maaş' ve 'Sağlık'tır. Bu bölümde kategorize edilen mektuplar detaylı olarak özetlenmiş ve her bir kategori kendi içinde değerlendirilmiştir. Türk Kızılay arşivinden temin edilen Seydi Beşir Esiresir kampındaki esirlere ait mektup örnekleri aşağıda verilmiştir.¹³³

3.3.1. Haberleşme ve Özel Hayata Dair Mektupların Analizi

Esir kampında bulunan Osmanlı askerlerinin ülkelerinden uzak oldukları, haberleşmenin güç, ve sınırlı olduğu bir zamanda en önemli sorunlarından birisi ailelerinin sağlık ve genel durumları hakkında düzenli haberler alamamalarıydı. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bunu fark etmiş ve esirler ile aileleri arasında iletişimi sağlamaya çalışmıştır. Esirler ve aileleri birbirlerinden mektup vasıtasıyla haberdar olmuştur.

¹³³ Mektupların transkripsiyonlarında mektuplar imladan, noktalamaya hiç değiştirilmeden konulmuştur.

Burada Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılık etmiştir. Ayrıca bazen ailelerinden bir türlü haber alamayan esirler, Cemiyetin Üserâ Komisyonu'na yazılar göndererek ailesine ulaşmasını ve kendilerine bilgi verilmesini istemiştir.

Türk Kızılay'ı arşivlerinde muhafaza edilen ve tespit ettiğimiz mektupların ortak noktası esir alınmış kişilerin bir an evvel kurtarılma beklentisi içinde olmalarıydı. İsteklerini, özlemlerini ve ailelerine duydukları satırlarına dökten esir Müslümanlar, sıkıntılarını ayrıntı şekilde anlatmışlardır. Bu bakımdan çalışma konu olan mektuplar ile bize esaret anlatısı sunmaktadır. Müslümanlar tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınan mektupların sınırlı sayıda olması ve az sayıda çevrilmesi sebebiyle çalışma sayesinde tarihe kaynak olarak bu mektupların sayıları arttırılmıştır.

Mektupların ilk kategorizasyonu olan 'Haberleşme ve Özel Hayat'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı esir karargâhı olan 'Seydi Beşir' ile iletişim kurarak, esirlerin aileleriyle mektuplaşmasını belgeleyen mektuplar incelenmiştir. Buradan yollanan mektuplar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin merkezine göndermiş ve buradan ailelere dağıtılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin esirler için gerçekleştirmiş olduğu hizmetlerden olan haberleşme sayesinde mektuplar daha hızlı yerlerine ulaşmıştır.¹³⁴ Fakat inceleme sonuçlarında görülmüştür ki mektupların her birinden cevap alınmamıştır. Bunun üzerine bunu belirten ve tekrar cevap gelmesi için yazılmış ikinci mektuplara rastlanmıştır.

Haberleşmedeki bir diğer husus ise bu tür mektuplarda mahalle ve cadde isimlerini detaylı şekilde içeren açık adresler bulunmaktadır. Bu da o dönemin isimlerinin değişen cadde ve sokakları hakkında tarihe kaynaklık etmektedir. O dönem ayakta olup belki de şimdi ayakta olmayan bir caminin tespiti bu belgeler sayesinde yapılabilir.

İncelenen mektuplar neticesinde anlaşılmıştır ki 'Haberleşme' esirlerin en önem verdiği hususun başında gelmiştir. Bu mektuplar içinde esirlerin özlem duyduğu her şey ve özel hayatlarına ilişkin bilgilerde yer almıştır. Haberleşme endişeleri genel

¹³⁴ Akgün, Karal, S. ve Uluğtekin M. (2000), *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, Cilt: I, Ankara: Beyda Basımevi. s. 71

olarak anne, baba, kardeş, eş ve çocuklar için olmuştur. Esirler ailelerinin sağlığı ve genel durumları hakkında bilgi almak istemişlerdir.

936-288 numaralı mektupta olduğu gibi bazı mektuplarda asıl kişinin bulunmadığı ancak başka bir zabıt arkadaşının gönderilen mektuba cevap verip esir hakkında bilgi verildiği görülmektedir.

Kızılay Arşivi, Kutu 1015 Belge 352.1 Numaralı Mektup

Özet

Der-Saadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyaseti Aliyyesinden kendisi hakkında 14 aydır haber alınamayan biraderi ve ailesi hakkında bilgi istirham ediliyor.

Transkripsiyon

Der-saadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyaseti Aliyyesine Bihî Seydi Beşir

Fî 17 Mayıs sene 919 Der-Saadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyaseti Aliyyesine Efendim

Zirdeki adres biraderimdir. On dört mâhdan berü kendilerinden mektup alamadığımdan dolayı son derecede merak ve endişe içerisindeyim. Lütfen tahkik buyurularak biraderim ve ebeveynimin sıhhat haberlerini müşir mektuplarının irsaline delâlet buyurulması müsterhamdır. Bakî ihtirâmâtımın kabulünü recâ ederim. Bayezid civarında Tavşantaşında Dalataban çeşmesinde Posta ve Telgraf Nezâretinden müstafi ve Soğan Ağa Mahallesi muhtâr-ı evveli İsmail Hakkı Efendi Üserâ-yı Osmaniye'den

678 numarolu Yüzbaşı Ömer Fevzi

T3202T 33570T 3617029 Eylül 1335

Kızılay Arşivi, Kutu No 1015, Belge No 369 Numaralı Mektup

Özet

Aydın'da Hisar Mahallesinde Eczacı Yüzbaşı Saffet Efendi Validesi Nazife Hanım, İskenderiye'nin Seydi Beşir şehrinde esir olan, 7156 numaralı Eczacı Yüzbaşı Saffet

Efendi uzun süredir akrabasının (annesinin) durumunu haber alamadığından merak içindedir. Bu yüzden Hilal-i Ahmer Cemiyetine başvurmuş, cemiyet aracılığıyla akrabasının durumunun düzenli olarak kendisine bildirilmesini istemektedir. Cemiyet ulaşabilsin diye, akrabasının adresini de eklemiştir. Bu arada akrabasının durumunun kendisine kartpostallar gönderilerek bildirilmesini istiyor.

Transkripsiyon

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu İstanbul Aydın'da Hisar Mahallesiinde Eczacı Yüzbaşı Saffet Efendi Validesi Nazife Hânıma

Lütfen bu numeroyu cevabınızda ihtar ediniz: T 36160 İskenderiye'de Seydi Beşir şehrinde esîr-i harb olan 7156 numeroda mukayyed Eczacı Yüzbaşı Saffet Efendi müddet-i medîdeden beri akrabasının sıhhat haberini alamadığı cihetle endişe ve merak içindedir. Melfuf kartpostallarla komisyonumuz vesatatiyle sıhhat ve afiyet haberlerinin muntazaman kendisine irsali ve cemiyetimiz tarafından da kendisine bildirilmek üzere ailesi ahvâline müteallik malumatın baladaki numero tahtında cevaben iş'ârı hususlarına himmet buyrulması recâ olunur efendim Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

29 Eylül 1335

Üsera Komisyonu Akrabasının Adresi: 1015/369

Kızılay Arşivi, Kutu No 936, Belge 288 Numaralı Mektup

Özet

Bu mektubu cemiyette görevli Doktor Binbaşı Hacı İsmail Hakkı, 8976 numaralı mektuba cevaben yazılmıştır. Mektubun yazıldığı asıl kişinin bulunmadığı ancak başka bir zabıt arkadaşının bu soruyu cevapladığı bildirilmiştir. Soruyu cevaplayan zabıt mektubu yazan zabitin durumunun iyi olduğunu belirtmiştir. Zabitin 9-10 ay önce terfi ettiği belirtilmiş ve şimdi karargâhın ikinci kampında 2051 numara ile kayıtlı olduğu belirtilmiştir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyaset-i Alisine

Bihî Fî 24 Nisan sene 334 Efendim; 8976 numarolu mektubunuzun cevabıdır. Bu mektubu yazdığımız zât hâl-i hazırda burada meskûn değildir. Komisyon-u alinize bir hizmet-i naçızanede bulunmak üzere sual buyurduğunuz zabiti tahkik ettim ve buldum, görüştüm. Sıhhatini gayet eyü buldum ve dokuz on mah-ı mukaddem terfi etmiş, şimdi karargâhımızda ikinci kampta 2051 numeroda mukayyed olduğu bera-yı malumat-ı arz ile ihtirâmât-ı fâ'ikamı takdim ederim efendim

Seydi Beşir Doktor Binbaşı Hacı İsmail Hakkı 381 bulunmuş ise hıfzına T 8976

Kızılay Arşivi, Kutu No 1016, Belge 155 Numaralı Mektup

Özet

İhtiyat Zabiti, Ankaralı Hayri bin Mehmed Efendi'nin annesi 9 aydır, oğlundan haber alamadığını yazmış ve oğlunun para, eşya ya da herhangi bir ihtiyacı olup olmadığını sormuştur.

Transkripsiyon

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyaseti Canib-i Alisine

Bihî Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu Riyâset-i Cânib-i Alisine T 12731 Efendim, İskenderiye'de, Seydişehir'de, 2295 numeroda, ... (mürekkep lekeli gözükmüyor) sekizinci kolordu, yirmi yedinci fırka, seksen birinci alay, ikinci tabur yaveri, İhtiyat Zabiti, Ankaralı Hayri bin Mehmed Efendi den dokuz aydır mektup alamıyorum. Vâlidelik şefkat-i rahmi malumunuzdur. Gece gündüz meraktayım. Lütfen sıhhat haberini ve para ve eşya talebinde bulunup bulunmadığını anlayıp, bildiriniz. Çok recâ ederim Efendim. Fî 1 Mart sene 335 Ankara'da telgraf Başkâtibi Hacı Hüseyin Efendi validesi El-Hâce Remiye 27 Mart 1335 Sorana yazıldı. Londra'dan sual olundu. Seydi Beşir üsera karargâh kumandanlığından emsuâl olundu.

Fî Haziran sene 33

Kızılay Arşivi, Kutu No 1016, Belge 368.1. Numaralı Mektup

Özet

Mısır'da görev yapan jandarma İsmail hakkı efendinin, İstanbul Sirkeci'de yaşayan kayınpederinden haber alamaması üzerine yazılan mektuptur. Kayınpederinin Sirkeci'de ikamet ettiğinden şüphe duymuş ve gönderdiği mektupların kendisine ulaşmadığını aktarmıştır. Kayınpederinin Dersaadet'te olup olmadığı, başka bir yere gönderildiyse nereye gittiklerinin kontrol edilmesini rica etmektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

Bihî "Yevm-i Çarşamba" Muhterem efendim; İskenderiye Seydi Beşir üserâ karârgâhından fî 22 Teşrîn-i Evvel 335 Bendenizin ailem fî 17 Nisân sene 335 târîhinde Şam'dan Beyrut tarîkiyle der-sa'âdete hareketle fî 20 Hazîrân 335 târîhinde sâlimen der-sa'âdete muvâsalat eyledikleri mevki'an Sirkeci'de Hoca Paşa Câmi'inde iskân edildikleri kâin-pederimden mevrûd fî 20 Hazîrân sene 335 târîhli bir kıt'a mektûbun me'âl ve münderecâtından anlaşılmıştır. Binâ'e'n-'aleyh kâin-pederim Rodoslu Mehmed Vehbi Efendi'dir. El-yevm kendilerinin mahall-i ikâmetleri bendenizce mechûl ve mektûblarını dahî alamadığım cihetle çok merâk etmekteyim El-hâletü hâzihî ailemin der-sa'âdet'te olup olmadığının ve gitmişler ise nereye sevk edildiklerinin muhâcirîn komisyonu veyâhûd Harbiye Nezâreti Sipariş dâ'iresinden tahkîk ve iş'ârına delâlet ve inâyet buyurmanızı kemâl-i sûzişle istirhâm eder bu bâbda hâsıl olan kusûrumun esârette bulunduğuma merhameten afv buyurulmasını zât-ı kerem kârîlerinden diler ve arz-ı ihtirâmlar eylerim efendim hazretleri

Adresim [Mısır İskenderiye'de Seydi Beşir'de Osmanlı üserâ zâbitân karârgâhında dört numarolu kampın (B) kısmında (11888) numeroda mukayyed Jandarma Mülâzımı-İzmir Kulalı İsmâ'il Hakkı Efendi] yazınız beyim22 Teşrîn-i evvel 335"Jandarma Mülâzımı İsmâ'il Hakkı" T 37642.

Kızılay Arşivi, Kutu No 1016, Belge No 488.1. Numaralı Mektup

Özet

Mısır'da bulunan Mehmed Ali'nin ailesinden Mısır'a geldiğinden beri haber alamadığını bu yüzden mektupta belirttiği adresten ailesinin durumunun öğrenilmesini rica etmektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti

Riyâset-i Aliyyeye Bey Efendi; Müddet-i esâretimden beri ailemden hiç mektûb alamıyorum. Bu husûsta vesâtat-ı aliyyelerinin inzimâmı, maksadın husûlünü te'mîn ettiği anlaşıldı. Bendeniz hakkında da müessesenizin delâletini ve mümkün olduğu kadar zîrdeki adresime ailemle muhâbere ve sıhhatlerini iş'ârınızı temennî ederim: (İzmir vilâyeti: Denizli sancağı, Acıpayam kazâsı, Yumrutaş karyesinde Mülâzım oğlu Mehmed Ali) Benim adresim: (Mısır Seydi Beşir Türk üserâ zâbitân birinci karârgâhta efrâdda 4709 Denizlili Ali) Fî 20 Teşrîn-i Evvel sene 35 Denizlili Mehmed Ali oğlu Ali T 37601

Kızılay Arşivi, Kutu No 1018, Belge No 17.1. Numaralı Mektup

Özet

Mısır İskenderiye'de asker olan Hüseyin isimli kişinin ailesine ulaşmak için yazdığı mektuptur. Konya vilayetinde yaşayan ailesine birçok kez mektup göndermesine rağmen geri cevap yazılmadığı için, ailesinin durumunu merak etmektedir. Buna istinaden Hilal-i Ahmer Cemiyetinden ailesinin kontrol edilmesini istemektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti

Bihî Osmanlı Hilal-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine Efendim:

23 Mart sene 334 tarîhinde Harbet'ül Amûriyye muhârebesinde esîr-i harb oldum. Mûte'addid def'alar aileme mektûb irsâl etmiş isem de hiçbirinin de cevâbına nâil

olamadığımdan son derece me'yûs ve mükedder bir hâldeyim. Binâ'en- 'aleyh şu me'yûsiyyetimi izâle için ailemin sıhhatinin iş'ârını uluvv-i himmetinizden beklerim. Fî 28 Agustus 334 Esâret Numerosu 2715 İskenderiye civârında Seydi Beşir'de Osmanlı üserâ zâbitân karârgâhında Konya Vilâyetinin Seydişehir kazâsının Kesecik Karyesinde Meyrelizâde Abdullah efendinin mahdûmu zâbit vekîli Hüseyin tarafından T 34490 7 Temmuz 1335

Kızılay Arşivi, Kutu No 1020, Belge No 340. Numaralı Mektup

Özet

Irak cephesinde esir düşmüş ve daha sonra Mısır İskenderiye'de asker olarak devam eden tabip binbaşı çocuklarına ve ailesine mektup göndermiş ancak ulaşamamıştır. Cemiyetten ailesinden haber alarak kendisine bilgi verilmesini istemektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti

Beyefendi, Âcizlerini, Paşa Kapusu Rüşdiye-i Askeriyesinde iken birâder-i âlileriniz Doktor Kemâl ve Siraceddîn Beylerin sınıf refiki olmak münâsebetiyle şahsen tanıyacaksınız. Altı mâh mukaddem Irak Cebhesinde hasbe'l-kader esîr olmuş Hindistan'a sevk edilmiştim. [lekeli]/9/34 târîhinde mübâdele edilmek üzere İskenderiye kurbundaki [lekeli] [Karârgâ]hına getirildik. Esâretimden beri Erküb civârında Evanüs [lekeli] husûsi hânede sâkine [lekeli] mektûb gönderilmiş ise de hiçbirisine cevâb alamadım. Esâret sıkıntısına inzimâm eden bu mahrûmiyet keyfiyeti bendenizi son derecede endişeye gark etti. Lütfen şu sûretle tasdî'âtım hoş görülerek evlâd ve âilemin hayât ve memâtlarından haberdâr buyurmanızı istirhâm ederek arz-ı ihtirâm eylerim, efendim 27/9/918 İskenderiye civârında Seydibeşir Osmânî Üserâ Karârgâhında"3209" numarolu Tabîb Binbaşı [İmzâ]

321528 Şubat 1335

Kızılay Arşivi, Kutu No 903, Belge No 68. Numaralı Mektup

Özet

Yüzbaşı Vasfi Efendi'den epey bir süredir haber alınmadığı için validesi merak ve endişe içerisinde. Bu itibarla yetkililerden haber beklediğini ifade etmektedir. Bergama Meyhâne Boğazın'da ikamet eden yüzbaşı efendinin vâlidesi Düriye Hanım'ın mektubunu ihtiva etmektedir.

Transkripsiyon

Bihî Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu RiyâsetineEfendim;

İskenderiye Seydieşir'de Zâbitân Üserâ Karârgâhında 1263 numeroda mukayyed Yüzbaşı oğlum Vasfi Efendi'den epey bir müddet oluyor ki sıhhatine dâir kendisinden bir haber alamadığım için endişe ve merâk içinde bulunuyorum. Recâ ederim, Allah aşkına olsun evlâdımın hayâtından beni haberdâr ediniz. Fî 7 Hazîran sene 33 târîhli mektûbundan başka mektûb almadım. İnsaniyet nâmına tekrâr olarak recâ ediyorum ki benim gibi garîb bir vâlideyi dilşâd edecek sizin hayırlı haberinizdir. Fî 12 Teşrîn-i sâni sene 333Bergama meyhâne boğazında yüzbaşı efendinin vâlidesi Düriye82001 numeroda mukayyedir Mu'âmeleden meskûttur. Teşebbüsâta bulunulduğu tebliğ

29 Teşrîn-i sâni 1333

Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 360.1. Numaralı Mektup

Özet

Akabe'de esir edilip daha sonra yeri değiştirilen ve şu anki rütbesindeki terfi değişikliğinin Harbiye Nazırlığına haber verilmesini isteyen Hüseyin Oğlu Mustafa Efendi'nin mektubunu ihtiva etmektedir

Transkripsiyon

BihîDer-sa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Riyâset-i Aliyyesine,

Zahr-i varakada künye-i muvazzahamdan müstebân buyurulacağı vechile Akabe'den esir edildim. İhtiyât mülâzim-i sânilğine Fî Teşrîn-i sâni 332 târihinde inhâ edildim. Kıt'amda iken terfi'im tebliğ olunamadı. Lütfen harbiye nezâreti muâmelât-ı zâtiye

kalemine mürâca'atda bulunarak hâl-i hâzır rütbemin taraf-ı âcizlerine bildirilmesi ehemmiyetle müsterhamdır efendimFî 11 Ağustos 333. İskenderiye: Seydi Beşir Osmanlı Üserâ Karârgâhında 1405 numeroda İhtiyât Zâbit Vekîli MustafaAkabe Müfrezesi Seyyâr Jandarma Bölüğü İhtiyât Zâbit Vekîli Hüseyin Oğlu Mustafa Efendi Mihalıççık

308 Fî 4 Temmuz sene 331Vekîlliğe nasbı

Fî 14 Nisan sene 332Numerosu 765010587

3.3.2. Maddi Sıkıntı ve Maaş'a Dair Mektupların Analizi

Maddi Sıkıntı ve Maaş' başlığı altından incelenen mektuplarda genel olarak ya maaş bağlanması ya da maaşın bağladığı fakat eksik yatırıldığı, artan maaşın artış oranının kişiye ulaşmaması, yeni maaş talebi veya maaşın yanlış esire yatırıldığı gibi belli başlı sorunlar dile getirilmiştir.

Türk Kızılay'ı arşivlerinden elde edilen bilgilere göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin, esir ailelerinin gönderdikleri paraların esirlere ulaşmasında aracı olduğu görülmektedir. 1820-144 numaralı mektup bu durum açık şekilde beyan edilmiştir.

Türk Kızılay'ı arşiv mektuplarından rastlanılmamış fakat literatür çalışması sırasında ortaya çıkan bilgilere göre esir numarasından kaynaklanan karışıklık ifade edilmiştir:

“Bazı durumlarda esir numarasından kaynaklanan karışıklıktan dolayı gönderilen paranın ulaşmasında sıkıntıların yaşandığı olmuştur. Bolu'daki ulemalardan Hafız Sadık'tan Hilâl-i Ahmer Üserâ Komisyonu'na gönderilen 28 Ağustos 1917 tarihli yazıya göre; Mısır'da esir olan biraderi Zahit Efendi'ye verilmek üzere 4 lira göndermiş, fakat o sıralarda biraderine iki esir numarası yazıldığından bunlardan hangisi doğru ise onun dikkate alınmasını 4 Ağustos tarihli yazısında belirtmiştir. Fakat biraderinden gelen bir mektubun eline geçmesiyle kardeşinin esir

numarasını öğrendiğinden paranın 16210 esir numaralı kişiye gönderilmesini istemiştir (KA, nr. 817/52).”¹³⁵

Yukarıda belirtildiği gibi esirlere para ulaşımında farklı birçok sorunla karşılaşmaktadır. 898-287.1 numaralı mektup belirtilen kaybolan maaş cüzdanının yeniden çıkartılması yüzünden oluşan mağduriyet bunlardan sadece biridir. Bu tip resmi süreçlerde de Hilâl-i Ahmer sorunun çözülmesi için aracılık etmiştir.

Esir mektuplarında 1820-144 numaralı mektup örneğinde olduğu gibi zamanında ve tam olarak şahsına gönderilmeyen memur maaşının gönderilmesi talebi söz konusu olduğu durumlarda mevcuttur. Ya da esir kampı süresince hiçbir şekilde 9 ay boyunca maaş alamayan esirlerin maddi durumları belge niteliği taşıyan mektuplar sayesinde tespit edilmiştir.

Esaret altındaki askerlerin maaşlarındaki aksama durumu ailelerini de etkilemiş ve bu mağduriyet mektuplarda detaylı şekilde dile getirilmiştir.

Kızlay Arşivi, Kutu No 898, Belge No 287.1 Numaralı Mektup

Özet

Yüzbaşı Niyazi Bey’in validesinin kaybolan maaş cüzdanının yeniden çıkarılması ile ilgili esirler kumandanlığına yazdığı mektubu ihtiva etmektedir.

Transkripsiyon

Bihî

Huzûr-ı Sâmîlerine

Ma‘rûz-ı Âcizânemdir,

Ara sıra zât-ı sâmilelerini tasdî‘ ettiğimden dolayı evvel-emirde aff-ı kerimânelerini recâ ederim. Der-sa‘âdet’ten Seydibeşîr kampında bulunan Hicâz defterdârı beye vârid olan bir emirde esîre eytâm ve erâmilin bir kıt‘a defteri taleb edilmiş. Bunun üzerine mûmâ ileyh de mezbûrelerin ma‘âş cüzdânları üserâ kumandanlığı vâsıtasıyla celb ettirmiş. Tabî‘î vâlideminki de bunlar meyânında idi. Aradan uzun bir müddet geçtiği hâlde

¹³⁵ Cemal Sezer, "Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti'nin Esir Osmanlı Askerlerine Yaptığı Yardımlar: Bolu Örneği." Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 19.1: 253-269. S. 261-262

i'âde edilmediğinden şübheye düşerek vâlidemin ma'âş cüzdânı hakkında tahkîkâtta bulundum. Hicâz muhâsebe mümeyyizinden aldığım bir mektûbda cüzdânı almadığımı yazdığı gibi Seydibeşîr Üserâ Kumandanlığı da cüzdândan haberdâr olmadığını ve ihtimâlle Seydibeşîr Kâhire arasında gâib olduğunu bildirdi. Şâyân-ı istiğrâb olan bu hâl tabî'î zarârimıza netîcelenmiş oldu. Binâen aleyh mümkünse vâlideme cenâhından bir cüzdân gönderilmesi için lâzım gelen mu'âmelenin emr-i icrâsına lütuf ve müsâ'ade buyurulmasını istirhâm eder ve bu vesîle ile de takdîm ta'zimât eylerim. Ol bâbda irâde efendimindir.

Fî 24 Eylûl sene 918

Malta'da Osmânlı esîri 2198 numeroda mukayyed Yüzbaşı Niyazî

Vâlidemin Adresi: Redîf 95'ci Alay Kâim-makâm Ahmed Cemâl Bey'in zevcesi
Feride Hanım

T 10975

Mu'âmesi: Evvelce yazılmıştı.

Hıfzı

Kızılay Arşivi, Kutu No 982, Belge No 117 Numaralı Mektup

Özet

Hicaz sandık emini namıyla maruf Abdurrahman İsmail Efendi'ye gönderilen havalenin İstanbul'da iade ettirilmesiyle ilgili mektuptur. İstanbul'dan Osmanlı esirlerine mektupla gönderilen havale para vesairelerin Hicaz sandık emini vasıtasıyla bizzat kendilerine verilmektedir. Ancak gelen havalelerle ilgili sağlıklı bilgi alınamadığından, Hicaz sandık emini namıyla hiç kimseye akçe gönderilmemesinin teminat altına alınmasını Maliye Nazırlığından talep etmektedir.

Transkripsiyon

Bihî

Der-sa'âdet'te Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Muhteremesi Üsera Komisyonu
Cânib-i Vâlâsına

11380 numero 27 Teşrîn-i evvel sene 918 târihli tahrîrât-ı aliyyelerine cevâb ve 16
Mart sene 335 târihli tahrîrât-ı âciziye zeylidir. Hicaz sandık emîni nâmıyla Harem-i

Şerîf Müdüriyet-i veznedâr-ı sabıkı Abdurrahman İsmail efendiye bu kere vürûd eden havâle Der-sa‘âdete iâde ettirilmiştir. Burada bulunan Üsera-yı Osmaniye muhtelif kamplarda bulunduğu ve nâmlarına vürûd eden havâlenâme ve mektûb ve sâire doğrudan doğruya kendilerine verilmekte olduğundan vürûd eden akçeye dâir bi’z-zarur kesbi ittılâ‘ hâsıl edilemediği ve gelen havâlenâmelerin Der-sa‘âdete iâde ettirilmesi müşkülâtı mucib olduğu cihetle ba‘demâ Hicâz Sandık Emîni nâmıyla hiç bir kimseye akçe gönderilmemesinin taht-ı te‘mîne alınmasının Maliye Nezareti Celilesine arz ve beyânını istirhâm ile te’yîdi ihtirâm eylerim efendim.

6 Temmuz 335

İskenderiye’de Şeydibeşir Sivil Üserâ Karârgâhında E Kampında 976 numeroda Hicaz Defterdârı

Mehmet Ali (imza)

9 - 267

(522 - 6)

6 Temmuz 1919

Bu kere gelen havâlenâmenin mikdâr ve târihi iâdesine dâir ma‘lûmât alınmamıştır.

Kızılay Arşivi, Kutu No 1820, Belge No144 Numaralı Mektup

Özet

Bu mektup İstanbul Kızılay Cemiyeti Esir Komisyonu başkanlığına gönderilmiştir. Zamanında ve tam olarak şahsına gönderilmeyen memur maaşının gönderilmesi talebi için gönderilmiştir. Mektubu gönderen kaymakam dört kişilik ailesinin geçimi için zaten kafi gelmeyen maaşının kesilerek tamamının gönderilmediğinden bahisle mağdur olduğunu ifade etmektedir. Mektubun sonunda alınan maaşı ile ilgili detaylı bilgi vermektedir.

Mikdâr-ı istihkâk

9565 1332 ağustos ibtidâsından şubatın nısfına değin altı buçuk aylık ma‘âş

14980 1333 senesi martından kânûn-ı evvel nihâyetine kadar on aylık ma‘âş.

(1333 senesi kânûn-ı sâniiden (ki 1334 sene ibtidâsı i‘tibâr edilmiştir.)

8988/33533 (işbu şehr-i hazîran nihâyetine değin altı aylık ma‘âş.

18230/ 15303 buna mahsûben şimdiye kadar alınan on iki kıt'a havâle-nâmenin mecmû'-ı muhteviyâtı mebâliğ-i matlûbe Kâim-makâm Yusuf Sıdkı

Muhâsebeye takdîm. Fî 28 Ağustos sene 918

Bâlâdaki meblağ kambiyo farkından ileri gelmiş olacak.

Transkripsiyon

Bihî

İstanbul'da Osmânî Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyesine Reîs Beyefendi,

5 Mayıs sene 1334 târîhli arıza-i âcizîye lâhikadır. Zîrde gösterildiği vecihle esîr bulunan me'mûrîn-i dâhiliyeye ma'âşlarına mahsûben vukû' bulan irsâlât târîhi 1332 senesi ağustos ibtidâsından işbu şehr-i hazîran ma'âşıyla berâber şimdiye kadar mikdâr-ı istihkâkım otuz üç bin beş yüz otuz üç guruş olduğu hâlde son on ikinci havâle-i tâmmeye kadar on sekiz bin iki yüz otuz guruş vürûd edip şu hesâba nazaran on beş bin otuz üç guruşun irsâli te'hîr etmiştir. Halbûki ma'âşımın cüz'iyet mikdârından başka piyasanın düşkünlükten nâşî nısf derecesine tenezzül eden irsâlât-ı vâkı'a galâ-yı is'âr dolayısıyla da burada Osmânî üserâ âileleri meyânında bulunan dört nüfûs efrâd-ı âilemin te'mîn-i idâresine kâfî olamamaktadır. Lütfen arz-ı sâbık vecihle mezkûr on beş bin otuz üç guruşun dahi def'aten tesrî'-i irsâli esbâbının istikmâline delâlet ve nefîcesinin de iş'ârına inâyet buyurulması recâsıyla te'yîd-i ihtirâm eylerim, efendim hazretleri.

Fî 15 Haziran sene 1334

İskenderiye civârında Seydibeşîr'de üserâ-yı me'mûrîn-i mülkiye ve sivil karargâhının A kampında 979 numeroda

Lîs Kazâsı Kâim-makâmı Yusuf Sıdkı

Kızılay Arşivi, Kutu No 928, Belge No 50 Numaralı Mektup

Özet

Esir kamplarında esir tutulan bir zabitin, 9 aydır süren esareti boyunca hiçbir havale gelmediğinden bahsederek mağduriyetinin giderilmesi talebiyle Ankara ve Uzunköprü'deki ailesine bildirilmesi için kaleme aldığı mektubu ihtiva etmektedir.

Transkripsiyon

Bihî

15/5/34

Efendim,

Bendeleri Ankara vilâyeti ahâlisindenim. Askerzâde olmaklığım hasebiyle nüfûsum Trablusşamlı'dır. Elbette esâretim şu'be'ye bildirilmiştir. Hâlbuki Trablusşam'da hiçbir kimsem yoktur. Vâlidem bi'l-cümle akribâlarım Ankara'dadır. Âilem Uzunköprü'dedir. Bunun-çün gerek vâlidem gerek âilemin elinde esâretimden ma'lûmâtları yoktur. Lütfen esîr bulunduğumu âileme bildirmenizi istirhâm eylerim. Âilemin sıhhatlerine dâir bir haber alamıyorum. Asıl nokta ki emsâlimiz bulunan ve benden birkaç mâh sonra esîr olan kıdemli küçük zâbitân arkadaşlarımın ekserisine havâle geliyor. Bendeniz ise dokuz mâhtır esîrim. Başkalarına ikişer havâle geldiği hâlde bendenize bir havâlecik olsun gelmiyor. İhtiyâcda bulunduğumdan emsâlim misillü havâle gönderilmesi husûsunu vicdan nâmına recâ ve istirhâm eylerim. Ve ihtirâmâtımı takdîm eylerim, efendim.

Âilemin Adresi

(Uzunköprü) Cebhâne Parak Kumandanı Topçu Yüzbaşı Bekir Sıdkı Efendi kâin-pederimdir.

Seydibeşîr'de 1686 numarolu Kıdemli Küçük Zâbit [İmza]

Zâbit vekîlleri ile nâmzedlerinin ma'âş mes'elesi der-dest-i hâl bulunmakla [lekeli] mu'âmeleden müstağnidir.

Evvel emirde Kazım Bey'e

T 16124

Uzunköprü Kazâsına 28 Temmuz 1334

Kızılay Arşivi, Kutu No 1038, Belge No 258. Numaralı Mektup

Özet

Bu mektup İskenderiye Seydi Beşir'de 1395 numaralı esir olan Yüzbaşı Fa'ik Efendi'ye aittir. Esir olması hasebiyle Kızılay Cemiyeti Esir Komisyonu 'na maaş bağlanması için başvuru yapmış ve eşine yazdığı mektupta da başvurunun takibini istemiştir. Fakat Yüzbaşı eşi, abisi vasıtasıyla maaşın tahsis edilmesini istemiş olsa da alamamıştır. Teslim ettikleri belgeler şubeden şubeye dolaşmış ama üç yıldır erzak ya da maaş hiçbir şey alınamamıştır. Haymana şubesine yönlendirilerek gerekli olan cevap verilmiştir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

BihîDer-sa'âdet'te

Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi'nde Üserâ Komisyonu Baş Riyâset-i Aliyyesine Afûfetlü Efendim Hazretleri, El-yevm İskenderiye'de Seydi Beşir'de 1395 numero ile merbût esîr bulunan zevcim Yüzbaşı Fa'ik Efendi, âcizelerine ma'âş tahsîs edilmesi için komisyon-ı âlîlerine mürâca'at ettiğinden 14148 numero ile ta'kîb etmekliğimizi mektûbunda bize yazıyor. Mûmâ-ileyhin esîr düştüğünü haber aldığımız 333 senesi teşrînlerinde mahall-i ikâmetimiz bulunan Edirne ahz-ı asker şu'besine birâderim vâsıtasıyla arzuhâl verip ma'âş tahsîsini istirhâm ettik. Kendim amcamla beraber Haymana kazâsı dâhilinde Polatlı istasyonuna gelmiş ve orada bulunmuş olduğumdan buradan ilm ü haber istediler verdik. Evrâkım şu'beden şu'beye havâle ile dolaşmış ve son def'a 249 numero ile Nisan sene 334'te Edirne şu'besinden Haymana şu'besine gelmiş. Oradan da 18 Mayıs sene 334 târîh ve 550 numero ile Edirne'ye i'âde kılınmış. Ondan sonra bir zuhûrât olmamış ve böylece üç senedir ne ma'âş ve ne de i'âşeme âid bir şey verilmemiştir. Bu işi takîbten hâlî kalmadı fakat herkes erzâk ma'âş aldı bize bir şey verilmedi, Efendim Fî 19 Nisan sene 1335Minhu sene 1335Ankara şimendifer istasyonunda şirket muhâsebecisi Ahmed Turhân Efendi'nin nezdinde mukîme (Yüz) başı Fâik Efendi haremi Kâfiye Kâtib [mühür]Kâtib [mühür]Haymana şu'besine

mürâca‘ata takîb-i keyfiyyet edilmiş. Ademinden bahisle cevâb-ı lâzimesi verildi.
3334526/4/35

Kızılây Arşivi, Kutu No 1027, Belge No140. Numaralı Mektup

Özet

İskenderiye’de esir olan Halil Kenan isimli zabitin mektubudur. İstanbul Mekteb-i İaşe Komisyonu Reisi ve kardeşi Mahmut Cemil ile Kadıköy’de yaşayan Miralay Hacı Ali Bey’lerin sıhhatlerinden uzun süredir haber alamadığını belirtmektedir. Ayrıca beş aydan beri maaşının gelmediğini de yazarak belirtilen kişilerle ilgili ve maaşının ödenmesi için gerekenin yapılmasını talep etmektedir.

Transkripsiyon

Der-sa‘âdet’te Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem‘iyyeti Üserâ Komisyonu Hey‘et-i Muhteremesine

Bihî

Der-sa‘âdet’te Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem‘iyyeti Üserâ Komisyonu Hey‘et-i Muhteremesine Efendim:Der-sa‘âdet Piyâde Küçük Zâbit Mektebi İ‘âşe Komisyonu Reisi Mülâzım-ı evvel birâderim Mahmud Cemil ve Kadıköy Kuşdili kurbunda Halid Ağa sokağında taht-ı tasarrufunda bulunan hânesinde mukîm mütekâ‘id Mîralay Hacı Ali Beylerin sıhhatlerine dâir uzun müddet ma‘lûmât alamamış olmakla berâber beş mâhdan beri de ma‘âşâtım gelmemiş olduğundan îcâbına tavassut buyurulmasıyla netîcenin iş‘ârını recâ eder ve bil-vesîle takdîm-i hürmet ve müvâlât eylerim, efendimFî 20 Nisan sene 1919İskenderiye civârında Seydi Beşir sivil üserâ karârgâhının E kampında (996) numeroda Hicâz Posta ve Telgraf ve Telefon İhtiyât Me‘mûru Halil Ken‘an Bende[imza] Halîl Ken‘ân

T 16218“ 33621 19 Mayıs 1335 İstanbul Polis Müdüriyetine

Kızılay Arşivi, Kutu No 684, Belge No 246.3. Numaralı Mektup

Özet

Hilâl-i Ahmer Cemiyetine:

1124 numaralı esir olan Üsküp'lü Ahmet Yaşar, maliye kayıtlarında bilgisi bulunan maaşının arttırılmış olmasına rağmen bu miktarın eline geçmediğini bildirerek yetkililerden maaşının arttırılmış şekilde kendisine verilmesini talep etmektedir. Şahsın önceki mektubuna istinaden kendisine geri cevap verilmiştir.

Transkripsiyon

Dersâdet'te Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Cânib-i Âlîsi

Ma'rûz-ı Âcizânemdir.

Geçen Üç yüz Otuz ve Otuz bir senelerinden dokuz aylık nısf-ı ecr-i ma'âşâtım tedâhülde olduğu gibi Üçyüz Otuz İki Senesi Mart'ından beri de şehri mahsûs olan iki yüz on sekiz buçuk kuruş ma'âşım ile yüz otuz bir buçuk kuruş ta'niyyât-ı ayniye bedelâtım mütedâhildir. Defterdarlıktan sebk eden iş'ârât-ı müte'addide üzerine kâmilen müstefid ve terfiye buyuruldukları hâlde âcizlerine akçe vürûd etmemesi bâdî-i teessürüm olmuştur. Me'mûrîn-i Mâliye müteferrika tahkîkâtı meyânında bulunan ma'âşım ile muhassasât-ı ayniyemin hemen irsâl-i menâlim vechle tesrîrimi istirhâm eylerim. Ol bâbda irâde efendim hazretlerindedir. Fî 17 Kânûn-ı evvel sene 333 İskenderiye Seydi Beşir'de Ecnebî Sivil Üserâ Karârgâhında Hicaz Vilâyeti Muhâsebe Kalemünde Aşâir Kâtibi Refiki 1124 numarolu Üsküblü Ahmed Yaşar tarafından 10625 Mûmâ ileyhî ma'âşî zımında evvelki mektûba rabten Mâliye Nezâreti Celîlesine 16 Teşrîn-i sâni 33 târîhinde iş'âr-ı keyfiyet edilmiştir. Evvelce cevap gelmiş verilmiştir.

1.3.91810625 Merbûtât

Kızılay Arşivi, Kutu No 688, Belge No 101. Numaralı Mektup

Özet

İhtiyât Zâbiti Muğlalı Şükrü isimli eserin mektubudur. Eskihisâr Mektep Mu'allimi iken gönderdiği dilekçesinde bakanlıktan maaşından dört lira kesilerek gönderilmesini istemiştir. Kabul edildiği takdirde bahsi geçen paranın gönderileceği yeni adresi vermiş, isteği kabul edilmeyecekse de bunun sebebinin açıklanmasını istemektedir.

Transkripsiyon

Osmânlı Hükûmeti Hilâl-i Ahmer Cem'iyyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine
Bihî

Osmânlı Hükûmeti Hilâl-i Ahmer Cem'iyyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine
Efendim Ma'ârif-i Nezâret-i Celîle'sine fî 19 Teşrîn-i evvel 332 târîh ve Muğla'ya
merbût Eskihisâr Mektep Mu'allimi Şükrü imzalı takdîm kılınan istid'âmda bi'l-âhire
mahallince ma'âşından kat' edilmek üzere Nezâret-i Celîle'den dört lirânın vesâtat-i
aliyyeleriyle irsâli istirhâm olunmuştu. Kabûl buyurulduğu takdîrde mezkûr paranın
âtîdeki adres-i ... irsâli is'âf buyurulmadığı takdîrde sebebinin muvazzahan iş'âr
buyurulması müsterhimdir efendim.

Fî 31 Teşrîn-i evvel sene 332

İskenderiye'de Seydibeşîr Osmânlı Zâbitân Üserâ Karârgâhı'nda İhtiyât Zâbiti Muğlalı
Şükrü1841Mu'ârife12/10/332

Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 301. Numaralı Mektup

Özet

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkanlığına:

Bu mektup Şefik Refik [Mühür} Harbiye Nezâreti Üserâ Mu' âmelât Şu'besi tarafından yazılmıştır. 10557 numaralı, Seydi Beşir'de esir olan posta nakliye me'mûru Remzi Efendi'ye cevaben yazılmıştır. Posta nakliye memuru Remzi Efendi'nin zabıt vekilleri gibi muamele görmesini ve dört yüz atmış iki kuruş aylık maaş verilmesini

talep etmektedir. Gereğinin yapılması ve İngiliz Hükümetine ulaştırılması için durumu Hâriciye Nezâretine bildirmektedir. Sonucun kendisine bildirilmesi istemektedir.

Transkripsiyon

Bihî Merbût Hilâl-i Ahmer Riyâset-i Cemiyyeti Riyâset-i Aliyyesine:14 Teşrîn-i sâni 33 târih, T 10557 numarolu muhtıra-i aliyyeleri cevâbıdır. Esâreten Seydi Beşir'de mevkûf sahrâ posta nakliye me'mûru Remzi Efendi'ye zâbit vekîlleri misilli mu'âmele îfâ ve şehri dört yüz atmış iki guruş ma'âş i'tâsı lüzûmunun İngiltere hükûmetine iblâğı Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr edilmiş ve mektûbu leffen takdîm kılınmıştır. Mûmâ ileyhe ol-vechile teblîğât îfâ buyurulması recâ olunur, efendim. [imza] Şefik Refik [Mühür} Harbiye Nezâreti Üserâ Mu' âmelât Şu'besi [İmza]

Seydi Beşir 977 Fî 25 Temmus 333T 10557 Esire yazılmıştır. Fî 20 Şubat 918

Kızılay Arşivi, Kutu No 775, Belge No 211. Numaralı Mektup

Özet

Namzedi Mustafa Remzi Efendinin görev tayinini talebini kapsayan bu maktupta kendisi 6. firka 24 seri ateşli sahra topçu alayının 1. tabur idâre me'mûru muâvinliğinden İdlib hayvanât hastahânesi müstakil hesâb me'murluğuna atanmak için başvuruda bulunmasına arkasındaki süreci takip etmek istemektedir. Ayrıca başvurunun yapıldığı tarihten itibaren geçen sürede beklenen maaş ile ta'yîn bedeli haklarının ödenmediğini dile getirmekte ve durumunun incelenmesi ve gerekli kişilere bildirilmesi için destek talep etmektedir.

Transkripsiyon

Der- Sa'âdet Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Riyâset-i Aliyyesine

Der-Sa'âdet Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Riyâset-i Aliyyesine Haleb Kolorduy-u 6. firka 24 seri ateşli sahra topcu alayının 1. tabur idâre me'mûru muâvinliğinden İdlib hayvanât hastahânesi müstakil hesâb me'murluğuna Fî 15 Kânûn-ı sâni 330Harran Nezâret-i Celîleye inhâ Fî 4 Kânûn-ı sâni 3314344 Suriye çöl hayvanât hastahânesinin müstakil kâtibi iken El-ariş erzâk anbarı kâtibi muvazzaf hesâb me'mûru namzedi Mustafa Remzi Efendi bin Hüseyin Ayntâb (Antep) 294 Fî 15 Şubat

327 Mahalline, 21 teşrîn-i evvel 315 Ma'rûz-u bendeleridir. Suriye çöl kumandanlık idâresinde imtihânım bil-icrâ tebeyyün eden ehliyetime mebnî Kâtip mu'âvinliğine terfî'im hakkında dördüncü ordu idâre hey'et-i cânib-i âlîsinden harbiye nezâret-i celîlesine inhâ edilerek Fî 4 teşrîn-i sâni sene 331 târîh ve 4344 numarolu evrâkım takdîm edilmiş idiye de üç seneden berü henüz emr-i ta'yînime dâir bir haber zuhûr etmediğinden beyne'l- akrân me'yûs kaldım. Şehr-i mea humsum beş yüz kuruş ma'âş ve bir nefer ta'yîn bedeline müstehak iken elyevm esârette mezkûr muhassesâtım dahî verilmediğinden emsâlim misüllü mazhar-ı âtîfet bulunmaklığım ma'razında lütfen keyfiyetin nezâret-i müşârün ileyhâdan ist'ilâmıyla taraf-ı âcizîye teblîğ ve inbâsına tavassut-ı aliyyelerinden hamiyet ve insâniyet nâmına üçüncü olarak recâ ve istirham eylerim Fî 3 temmuz sene 333İskenderiye'de Seydibeşîr Üserâ Karârgâhı'nda 988 numarolu Ayntâblı (Antepli) hesâb me'mûru namzed i9694 numeroda mukayyedir. 15 Eylül 1333[Kaşe] (...)

Kızılay Arşivi, Kutu No 779, Belge No 52. Numaralı Mektup

Özet

Mart ayının ilk on günü içinde Hindistan'dan Seydi Beşir Karargahı'na sevk edildiğini bundan dolayı esir maaşının yarısının her ay buraya gönderilmesini istediğini fakat paranın gelmediğini beyan etmektedir. Paranın akıbetinden endişe duyan esir durumun soruşturulmasını istemektedir. Ayrıca maaşının yarısını Basra'nın Seyf Mahallesinde Zehirzade Süleyman Bey'in evinde esiren ikamet eden eşi Nadire Hanım ile iki küçük çocuğuna ulaştırılmasını talep etmektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti

Hû Der-sa'âdet Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyet-i Muhteremesi Üserâ Komisyonu Riyâset-i AliyyesineArz-ı mahsûs-ı çâkerânemdir,

Sene-i hâliye martı evâilinde Hindistan'dan Seydi Beşir Üserâ Karârgâhı'na sevk olundum. Nısf-ı ma'âşâtımın mâh-be-mâh buraya irsâli hakkında mükerreren arz etmiştim. İşbu karârgâha müvâsaletimizden şimdiye kadar bir para bile vürûd etmediğinden ma'a'l-mahcûbe tasdî'a cür'et ediyorum. Evvelce inâyet buyurulmuş

olan Fî 25 Teşrîn-i Evvel sene 1332 târîh ve 589 ve 844 numarolu havâle-nâmelerle geçenlere mürsel Fî 2 Nisan sene 333 târîh ve 3266 numarolu havâle-nâme muhteviyâtı dahî henüz gelmemiş olduğundan sâlifü'l-arz havâle-nâme ... nerede kalmış ise tedkîk ve tahkîkle âcizlerine irsâl ve bî-kes âilem Nadire Hanım ve iki küçük yavrucuklarım el-yevm Basra'da Seyf Mahallesi'nde Zehirzâde Süleyman Bey'in hânesinde esîren ikâmet eylediklerinden kânûnen i'tâsı lâzım gelen nısf-ı ma'âşımın da oraya yetiştirilmesi istikmâline netîce-i hâlin lütfen iş'ârına ibtidâi-î âtifet buyurulmasını istirhâm ederim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 7 Teşrîn-i Evvel 333 — 1917 İskenderiye Seydi Beşir Üserâ Karârgâhı'nda 1189 numarolu mukayyed üserâ-yı Osmâniye'den Amare sancağı Tahrîrât Müdîribende Atıf (imzâ)

Kızılay Arşivi, Kutu No 780, Belge No 24

Özet

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne

Seydi Beşir'de bulunan 359 numaralı Geyveli İhtiyat Zabiti Ahmet Hamdi, babası tarafından cemiyet aracılığıyla kendisine gönderilen paraların eline ulaşmadığını belirtmektedir. Babası mektupta gönderdiği paraları yazdığı için çocuk paraların eline ulaşmadığını dile getirmekte ve bunun soruşturulmasını talep etmektedir. Ancak Cemiyet durumu İzmit Mutasarrıflığı'ndan soruşturup onun adına bir para gönderilmediğini beyan etmiştir. Bu durum Mutasarrıflık aracılığıyla pederine sorulduğu belirtilmektedir.

Transkripsiyon

Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti

BihîDer-sa'âdet Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Muhâbere Komisyonu
Riyâset-i Aliyyesine

24 Kânûn-ı Sâni sene 332 târîhinde pederimden aldığım mektûda yüz kuruşla paket için seksen iki kuruşun tarafıma gönderilmesi için cem'iyet-i aliyyenize irsâl edildiği bildirilmiş idi. Bu def'a da Fî 3 Haziran sene 333 târîhli pederimin mektûbunda da kezâ üçyüz kuruşun vesâtet-i aliyyenizle gönderildiği bildiriliyor idi. Ma'a't-teessüf şimdiye kadar bunlardan hiçbirinin vürûd etmediği arz olmakla berâber icrâ-yı icâbına

bakılması da ayrıca müsterhamdır Efendim. Fî 8 Ağustos 333 İskenderiye, Seydi Beşir Üserâ-yı Osmaniye Karârgâhı'nda 359 numarolu İhtiyât Zâbiti Geyveli Ahmed Hamdi (imza) T 11179

İzmit mutasarrıflığına, Fî 19 Kânûn-ı Evvel 1333 İskenderiye, Seydi Beşir Üserâ Karârgâhı'nda 359 numarolu İhtiyât Zâbiti Geyveli Ahmed Hamdi nâmına para gönderilmemiştir. Fî 17/12/917İzmit mutasarrıfı vâsıtasıyla pederinden soruldu. Fî 19 Kânûn-ı Evvel sene 917Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyyeti Üserâ Komisyonu Mu'âmelât-ı Nakdiye Şu'besi'ne

Kızılay Arşivi, Kutu No 822, Belge No 289

Özet

Hicaz Demiryolu'nun Cidde- Mekke şubesi ambar memuru olan Mehmed Ragıb Efendi esir düşmüş ve 779 numaralı kayıtla Seydi Beşir esir kampında bulunmaktadır. İhtiyacı sebebiyle birikmiş maaşından münasip kısmının gönderilmesi için talepte bulunmuştur. Onun bu talebi sebebi ile para her ay komisyona teslim edilmiş görünmektedir. Ancak adamın mektubuna göre bu para kendisine ulaşmamıştır. Paranın komisyona yattığına dair miktar, tarih ve numara da yazılmıştır. Fakat bu adam adına pusula (alacak hesabı yazılı kâğıdı kastediyor olsa gerek) olup olmadığı belirtilmemiştir. Bununla birlikte mektuba dayanarak bu paraların adama ulaşmadığı anlaşıldığından istenilen meblağın bu defa temmuz ayı maaşının yarısı olarak teslim edilen 329 kuruşla hızlandırılarak ödenmesi. Ayrıca ulaşım tarihi ve ödeme malumatının da gönderilmesi rica olunur.

Rica: Yazılacak cevapların da hangi şubeden yazıldığıının ve tarihiyle numaralarının eklenmesi.

Transkripsiyon

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine

Hicaz Askerî Demiryolları ve Limânları Müdüriyet-i Umûmiyesi Muhâsebe Şu'besi
Aded Umûmî:4500 Husûsî:2020 Bihî

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine Hicâz Temuryolunun Cidde Mekke şu'besi anbar me'mûru olup İskenderiye'de Seydi Beşir Üserâ Karârgâhında 779 numeroda esîr-i harb bulunan Mehmed Ragıb Efendi'nin tehvîn ihtiyacı zımında terâküm ma'âşâtından münâsib mikdârının gönderilmesi recâsına dâir 4 Hazîran sene 333 târîhli mektûbunun leffîyle vârid olan 2 Ağustos sene 333 târîhli ve T 9326 numerolu tezkere-i aliyyeleri mütâla'a olundu. Mûmâ ileyhe usûlen i'tâsı lâzım gelen ma'âşının nısfı bidâyet-i mürâca'atından i'tibâren her ay komisyon-ı âlîlerine bi't-teslîm mukâbilinde makbûz-ı ilmühaberi alınmış olup mikdârıyla târîh ve numerolarını mübeyyin pusulası leffen irsâl kılınmıştır. Ancak mezkûr tezkerelerinde yalnız mûmâ ileyhden vürûd eden mektûbun gönderildiği beyânıyla iktizâsının îfâsı lüzûmundan bahs edilip sened-i ibtidâsından beri parasının irsâli emrinde mürâca'at ve tazallüm-i hâl eyleyen mûmâ ileyh nâmına ber-mûceb pusula tevdi' edilip edilmediği meskût bırakılmış olduğuna ve mebâliğ-i mersûlenin vâsıl olmadığı siyâk-ı iş'ârdan anlaşıldığına binâen mebâliğ-i mebhûsenin bu def'a sene-i hâliye temmuz ma'âşının nısfı olarak teslîm edilen 329 guruşla mürsel-i ileyhe tesrî-i te'diyesi ve mahalline târîh-i vüsûl ve i'tâsı ma'lûmât-ı i'tâsı recâ olunur efendim. Fî 22 Ağustos sene 333 Müdir-i Umûmî [imza]? Havâle 4500514353766754 Havâlesi7282 Cevâbı: 2 Eylül sene 1332 Recâ:Yazılacak cevâblarda hangi şu'beden yazıldığıнын ve târihiyle numerolarının lütfen derc edilmesi

Kızılay Arşivi, Kutu No 782, Belge No 234. Numaralı Mektup

Özet

Hicâz İhtilâli sonrasında esir düşen A kampında esir Cidde Rüsûmât Başmüdiriyyeti Manifesto Memuru geçmiş aylardan bu yana aldığı maaşların tarafına hiçbir ödeme yapılmadığını yazdığı bu mektup da Rüsûmât Müdiriyyet-i Umûmîyesine yaptığı başvurulara cevap alamamıştır. Bu durum nedeniyle Cidde de bulunan ailesinin maddi zorluk içinde olduğunu yazmaktadır. Talebinde, Cidde'deki ailesine bir miktar maaş gönderilmesini ve gelecek aylarda düzenli olarak ödeme yapılmasını talep etmektedir. Bu mektubun, İskenderiye'de esir olarak bulunan Seydi Beşir'deki bir kampın ecnebi sivil A bölgesindeki şahsa ait olduğu belirtilmektedir.

Transkripsiyon

Der-sa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine

Bihî Der-sa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i Aliyyesine

Hicâz ihtilâli netîcesinde dûçâr-ı esâret olmak münâsebetiyle emsâlim misüllü ma'âşâtımın taraf-ı âcizîye irsâline delâlet buyurulmasını Fî 24 Ağustos sene 333 târîhli arîza-i âcizîde hey'ât-ı muhteremelerinden arz ve istirhâm eylemiş isem de aradan beş mâh-ı mürûr eylediği halde ne para almak mümkün olmuş ne de olbâbda ki zarâ'at(darâ'at) nâme-i âcizîye cevâb alınabilmiş. Ve hatta bu bâbda müte'addid def'alar mensûb olduğum Rüsûmât Müdîriyet-i Umûmiyesine mütekaddim arızalarım cevâb alınamamak yüzünden gerek bendeleri gerekse Cidde'de kâ'inpederimin nezdinde terk ettiğim yedi neferden müteşekkil efrâd-ı â'ilem son derecede müzâyakaya girifdâr olmuştur. Binâe'n-aleyh bu kere de enzâr-ı rahîmânelerinin isticlâbı zımnında tasdîk-i mecbûriyet hâsıl olmuştur. Ma'lûmdur ki esârette bulunan yalnız her sınıf me'mûrine değil hatta mâhiye ile müstahdem esîrlere varıncaya kadar cümlesine müte'addid def'alar devâ'ir-i â'ideleri cânibinden para vürûd eylemiş edegelmekte bulunmuş olmağla zarûret ve ihtiyâctan tahlîsi buyuruldukları hâlde âcizlerinin on altı on yedi aylık müterâkim ma'âşâtıma mahsûben olsun bir seneyi mütecâviz bir müddetten beri hiçbir para gönderilmeyerek muhtâc ve zarûrette bırakılmış olmaklığım me'yûsiyet ve mahzûniyet âcizânemi istilzâm ettiği tabî'i nezd-i âlîlerince nazar-ı re'fete alınacağı meczûmum bulunmakla lütfen geçen 332 senesi Haziran'ından bu âna kadar müterâkim etmiş olan ma'âşâtımdan hem bir mikdârı Cidde'de â'ileme gönderilmek ve hem de mütebâkîsini âcizleri sarf etmek üzere matlûbâtımın kâffesinin def'aten bendelerine irsâline ve bundan sonra işleyeceklerinde mâh-be-mâh muntazaman isbâli husûsuna delâlet ve inâyet buyurulmasını bu kerre dahi hey'et-i muhteremelerinin lütuf ve inâyet-i kerîmânelerinden kemâl-i sûzîşle temennî ve istirhâm eylerim. Ol-bâbda emr u irâde efendim hazretlerindedir. Fî 15 Kânûn-ı evvel sene 333 İskenderiye'de Seydi Beşir'de ecnebi sivil A kampında esîr Cidde Rüsûmât Başmüdîriyeti Manifesto Me'mûru 778 numarolu atîk, "989" cedîd numarolu Fahri

Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 306. Numaralı Mektup

Özet

Bu mektup 168 numaralı mukayyet Bahriye sınıf harp Yüzbaşı Şükrü tarafından yazılmıştır. Yüzbaşı Şükrü esir olmadan önce annesi maaş almasına rağmen esir edildikten sonra maaşın bir kısmının kesildiğini ifade etmektedir. Bundan dolayı validesinin çektiği sıkıntının giderilmesi için para yardımı talebinde bulunmaktadır.

Transkripsiyon

Bihî Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Riyâseti Cânibi Âlîsine

Esîr olmadan ve Mülâzım-ı Evvel iken İstanbul'da bulunan vâlidem üç yüz seksen guruş sipariş ma'âşını alıyordu. Bir sene evvel Yüzbaşı olduk ve esîr edildik. Seksen guruşu kesildi. Hâlbûki bi'l-âhire burada Yüzbaşı olan arkadaşlarımızın âilelerinin ve hattâ tek vâlidelerinin bile sipâriş ma'âşlarının tezyîd edilerek beş yüz ve altı yüz guruşa iblâğ edildiği gelen mektûblardan anlaşılmıştır. Vâlidem ise elân üç yüz guruş alıp sıkıntı çekmekte ve hattâ benden bile para istemektedir. Binâen aleyh vâlidemin dahî emsâli misillü sipârişinin tezyîdiyle beş yüz veyâhut altı yüze iblâğı husûsunda Bahriye Nezâretine mürâca'ât edilmesi müsterhâmdır efendim. Hilâl-i Ahme9r105617 Ağustos sene1333 Bahr-i Ahmer'de Konfide Liman reîs-i sâbıkı ve İskenderiye Seydi Beşir Osmanlı Üserâ Karârgâhında 168 numeroda mukayyet Bahriye sınıf harp yüzbaşı Şükrü

Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 369. Numaralı Mektup

Özet

Bu mektup 10 Haziran sene 334 Geyve İstasyon Kumandanı Yüzbaşı Mustafa tarafından Hilal-ı Ahmer Cemiyetine gönderilmiştir. Yüzbaşı İsmail Efendi Tâifte bulunduğu esnada İstanbul Ortaköy, İskele Sokağı'nda Müezzîn Tevfik Efendi'nin evinde kirada oturan toplam 4 nüfusluk ailesi için aylık altı yedi lira göndermektedir. Ancak harp sebebiyle bu miktarı da yollayamadığı için aile sefalet içinde kalmıştır.

Ayrıca aileye yardım edebilecek başka da kimseleri yoktur. Bunun için Cemiyetten para ya da bunun değerinde erzak talep etmektedir.

Transkripsiyon

Bihî

eHilâl-i Ahmer Cem'iyeti Riyâseti Cânib-i Sâmîsine Atûfetli Efendim Hazretleri, Doktor Nâzım Bey'in arkadaşlarından ve Kürd İsmâ'il nâmıyla ma'rûf meşrûtiyet uğrunda fedâkârlıkla müştahir vatan uğrunda meczûb, vatanından başka hiçbir şeyi sevmez, hamiyet mücessemi olan mahdûmum ve el-yevm İskenderiye'de melfûf mektûbdaki Yüzbaşı İsmâ'il Efendi bendeleri Tâif'te bulunduğu esnâda Der-sa'âdet'te Ortaköy'de İskele Sokağı'nda Müezzîn Tevfik Efendi'nin hânesinde müste'ciren bulunan bir nefer âilesiyle iki iki çocuğu ve bir halîfesi cem'an dört nüfusun idâresi çün şehri altı yedi lira göndermekte bulunduğundan sipâriş terk etmemiş 331 Haziranına kadar muntazaman mezkûr âilesine para göndermekte idi. Târîh-i mezkûrdan sonra muhârebe zuhûruyla Tâif'ten esîr oldu. Ma'rûz-ı âilesine sipâriş verilmediğinden târîh-i mezkûrdan bugüne kadar bu âile kemâl derece selâlef içinde yuvarlanmakta olup çâkerlerinden başka tesâhüb edecek bir kimseleri yoktur. Çâkerleri de kesîrül-iyâl bulunmaklığım dolayısıyla bir yüzbaşı muhassasâtıyla gerek âile-i mezkûrun ve gerek kendi âilemin idâresini bi't-tabî' te'mîn edemeyeceğim. Müstağnî-i arz idüğünden mezkûr âilesinin te'mîn-i idâreleri esbâbının istikmâlî zât-ı sâmîlerine arz ettiği melfûf mektûbunda beyân ediyorsa da bu bâbda ne gibi bir mu'âmele buyurulmuş olduğunu istizâne mecbûriyet hâsıl olduğundan mûmâ ileyh İsmâ'il Efendi Binbaşılığına terfi' de etmiştir. Ancak âilesinin dûçâr olduğu zarûret ve sefâletlerini kalem-i arz edemez. Lütfen ve merhameten hiç olmazsa üserâya verilen ma'âş misüllü mûmâ ileyh'in âilesine de ma'âş tahsîsi buyurulursa mezbûre de erzâk ve sâire alarak idâresini bir derece te'mîn ederek sefâletten tahlîs olunursa adâlete muvâfik mu'âmele edilmiş olur. İcâbının icrâsıyla keyfiyetin emr ü iş'ârına intizâr ederim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Fî 10 Haziran sene 334 Geyve İstasyon Kumandanı Yüzbaşı Mustafa

3.3.3. Sağlık'a Dair Mektupların Analizi

Birçok esirin bulunduğu bu kamp alanında mektuplarda salgın hastalıkla alakalı bilgilere rastlanmamıştır. Bol ve sağlıklı olan içme suyu, şehir şebekesinden temin edilmektedir. Lavaboların ve mutfakların atık suları, kampın biraz uzağındaki bir göle boşaltılmıştır. Subaylar sabahları, barakalara yakın bir yere yerleştirilmiş olan banyoları ya da duşları kullanabilirlerdi. Banyolar birbirinden aralarına yerleştirilmiş hasırlarla ayrılırdı. Sağlık koşulları kısmen diğer kamp koşullarına göre daha iyi durumdadır. Yaklaşık 430 sayıdaki subayın çamaşırları emir erleri tarafından çamaşırhanelerde yıkanmaktaydı. Temizlik koşulları oldukça iyi olan kamp alanında tuvaletler, her gün kireçle ve krezolle dezenfekte edilirdi dolayısıyla kampta hiç koku yoktu. Kamp alanına tahsis edilmiş hastabakıcılar tarafından esirler düzenli olarak kontrol ediliyordu. Hastalar geçirdikleri rahatsızlığın ciddiyetine göre İskenderiye'deki İngiliz hastanesine gönderilmekteydi. Kampta esir olarak bulunan Türk Binbaşısı Dr. İbrahim, hastanede Türk esirlerine gerçekleştirilen operasyonlara katılırdı. Dişlerinden rahatsızlığı olan subaylar, İskenderiye'deki diş doktoruna gönderilirdi. Kampa yeni gelenlerin hepsi, kampın içinde bulunan bölümlerden birinin içindeki özel bir binada 14 gün karantinada kalırdı. Bu kişilerin bulaşıcı bir hastalık taşımadıkları kesinleşirse, diğer arkadaşlarının yanına katılmalarına izin veriliyordu. Kızılhaç heyetinin gerçekleştiği günlerde 36 subay ve 34 emir eri karantina da bulunmaktaydı. Seydibeşir kampında tutulan subayların hepsi çiçek hastalığı, tifo ve koleraya karşı aşılanmıştı. Kampta salgın bir hastalık yoktu. Her sabah üç beş subay doktora bakım için giderdi. Haftalık belki 6 hafif sıtma vakası, aylık 3 ya da 5 dizanteri vakası serumla tedavi ediliyordu. Çok ciddi bir şekilde dizanteriye yakalanmış bir esir, İskenderiye'de bulunan İngiliz hastanesine gönderilmişti. Yaz aylarında birkaç hafif ishal vakası görülmekteydi. Emir erlerinden 3 tanesinde trahom görülmüştü.¹³⁶

Mektuplar incelendiğinde bulaşıcı bir hastalıktan bahis geçmemiştir. Sağlık sorunları ile alakalı mektupların varlığı diğer konulara göre oldukça azdır. 1087-406 numaralı mektupta esirin eşinin ameliyatı için sevkini talep etmiştir.

¹³⁶ Akkor, a.g.e., s.97

1089-321 numaralı mektupta hastanede tedavide iken esir düşen asker için şube kayıt bilgisi istenmiştir.1359-292 numaralı mektupta ise Seydi Beşir'e nakledilirken hastalanmış ve akabinde vefat eden oğlunun vasiyetini öğrenmek istemiştir.

Mektupların geri kalanlarında ise hasta düşen esirlerin ailelerinin bilgi almak için talepte buldukları mektuplar yer almaktadır. Mektuplar yapılan literatür çalışmasının verileri destekler nitelikte olup, kamp koşullarının sağlık konusunda kötü olmadığını göstermiştir.

Kızılay Arşivi, Kutu No 1087, Belge No 406 Numaralı Mektup

Özet

Tatar ili harbinden bugüne kadar vatanı uğrunda bütün harp cihetlerinde ömrünü vakfetmiş bir kişi son 1,5 senede zulümlere atılmıştır. 10 senedir vatanın her türlü sıkıntısını görmüş, Balkan harbiyle sürgün olmuştur. Refikasının hastalığı için ameliyata başvurmuştur. Bunun için raporu hariciyeye göndermiştir. İskenderiye'de Seydi Beşir Osmanlı üserâ karârgâhında birinci kampta 8092 numarolu süvâri yüzbaşısı Ahmed Hakkı bendeleri birtakım taleplerde bulunmuştur.

Transkripsiyon

Der-Saâdette Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Merkez-i Umûmisi Riyâset-i Aliyesine

A'âtüfletli efendim hazretleri Zaîf-i kuvvetin hâmi-i müşfikî,hem şüinsâniyet cem'iyeti-i muhteremelerinin mennâc-i(?) re'fet ve himâyetine ilticâ etmek,hıdemât-ı insâniyetperverisine iştirâk etmek kadar ber hakk iftihârdır kanâatindeyim. Gerçi sözümde âtîfetli olacağım cihetle hissiyâtıma mağlubiyetim anlaşılırsa da Tatar ili(?) harbinden bu güne kadar vatanı uğrunda bütün cihat-ı harbiyede sine(...) perişan olarak vakf-ı vücûd etmiş bir kişicik, son bir buçuk senelik sicn-i zulmâniye atılmış kayd-ı esâretini çözmek zaif kuluna düşmüş olduğundan ref'-i hicâba mecburiyet oluyordu. Gerçi kardeşim: Fakat şayân-ı merhamet badire-i musibetle çalkalanan bir biçaredir. İnsâniyette düşmüş olduğu girdâbe-i felâketten kurtulmasımı ümit eder on senedir muazzez vatanın geçirdiği her mihnet-i harbde didinmiş efrâd-ı âilesi

olan bizleri hiç görmediği gibi Balkan harb-i tâilinden düçâr-ı hiçret olarak süründüğümüz mahrumiyetlerle neye uğradığımızı düşünmekle başka bir belanın ayrı bir derdin tahakküm-ü teessüratında zebûn olarak zalim hayât yaşadığını re'fet ve merhametle taşkın kalbinizle takdir edersiniz. Ale-l-husûs son zamanlarda refikasının uğradığı bir hastalıktan muhtc-ı ameliyat olarak icrâyı müdâvâtına İstanbul'a kadar sevki lüzumunu tabib müdavimi bildirmiş şu hâl bir kat daha acilen tahliyesini icâb ettirmiş olmağla ale-l-husûs rapor ve evrak-ı sâiresini bura hükümeti vâsıtasıyla Hâriciye Nezâret-i Celiliyesine isâl ettirmiş isemde, himemât-ı aliyelerinin de(...) recâsına ictirâ ile esâret adresini arza muhâberet ettim. (İskenderiye'de Seydî Beşir Osmanlı üserâ karârgâhında birinci kampında 8092 numarolu Süvâri Yüzbaşısı Ahmed Hakkı bendeleri) Bütün iman ve vicdânımla söylüyorum pek ziyâde acınacak biçârelerdendir. Merhametinizle kurtarılarak âilesine çâre-cû-i selâmet olmasına delâlet-i aliyelerini ibzâl ve râygân buyurunuz. Cenab-ı Hak'ta bil-cümle umûrunuzu da muvaffik'ul hayr buyurmak duâyı ma'sûmânesiyle titresin zavallı bir âilenin eşk-riz sürûr-ı hevlân sıyânet-dideleriniz meyânına dehalet ettiklerini görmek şerefine bizide nâil etsin. Bâki son sözüm arz-ı ta'zimâtdır efendimiz hazretleri. Fi 24 Şubat Sene 336 Karacasu kazası muhâbere-i husûsiye me'mûrubendeniz Ahmed Hakkı(?)

Kızılay Arşivi, Kutu No 1089, Belge No 321 Numaralı Mektup

Özet

Bihî Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonuna gönderilen mektuptur. Karapınar Sâbit Sahrâ Postası Sevk Me'mûru Âsitâneli Hüseyin Hilmî Efendi'nin hastanede tedavide iken esir edilmesi fakat bunun şube kayıtlarında gözükmemesinin neticesinde hangi şubede kayıtlı ise onun hakkında bilgilendirme rica edilen mektuptur.

Transkripsiyon

Harbiye Nezâreti Üserâ Mu'âmelat Şu'besi Der-sa'âdet 1433

Bihî Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonuna:

Karapınar Sâbit Sahrâ Postası Sevk Me'mûru Âsitâneli Hüseyin Hilmî Efendi'nin Haleb'de Vatan Hastahânesi'nde taht-ı tedâvîde iken İngilizler tarafından esîr edilip İskenderiye'de Seydibeşîr Hastahânesi'nde bir seneden beri tedâvî edilmekte olduğu esâretten avdet eden zâbitânın ifâdesinden anlaşılıyorsa da şu'bemiz kuyûdâtında mûmâ ileyhın kayd-ı esâretine dâir bir ma'lûmât olmadığından bir kerre de Cem'iyet-i Aliyyenizce tetkîki ile hangi numarolu listede mukayyed ise iş'ârı recâ ve bi'l-vesîle te'yîd-i ihtirâm olunur, efendim21/3/36[Mühür] Harbiye Nezâreti Üserâ Mu'âmelât Şu'besi[imzâ]Liste 49/1 20181Bu mudur? Yazıldı.Fî 24 Mart sene 336[Mühür] Üserâ Komisyonu, Târîh-i vürûduT 39321

Kızılay Arşivi, Kutu No 1359 Belge No 292 Numaralı Mektup

Özet

Mekke-i Mükerreme Harem-i Şerîf müdürü Hâcî Hayrullah Efendi'nin Mekke'de esir edilip Seydi Beşir'e nakledilirken hasta olup vefat etmiştir. Oğlu babası için Kızılay'a başvurmuş ve talepte bulunmuştur.

Transkripsiyon

Mekke-i Mükerreme Harem-i Şerîf müdürü Hâcî Hayrullah Efendi'nin Mekke'den esir edilerek Seydibeşîr karâgâhına nakledildiği ve orada hastalanarak Seydibeşîr hastahânesinde vefât eylediği Hilâl-i Ahmer'e bildirilmiş idiŞimdi ise mahdûmu Yozgat meb'ûsu Avni Bey komisyonunuza mürâca'atla merhûmun muhtelif temenni taleb etmektedir. İngiliz Salîb-i Ahmeri'nden sür'atle suâl edilmesi Seydibeşîr'de sivil üserâ karâgâhınında numerosu 11732798T 13039.12.39(...) Efendi'ye

Kızılay Arşivi, Kutu No 923, Belge No 47.2. Numaralı Mektup

Özet

Resmi yazışmalara dairdir. İskenderiye'de Seydi Beşir şehrinde harp esiri olan 706 numaralı Dağıstanlı İbrahim Fahreddin'in İzmir'deki kız kardeşi Makbule Hanım, Manisa'ya giderek orada çiçek hastalığından vefat etmiştir. Söz konusu hanımın ismi bilinmeyen kardeşi Mekke'de telgrafçı olup adresinin bilinmediği polis tarafından doğrulanmıştır.

Transkripsiyon

Bihî Aydın Vilâyeti Mektûbî Kalemî Aded5479116 Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Üserâ Komisyonu Hey'et-i Muhteremesine

Fî 22 Kânûn-ı evvel sene 333 târîhli ve T 11249 merbût numarolu tahrîrât-ı vâlâları cevâbıdır. İskenderiye'de Seydi Beşir şehrinde esîr-i harb olan 706 numeroda mukayyed Dağıstanlı İbrahim Fahreddin'in İzmir'deki hemşiresi Makbule Hânım bi'l-âhere Manisa'ya giderek orada hastahânedeki çiçek hastalığından vefât ettiği ve merkûmun ismi bilinmeyen birâderinin Mekke-i Mükerrerme cihetlerinde telgrafçı olup adresi ma'lûm olmadığı polisce tahkîk edilmiştir ol-bâbda Aydın Vâlisi[imzâ]Fî 28 Rebî'ü'l-evvel sene 1336,

Fî 12 Kânûn-ı sâni sene 133411249 T

Kızılay Arşivi, Kutu No 928, Belge No 51. Numaralı Mektup

Özet

Kudüs-i Şerîf,

Birinci Vatan Hastahânesi'nden yaralı olarak esîr düşen ve hastanede bulunduğu sürece ebeveynine mektup yazamayan esir, şu an afiyettedir. Durumunun ebeveynine bildirilmesini istemektedir. Kendisiyle aynı durumda olan esirlere gelen havaleden talep etmektedir.

Transkripsiyon

Bihîskenderiye Seydibeşîr7/5/34Bendeleri 29/11/33'te Kudüs-i Şerîf,

Birinci Vatan Hastahânesi'nden yaralı olarak esîr düştüm. Hastahânedeki bulunduğum müddetçe ebeveynime mektûb yazamadım. Hamd olsun kesb-i âfiyet ettim. Sıhhatte bulunduğumu ebeveynime ve kendülerinin sıhhatini bendenize bildirmenizi istirhâm eylerim. Üserâdan emsâlim bulunan küçük tabakât arkadaşlarıma havâle geliyor. Lütfen bize de o sûretle mu'âmele edilmesini recâ ve istirhâm eylerim. Ve ihtirâmâtımı takdîm eylerim, efendim. Gerçi ma'lûlîn meyânında bulunuyorum Sûvârî 3. Fırka, 6. Alay, 2. Bölük, Makineli Takım Kumandanı Kıdemli Küçük ZâbitHâneİzmît sancağının Karamürsel kazâsı Hamîdiye karyesinden Kadir oğlu Yusuf İzzet Efendi Tevellüd/ 313Der-saâdet Maslak Ayazağa Kasrı sùvârî küçük zâbit makine dühûlü 6 Teşrîn-i sâni sene 330 Nasbı 15 Kânûn-ı sâni sene 32 Târîh-i esâret 29/11/33 Esâret Numerosu / 2840 Evvel emirde Kazım Bey'eZâbit nânzetleri ile vekîllerinin ma'âş mes'elesi der-dest- hâl bulunmakla şimdilik bu mu'âmeleden müstağnîdir. Karamürsel Kazâsına 28 temmuz 1334 Esîre teblîğ edildi. 26 Ağustos 1334.

SONUÇ

Savaş sırasında birçok asker ve sivil bir esaretin içinde yaşamıştır. Savaşta ölmek ne kadar doğal ise esir düşmekte bir o kadar doğal bir durumdur. Bununla birlikte I. Dünya savaşında sayıları yüzbinleri geçen esirler hem devletler hem de vatandaşlar için büyük sorun teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra evlerinden çok uzakta yaşayan esirlerin durumu bu iki kesimden çok daha vahimdir.

Osmanlı Devleti, I. Dünya savaşı boyunca hem esir almış hem de esir vermiştir. İngilizler tarafından esir edilen askerler ve siviller genelde Mısır gibi yakın ve Hindistan gibi uzak kamplarda tutulmaktadır. Türkiye Kızılay Derneği'nden alınan verilere göre, Seydi Beşir Kampında bulunan 8532 esir askerler çok farklı cephelerde savaşmıştır. Çok farklı coğrafyalardan ve şehirlerden gelen askerlerin yoğun olarak savaştıkları bölgelerin Filistin, Hicaz gibi kutsal bölgeler olduğu görülmektedir. Esir düştükleri yılların daha çok 1918 ile 1919 yıllarında yoğunlaştığı bilinmektedir. Kampa sürekli bir esir sirkülasyonu bulunması sebebiyle kesin bir asker sayısı belirlemek mümkün değildir. Ayrıca geçmiş yıllardaki savaşlardan esir düşen askerlerde kampa getirilmiştir. Sivil durumunda çok sayıda önemli rütbelerden esirler bulunmaktadır. Müdür konumunda esirlerin sayısı da dikkat çekicidir. Bununla birlikte her yaştan esirler bulunmaktadır. Subay sayısının fazla olmasına bakınca, eğitilmiş bir asker grubunda kampta olduğu görülmektedir. Bu sebeple kampta entelektüel faaliyetlerin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca çok sayıda mektupta bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti, I. Dünya savaşının başlangıcından itibaren esirlerle ilgili çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların başında esirlere yapılacak muameleleri belirlemek için amacıyla "Üsera Hakkında Talimatname"yi yayınlamak olmuştur. Bir sonraki adım ise esirlere alakalı yapılacak işlemlerin savaş hukuku kapsamında pürüzsüz yürütülebilmesi amacıyla üsera komisyonları kurmuş olmuştur. Bu çalışmada İtilaf devletlerinin Türk savaş esirlerine karşı tutumları ve esirlerin genel durumunu 'Seydi Beşir Esir Üsera Kampı' örneğinden yola çıkarak esir mektupları incelenerek yorum yapılmıştır. Mektuplardan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'nin esirlere her türlü kolaylığı gösterdiği ortaya konmuştur. Esir ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çeşitli işlerde de çalıştırılmıştır.

Osmanlı devleti esirlerin sadece haklarını savunup bu alanda çalışmalar yapmak dışında onların şahsi meseleleri içinde çözüm yolları aramıştır. Bunların arasında esirlerin anavatanları ile yaptıkları yazışmalar ile resmi taleplerde bunların başında gelmektedir. Bu sayede günümüze ulaşan bu mektuplar esirlerin kamplardaki durumunu ortaya koymak için birincil kaynak haline gelmektedir.

Savaşın ilk yıllarında bu yazışmaların sağlıklı yürütülmesi için Hilali Ahmer Cemiyeti görevlendirilmiştir. Fakat mektupların transkripsiyonunda da görüldüğü üzere zaman zaman bu meseleler ile Hariciye Nezareti de ilgilenmiştir.

Birçok çalışma yapılmasına rağmen esir kamplarında yaşayan kişilerin yaşadıkları sorunlarla ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Fakat bu çalışma kapsamında gün yüzüne çıkarılan mektuplar sayesinde bu alanda daha fazla bilgi sahibi olunacaktır. Mektuplardan da anlaşılacağı üzere esirler çoğunlukla iklimden, ailelerinden mesaj alamamaktan veya parasızlıktan şikâyet etmişlerdir.

Bu konuda Kızılay esirlere savaş boyunca önemli hizmetlerde bulunmuştur. Dernek esirlere haberleşme ve maddi olarak yaptığı yardımlar tarihi kaynaklık eden belgelerde açık şekilde tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçakaya, U.** (2023). Esaret Yıllarını Hatırlamak: I. Dünya Harbi'nde Osmanlı Askerinin Esaret Deneyimi. *CTAD*, 19 (37), 453-490.
- Akkor, M.** (2006). *I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları* (Master's Thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Akkor, M.** (2013). I. Dünya Savaşı'nda Anadolu'daki İngiliz Esirleri Ve Esir Kampları. (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Altundağ, Ş.** (1988) " *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı ve Mısır Meselesi 1831–1841* ", TTK Yayınları, Ankara.
- Alsan, Z. M.** (1950). 1949 Cenevre Sözleşmeleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(3).
- Altundağ, Ş.** (1997). " *Mehmet Ali Paşa* " MEB Yayınları, C. VII, Eskişehir.
- Armaoğlu, F.** (2018). *Siyasi Tarih, 1914-1995*, c. I-II, İstanbul.
- Aydemir, S. S.** (1970). *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa*. Remzi Kitabevi.
- Aydın, N., & Öztürk, K.** İttihat Ve Terakki'nin Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kafkasya Politikası. *Tarih ve Günce*, 2(5), 469-504.
- Aslan, M. Y.** (2008). Savaş hukukunun temel prensipleri. *TBB Dergisi*, 79, 235-274.
- Bektaş, S.** (2017). " *Birinci Dünya Harbi'nde Suriye-Filistin Cephesi* , Karabük Üniversitesi , Tarih Anabilim Dalı , Yüksek Lisan Tezi.
- Belen, F.** (1973). *XX. yüzyılda Osmanlı devleti*. Remzi Kitabevi.
- Biçici, M.** (2014). Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi Memories of the Ottoman Empires Entry into the Frist World War. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* (<http://jss.gantep.edu.tr>), 13(3), 693-722.
- Birsel, M. C., & Talip, Ş.** (1933). Lozan. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 1(2), 247-280.
- Bozkurt, İ.** (2018). Tanin Gazetesi'ne Göre I. Dünya Savaşı'nın Başlama ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Giriş Süreci. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (22).

- Cemal Paşa** (2012). *Hatıralar 1959*, Yayınları Haz. Behçet Cemal, İstanbul.
- Cemal Paşa**, (2010) *Anılarım, 1913-1922”* Yayınları Haz., Fahri Parin, Paraf Yayınları, 2010.
- Çalık, N.** (2013). *Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül sonrası Asya Pasifik politikası* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çöl, E.** (2009). *Çanakkale-Sina Savaşları: Bir Erin Anıları* (Vol. 1). Nöbetçi Yayınevi.
- Dağlar Macar, O.** (2009). Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, X(2), 35-58.
- Dağlar Macar, O.** (2017). Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kurumsal Tarihinde Önemli Bir Deneyim: Trablusgarp Savaşı (1911-1912). *BELLETEN*, 81(292), 947-986.
- Dallot, L.** (1966). *Siyasi Tarih*, (çev. Oktay Akbal). *Kitapçılık Limited Ortak Yayınları, İstanbul*.
- Demir, M.** (2014). Makbûl İbrahim Paşa'nın Veziriazamlığı ve Mısır'daki Faaliyetleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 97-114.
- Develioğlu, F.** (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat: Yayına Hazırlayan: Aydın Sami GÜNEYÇAL, Yeniden Düzenlenmiş ve Genişletilmiş 11. Ankara, XXVIII, 1195.*
- Doğanışık, M.** (2020). *Savaş Hukuku Ve Angajman Kuralları*(Master's Thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Earle, E. M., & Yargıcı, K.** (1972). *Bağdat Demiryolu Savaşı*. Milliyet Yayınları.
- Geçer, G.O.** (2020) “Esarete Edebiyat ve Burma Thayetmyo Esir Kampında Türkçe Bir Gazete: İravadi.” *Türkbilig* 39, 121-145.
- Gençoğlu, M.** (1997). “*İngiliz Hâkimiyetinde Mısır*” (1882–1914), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Genelkurmay ATASE Arşivi, İHK., 82/1.

- Gözcü, A.** (2016). I. Dünya Savaşı Ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 133-167.
- Gürol, B.** (2005). Birinci Dünya Savaşı'na Varan Gelişmeler İçerisinde Çanakkale Savaşları'nın Uluslararası Teoriler Açısından Değerlendirilmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 3(3), 1-23.
- Grotius, H.** (1967). "*Savaş ve Barış Hukuku*" Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, s.17.
- İftar, C.** (2016). *Napoleon Bonaparte'nin Osmanlı Devleti ile ilgili politikası ve Akka kuşatması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Jonathan, S.** (2015). *Bismarck İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Jorga, N.** (2005). "*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*" , C. II, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Karabekir, K.** (1938). *Cihan Harbi'ne Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik*, c. I.
- Kaya, Y.** (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7 (4), 474-2489.
- Karal Akgün, S. M. U., & Uluğtekin, M.** (2000). Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a. *Kızılay Yayınları, Ankara*.
- Kızıltoprak, S.** (2010). *Mısır'da İngiliz İşgali: Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kuruloğlu, F.** (2016). *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Savaş Esirlerinin Yayın Faaliyetlerine Bir Örnek: Türk Varlığı (1919-1920)*" *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu 19-21 Ekim 2016 / Elazığ II Cilt*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kürekli, R.** (2015). Mısır İskenderiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1882-1914). *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c. VI, İstanbul 1963, s. 3523.

Mufassal Osmanlı Tarihi, İstanbul 1963, c. VI, s. 3517.

Namal, Y., & Kesbiç, K. (2019). Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti Kadıköy Şubesinin Kuruluşu Ve Faaliyetleri (1912-1922). *Journal of International Social Research*, 12 (66).

Narçın, A. (2013). “A’dan Z’ye Mısır” Ozan Yayıncılık Ltd, İstanbul 2013.

Nizamoglu, Y. (2013). 1917 Yılında Hicaz Cephesi: Arap İsyanının Yayılması ve Medine’nin Tahliyesi Programı.” *Bilig*, Yaz 66, 123-148.

Nykiel, P. (2016). “16 ile 1919 Yılları Arasında Krakov Müstahkem Mevkii Hastanelerinde Osmanlı Askerleri (Polonya Kaynakları Işığında). *Belleten*, 1(287), 261-278.

Oral, S. (1989). Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e. *İmge Kitabevi Yayınları*, 1.

Ortaylı, I. (1983). Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nufuzu. *İstanbul: Kaynak Yayınları*

Özkaya, Y. (2002). “1914-1918 Yılları Arasında Birinci Dünya Savaşı”, Milli Mücadele Tarihi, Makaleler. *AMM Yayınları, Ankara.*

Öztürk, İ. (2018). Niğde Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri (1912-1929). *Electronic Turkish Studies*, 13(16).

Polat, Ü. (2011). “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Mısır’a Yönelik Strateji ve Faaliyetleri”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Renouvin, P. (1982). *Birinci Dünya Savaşı 1914-1918* (çev. Adnan Cemgil).

Sabis, A. İ. (1990). Harp Hatıralarım: Birinci Cihan Harbi, Cilt II. *İstanbul: Nehir Yayınları.*

Sarıoğlu, M. (2019). “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İkdam Gazetesine Göre Mısır Meselesi”, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sezer, C. (2019). Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti'nin Esir Osmanlı Askerlerine Yaptığı Yardımlar: Bolu Örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 253-269.

Tağmat, Ç. (2018). TRABLUSGARP SAVAŞI'NDAN LOZAN ANTLAŞMASI'NA ON İKİ ADA KONUSUNDA (GİZLİ) GÖRÜŞMELER. *Journal of Turkology*, 28(1), 139-161.

Talas, C. (1964). "Kızılay Düşüncesi ve Sosyal Politika", *Kızılay Dergisi*.

Taştekin, A. (2018). Mısır'da Bir Esir Kampında Çıkarılan Işık Gazetesi'ndeki Şiirler." *Kesit Akademi Dergisi* ,4(1), 99-116.

TDV, İ.A, c.22, s.576-580

Torun, S. F. (2017). Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(14), 85-110.

Tüfekçi, V. (2019). "Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere Esir Düşen Türk Askerleri" İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Türk, M. (2018). "Enver Paşa'nın Osmanlı Dış Politikasına Etkisi ", Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Türkiye Kızılay Derneği Arşiv Belgesi 1, 2023

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, c. I, s. 72.

Uçarol, R. (1987). *Siyasi tarih*. Harp Akademileri Yayınları.

Ural, S. (2006). "Mütareke Döneminde İngilizlerin Elindeki Türk Esirlerinin İadesi Ve Ortaya Çıkan Sorun lar". *Atatürk Yolu Dergisi* .10 (37), 187-210.

Url-1 <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom>> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13.

seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

Url-2 <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom>> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

Url-3 <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom>> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 29.03.2021

Url-4 <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5487593q/f8.item.texteImage.zoom>> (Türkçe Çevirisi: 1914-1917 savaşı vesilesiyle yayınlanan belgeler. 13. seri, MM Raporları. Dr F. Blanchod, F.Thormeyer ve Em. Schoch'un Fransa, Korsika ve Mısır'daki Türk esir kamplarında yaptıkları teftiş üzerine, Aralık 1916 ve Ocak 1917 / Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi) Blanchod, Frédéric (1883-1963). S.80 Metnin yazarı. Erişim Tarihi: 30.03.2021

Url-4

<<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c010/ehltbmm01010037.pdf>>

Ünal, L. (2021) “Birinci Dünya Harbi’nde Hicaz Cephesi ve Medine Müdafaası.”

Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 49, s.126

Yıldırım, C. (2013). Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi’nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911-1945). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

عبدالرحمن احمدی

امیر افروسیبولی

استانبول

لطفاً بونومرونی جوابکرده اخطار ایدیکتر:

آبیرده لمارمورخ افراجی بونومی صفوانه
داده نفقه خانه.

۱۹۱۶

مکتوبم ده سبتر شهرنده اسیر حرب اولان اهلان نومروده مقید افراجی بونومی صفوانه مدن
مدیده دن بری اقرباسک صحت خیرنی آله مدینی جهته اندیشه ومراق ایچنده در . ملفوف قارت پوسالاره وقومیسونمز وساطتیه
صحت وعافیت خبرلرینک منتظماً کندیسنه ارسالی وجمعیتمز طرفندن ده کندیسنه بیایدیرلک اوزره تاأله سی احواله متعلق معلوماک
بالاده کی نومرو تخنده جواباً اشعاری خصوصیه همت بونورلمسی رجا اولونور اقدم .

عنانلی هلالی احمدی
امیر افروسیبولی

۲۹ جول ۱۳۳۵

اقرباسک آدره سی:

1015/369

۲۲۴
بیا به

۹۳۶/۲۸۸

۱۸۷۶

ایم

۸۹۷۶ نوبتی ماتوبلک جویدر

بوماتوبلک یازدینقدر ذات حال هیزده بورده
دکتر قومیسوره عالیله برخصت نایهیزانه ده بونجودوزه
سوال جور دینقدر ضابطی تحقوا ایندم و بولدم کوروشدم
صحنی غایت ابو بولدم و طقوز اوره ماه مقدم نریج اینده
شده و طاکهزده ایاجی فامیده ۱۰۵۱ نوبروم
مقید اولدینی برای معلومات و صراحتا هتافات فائقه

رو قور

سید

سید

سید

سید

۲۸۱

تقدیم ایتم ایم ۸۹۷۶ ت

بومتور

سید

1016/155

عمرتی صدر جرحین برافقاسینک / بیگ جان بیگ

ت ۱۷۷۷

انتقم .

بگنه بیره سیدی بیره ۷۷۷۷ زورده

سارخی قوی اردو بگرم بیخ زورک سگ نه بیخ اولدی اینجی طایفه

یاوری صاف صاف اندوهی جوی به محو فیه نه طفت

بیه مکتوبه البریم . اولدلا سفت دهر سئلند

کیجه کونون واقعه ایم . لطف حق جونی در باره

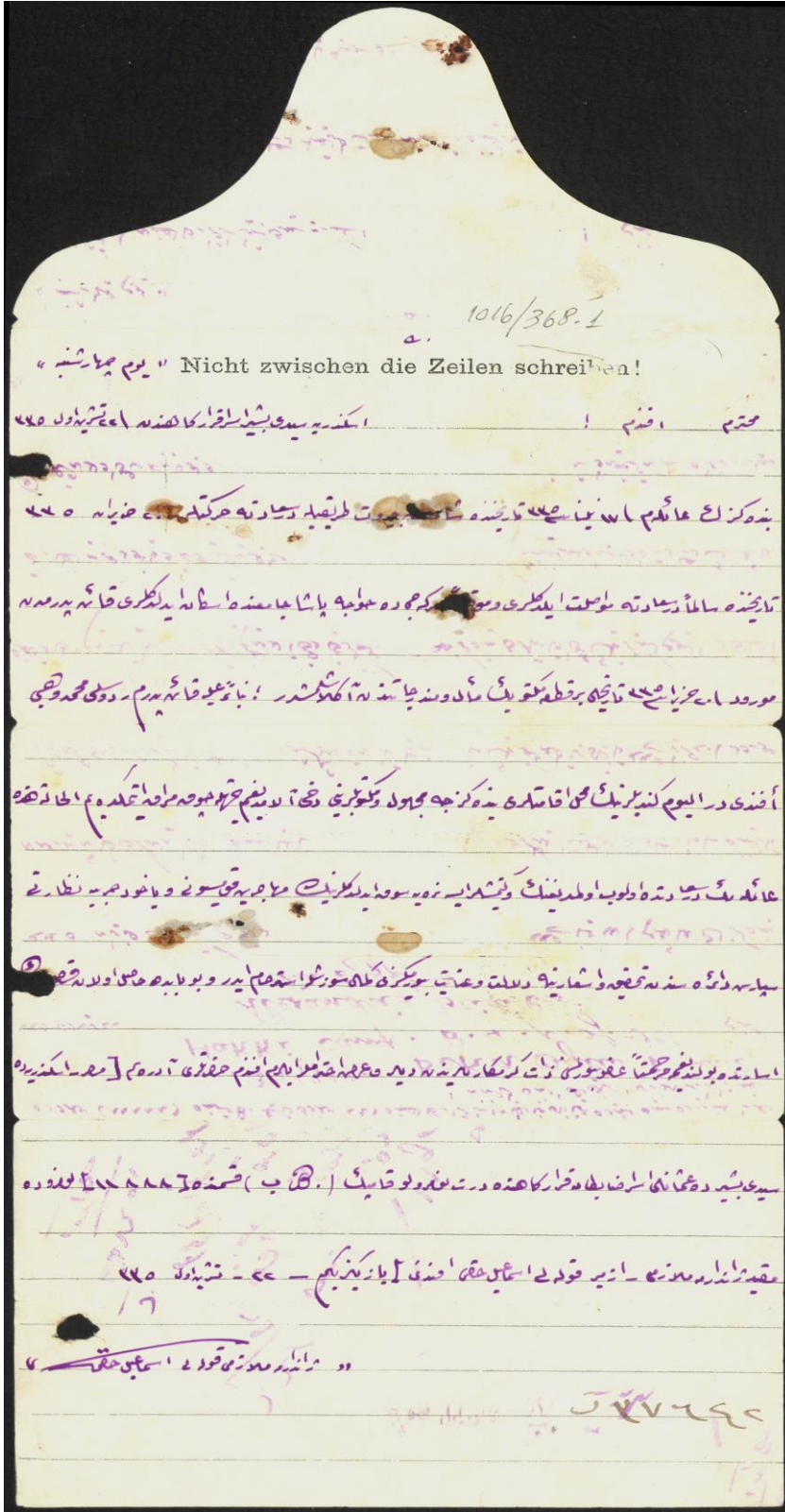
وای طعن بر لبه بر لبه ایتمه بیه بینه

چوه جا ایبرم انتقم ا .

صورتی باریک ۲۷ مارتن ۱۳۳۵ . زورده سئلند خانی

کوندره دن سوار اولف ۲۷ مارتن ۱۳۳۵ . هله سینه خند واکه کی
سیدی شیراز فرجه خولاند لفتند سوال اولد
۱۸۷۷

EK-5. Kızılay Arşivi, Kutu No 1016, Belge 368.1 Numaralı Mektup

EK-6. Kızılay Arşivi, Kutu No 1016, Belge No 488.1 Numaralı Mektup

Nicht zwischen die Zeilen schreiben!

1016/488.1
نایب علی

بدانقا:

مدت اما قدری تا آنکه مدتی هیچ وقت آید بوم بر خفا و مساطت بر

انفوی مفضل معلومی تا به ایندی آ کلاستی . بک از خفته

موسر از دلالتی دمی و مدتی نیز زیاده کی آدری

مانده ها میاره و مختار فی ایضا ، بزه غم اینیم :

[از بر ولایتی : در کمالی بناغی ، آبی بوم قضای ، بوم و طاس

قرین موزم انفی کوی علی .]

بنا آدریم:

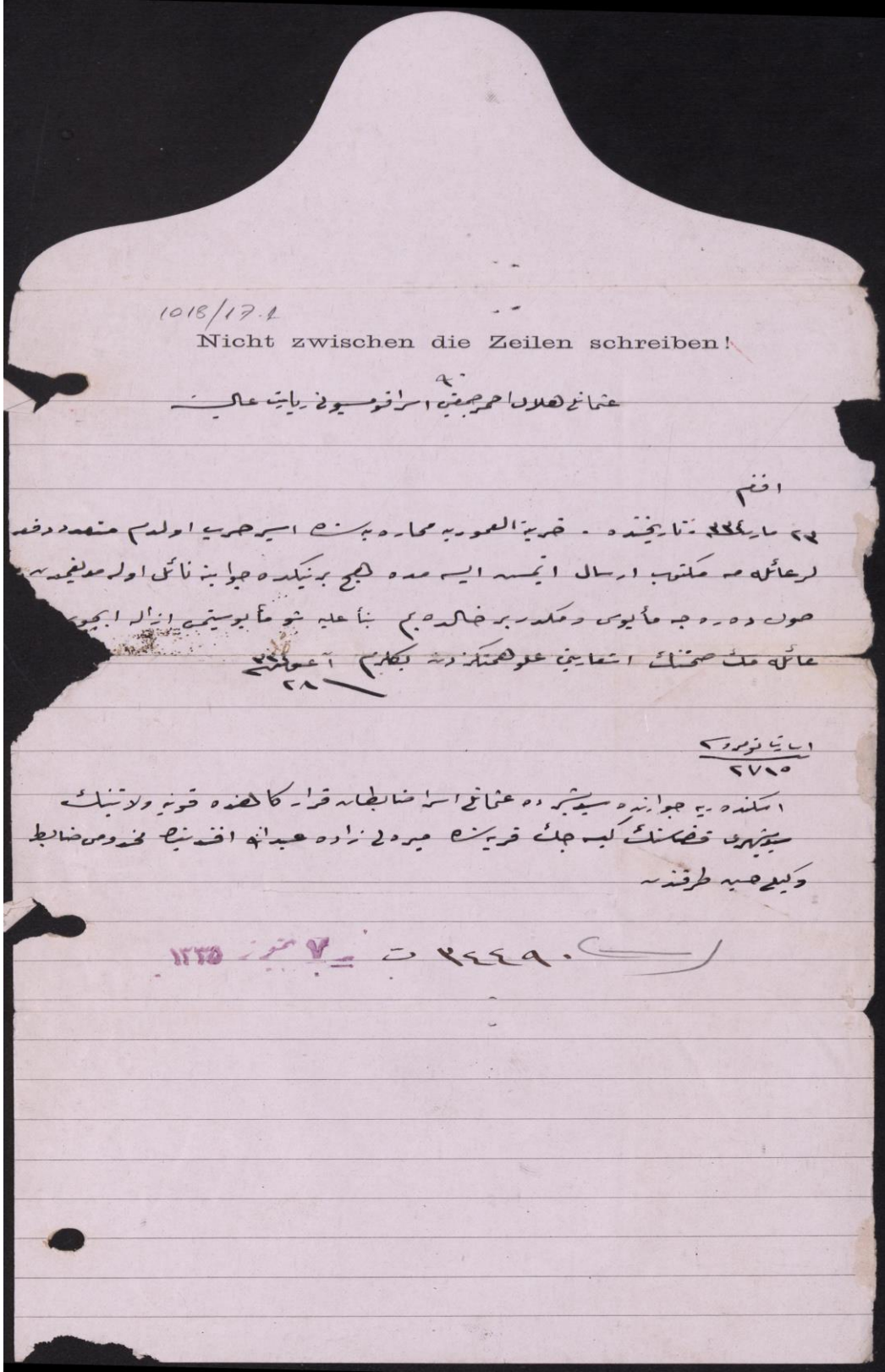
[در : سیرت توری که ضابطان برخی واکا همه افراد

۹۷.۹ در کوی علی .]

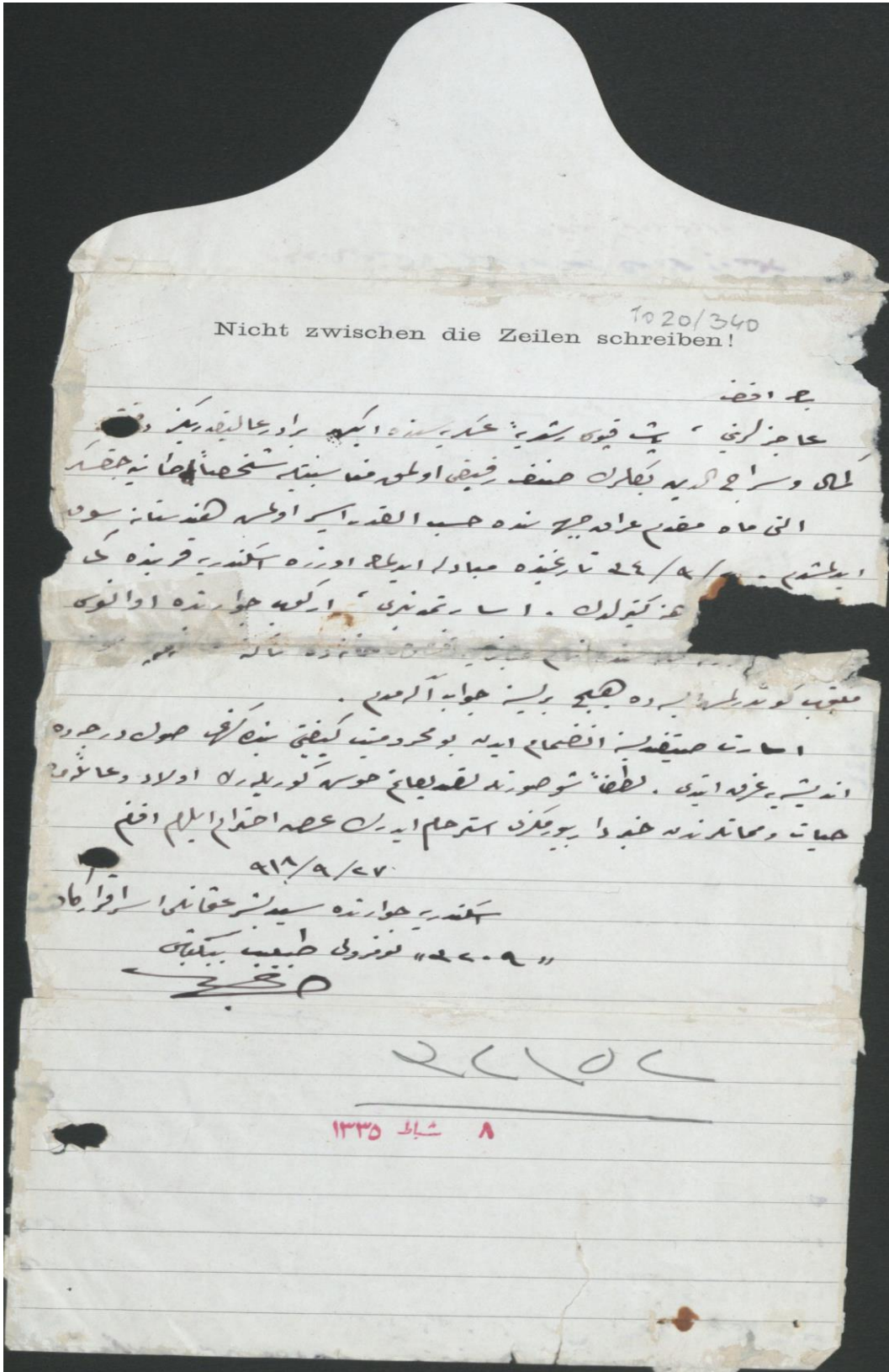
۲۷۶-۱

موسر علی

EK-7. Kızılay Arşivi, Kutu No 1018, Belge No 17.1 Numaralı Mektup

EK- 8. Kızılay Arşivi, Kutu No 1020, Belge No 340 Numaralı Mektup

1020/340

Nicht zwischen die Zeilen schreiben!

عاجز گزینی ، بی قیوه اشرفی خدیجه سینه انبیا برادر عالیقدر بنده
لای و سرای گریه بگذارک صنف خبیث اولیوم مناسبت شکر صفا نی جفا
القی ماه مقصد عبادت می نده حسب القدر اگر اولیوم کفایت سون
ایستغفار ۱۳۳۵/۹/۷ تا بحقیقه مبادا ایستاد او زره کفایت خرمیده کی
عزیز کتیر لک . اس بر محمد نیک . انکوه جوارنده اولیوم

معتوب کوندر طریقه برده هیچ بر این جواب آرزوی
اسارت صیقلی انضمام ایله بو کورد من کفایتی بنده اولیوم در جوده
اندیشه بخرده ایله . لطف شو صوند لقمه بیاض حوسه کورد لیره اولاد و علائق
حیات و معاند نده خنده و بیوفکن استرحام ایله عهده احتیاج ایلم افق

۹۱۶/۹/۷

کفایت جوارنده سینه حقایق اسرار باد
" ۲۲۷۵ " نوزدی طبیعت بختی
محمد

۲۲۷۵

۱۳۳۵

EK-9. Kızılay Arşivi, Kutu No 903, Belge No 68 Numaralı Mektup

۵۰
۹۰۳/۶۸

عزت‌آلی خدای احرار حضرت افراسیوف بیگانه

افتخار :
آسندیه - سیدی بیگانه حنا بیگانه اساققا کا خدیجه
۱۷۲۴ نومردده مفید یوز باش اوقلوم و حقا امدیه
ایر برست اولیورکه هونکه واکتت بستمه یرغیا کریمیم
ایچوه اقد بیجه و صاچه ایچینک یولتیم . رحبا ایدم
۱۵ حقیقه اولسوه اولادیم - حیانتده یتیم خیدو ایدیم
۱۷ عزیزانیم نازیمه متوننده یسقه مکتوب آلام خصم ناسیم
ناتر تکرار ایلرعه رحبا ایدیمورمکه یتیم کوی غریب بر والدیم یشار
ایده یدک سزاک خدیجه غیبیمت در - ن فریبیه ایلیمور
۱۷

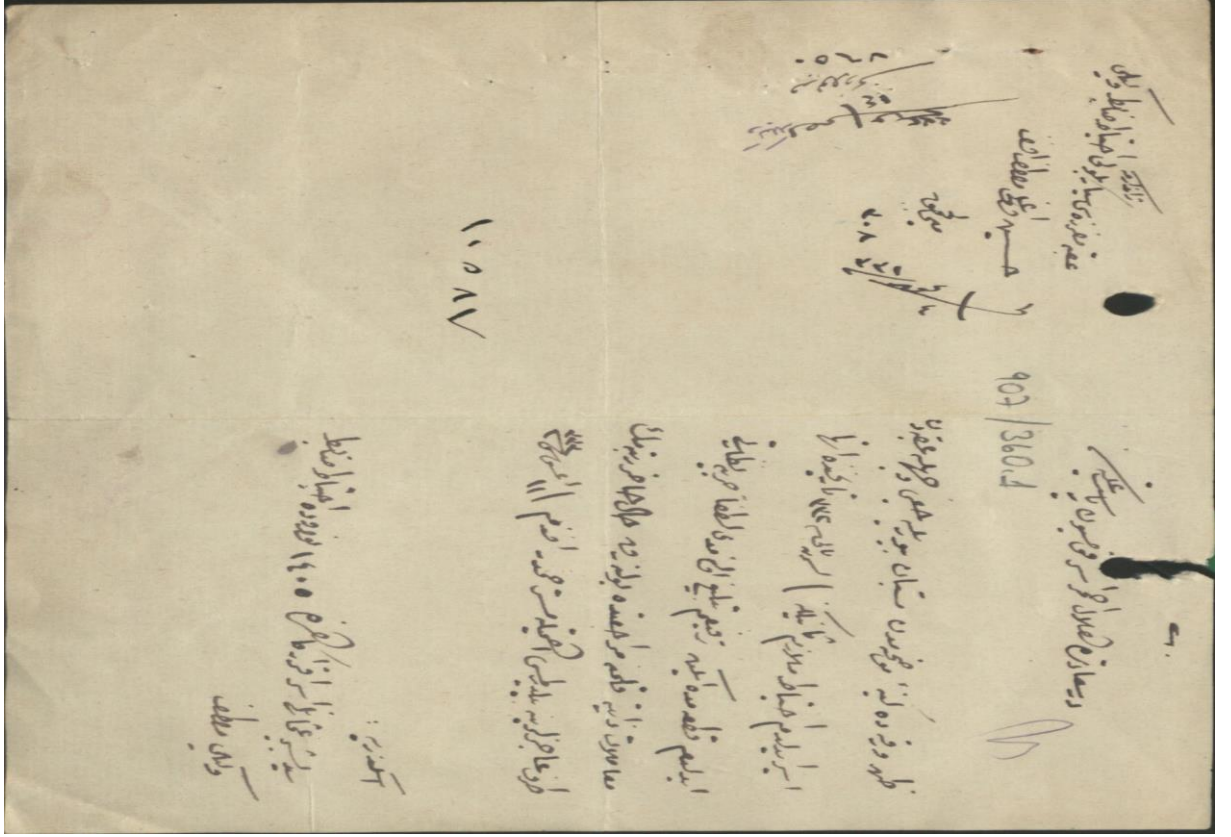
نومردده مقیدر

برغریبانه یوخا ننه یوز باش اقد والدیم
دوریه

۲۹ تریکان ۵۳۳

تعیاتده بوللیدیجی تبلیغ

EK-10. Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 360.1 Numaralı Mektup

982/117

هـ

رسالة تدم عثمانی لک احمد محبت محمدی سر قلم سیونی
جانب اولی

۱۱۷۸. نورو ۷۷ سره اولی تاریخ تحریریه عدلیه جواب و ۱۲ مارچ ۱۱۷۸
تاریخی تحریریه عدلیه زیدر . جاز صد و دهمی نماید حرم شریف
مدیرتی وزیر دار سبھی عبدالرحمن اسماعیل قندی بکره ورودیده هواله
رسالة اعاده ایتدیله . بورده بولسا نه ساری عثمانیه مختلف قایدده
بولنیقی و امدینه ورودیده هواله نام و مکتوب و آره طوغریده طوغریده
کندولرینه و بکرده اولدنیفده ورودیده نه قجه در باغ و کسب اطلاع
مهل ایدیه مدتی و کلا هواله نام لرن رساله اعاده ایتدیله مکتوبه
موجبه اولدنیفجه جهته بعد جاز صد و دهمی نیله صحیح کیمه . ا قجه
کوندر طایفه تحتانیه انکسک مارک نظام به صیده نه عصره و بیانی اترقلم

ایله تایید اترقلم ایدرم اقم ۶ مور ۱۱۷۵

اکتدریه سیدی بکر سیونی
قرابا هنده عی قامینده
۹۷۶ نومورده جاز و قدرای

بکره کلا هواله نه وقتدار و تاریخ
اعاده نه در معلولته انه ماضی

محمد علی

267
9 (522-6)
6 - Tem - 1919

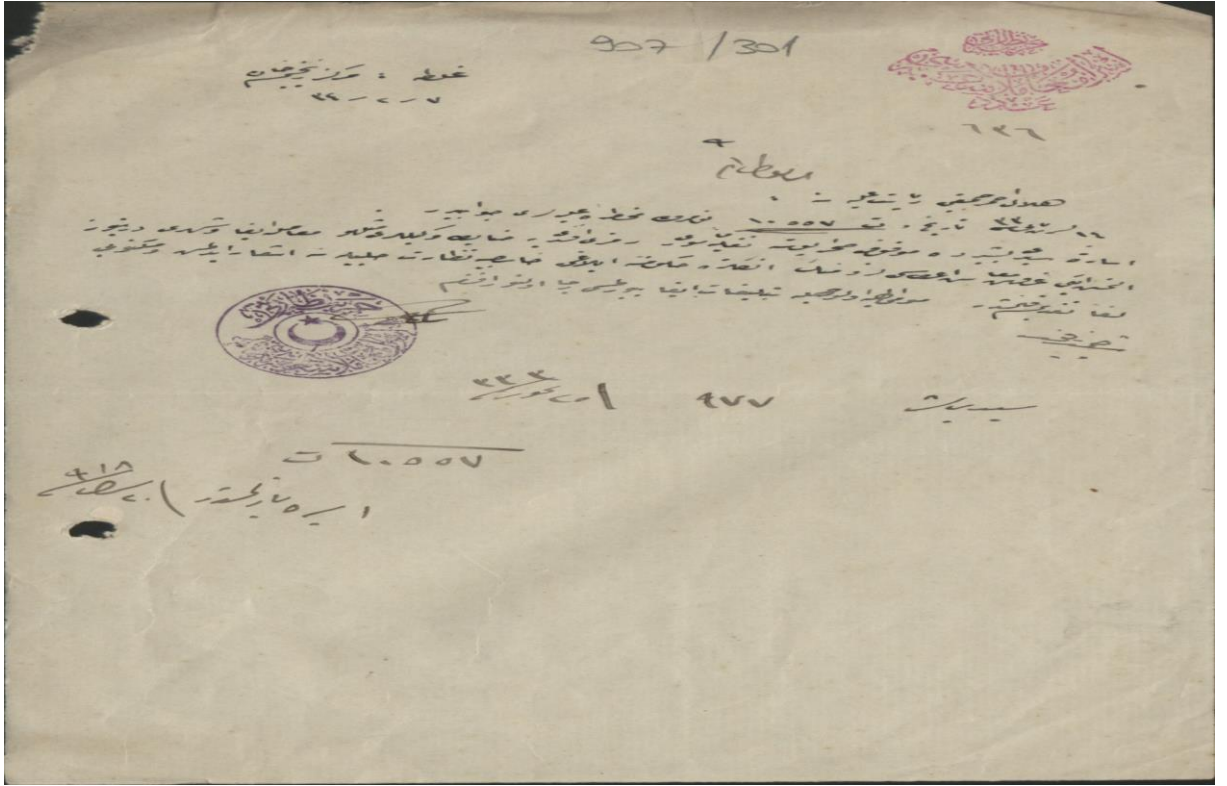
928/50

افق

۱۵/۵/۱۰

بنهاری انقره ولایتی اهل بیته من عذر اوه اولفلنم حیدر تقوی
 طریقالی در التبه اساتیم شجره بیلدیلمتد - حالولہ طریقالی
 حیدر بیگم یوقد - والدہم بالجدہ اقربالرم انقره ده و -
 عاتیم اوزوہ کویریده در - بولمویون ترک و والدہم ترک عاتیم
 المیته اساتیمه صلواتی یوقد - لطفاً اسیر بولندیم اساتیمه
 بیلدیلمی استرھام ایلمرم - عاتیمه حیدرہ و تبریکه الم یومرم
 اصل نقطه ای ایشا لیز بولناہ و نینده برقاہ 2 ماه حوس اسیر اولوہ قد علی
 کعبه طریقالی ارض اسدیلم آرتیلم حوالہ طوب - بنه کز ایلم طقوز ماہده
 اسیرم بنه لریم ایشا حوالہ طدیلم حاکمہ بنه کزہ بر حوالہ جلیک اولوہ
 کلیمور - ایشا حیدر بولندیمده اساتیم سئلو حوالہ کوندلمی طوقن حیدرہ
 نام - جا و استرھام ایلمرم - و ایشا اساتیم نقیم ایلمرم افق
 "عاتیمه آدر" - جمانہ بایلمده قاتیمه ایلمرم حویلم بوز بایلمی
 [اوزوہ کویری] بر صدق افق قاتیمه بدمده -
 ایلمرم ل - قاتیمه
 بولمویون و اوزوہ کویری
 اساتیم کلیمور
 اوزوہ کویری قاتیمه
 ۱۳۳۲ ۲۸
 ۱۶۸۶
 قاتیمه طریقالی
 حیدر بیگم

EK- 19. Kızılay Arşivi, Kutu No 907, Belge No 301 Numaralı Mektup

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امرا معاملات شعبه سی

۱۲۲۲

در سعادت

ع .

لکھنؤ احمد عینی اسٹوڈیو:

فہم بیٹا۔ تانت محمد موسیٰ سی سوہ ما موری اسنانہ را حبیہ عینی افندیك
حلیہ و طہ ختہ خانہ سندہ تحت تدویر اندازہ لکھنؤ طرطنہ اسیر
ایدیوب اسکندریہ درہ سید شہر ختہ خانہ سندہ پرینہ درزی سداوی
ایدیو اولدنی اسانہ عورت ایدہ ضابطہ افادہ سندہ اکلاد لکھنؤ
تیم مرقودانت سہا البریک فیہ اسانہ دائرہ معاملات اولدنی سندہ
بروردہ عینت عبدلرحیم ندقی ایدہ کانتی موزولہ لبہ درہ نقیاب
اسقای خاں دایوبہ نا بیاضام اولدنی و افغ .

۲۲/۴/۲۱

سنہ ۱۳۴۰
بہار ۲۹
۱۱
۲۲/۴/۲۱

۱۲۹۱۱۱۱

1089/721

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اسرا معاملات شعبه سی

۱۲۲۲

درسمات

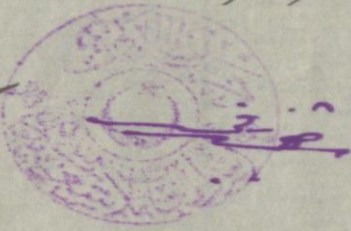
ع

لکھنؤ احمد صغیر احمد پور پور:

فہم شکر۔ نانت محمد پور سے سی سو فیہ ما موری انسانہ راجہ جیہ احمد نیک
جلیدہ و طہ ختمہ خانہ سندہ تخت تدریج اللہ انکیز لوطیہ اسیر
ایکویب اسکندریہ وہ سید شہر ختمہ خانہ سنہ پیرہ دہری سداوی
ایکدہ اولدنی اساندرہ عودت آیدہ ضابطہ افادہ سندہ اکلاد لوریا
شہر فرجودانتی سید البریک فیہ اسانہ دائرہ معاملات اولدنی سندہ
پروردہ صغیر عبد فرجہ نذقی ایہ کائنات لوریا لبہ وہ نقیاب
اسقای خیار پورہ نا سید غلام اولور افغ۔

۲۲/۴/۱۱

لکھنؤ
۲۹/۱
بہار
اساندرہ

۱۱۱۱۱۱۱۱

1089/321

1359 / 292
~~292~~

مدد مکره حریم شریف صدری جلی خیرانه انقضا
مدد ایر ایبراروک سید تبر فر کاکنه نقل ایله
و او زاده قتلده ره سید تبر قتلده من و وفات
انیدی اریک لعلده حرم بیلدیر کشته ایله
تکدی بیه بوز غاز جهونی عزیزا تالیبونه
مذ صفا مهرلک مولا قتی طلب انقلده د
انلله طلبه احکیمت محمد ترال ایکی
سید تبر ده سید ایر فر کاکنه نقلده ۱۱۷۴

۷۷۹۲

۱۳۵۴
۲۵/۱۰/۱۵
تعلیم صحرانیه

928 / 51

کتابخانه سید یکتا

۴۶/۵/۷

افتم

تجاری ۱۱/۱۱/۱۱۱۱ به قدس شریف برنجی و طبعه خانم سنده یارده اوله رفه اسیرم
 خانم ده بولنیفم مدتی ابرویم مکتب بازه مادام عهد اولوبه کب عاقبت ایشیم
 عهده بولنیفم ابرویم و کندورنق صحتی شاره بیلدیرم کزی اش هم ایدرم
 اسراده اشالم بولنا نه لعلیت طبعه افنداشیم حواله کلاور لطف بزه ده او صدمه
 مصافحه ایمنی رحبا و اترهم ایدرم و با هم امانی نفیم ایدرم افتم
 درین صدمه بولنجه کدیج کساره اوله متغیر

مطلوبه میاننده بولنورم
 ساری قولا الاعلی کبی مالتی
 طایف فغانده قدم لعلیت طایف

از بیت سخنی فره بول قفاک
 صعبه وین قدیرا و قی
 بو سفینت افتم
 بول
 ۱۱۱۱

بیجانته صلعه آری امانی ساری لعلیت طایف قدیج

قره کلا صکانه ۲۸ نوز ۱۱۳۴
 اسیره تبلیغ ایدلدی ۲۶ قسه ۱۱۳۴

اسرار لعلدی
 ۲۸۹۰
 افتم با نظریه

